20e JAARGANG No. 22

15 JUNI 1976 — f 2,25

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

AMERIKA 200

TONG TONG 20

BIJ DE VOORPLAAT

INDO VAN HUIS UIT, AL ZOOO LANG

Ze is 6 jaar, ze heet Lisa en zit met de hond op de porch van haar huis in Oceanview, Californië. Ze is van huis uit een echt Indisch meisje, maar net als haar blonde vriendinnetje is Lisa ook Amerikaanse. Want ze is in Amerika geboren.
Deze voorplaat, vooral als U hem in kleur zou kunnen zien, lijkt op een illustratie van de beroemde tekenaar Norman Rockwell. U weet wel, van Saturday Evening Post en Ladies' Home journal. Hij tekende als geen ander het Amerikaanse leven, en mede door hem zij wij vroeger, zo vertrouwd geraakt met "The American way of life".

Films, dat waren sprookjes, vertellingen, of het nu lach-, romantische-, avonturen- of detective-films waren. Hoe goed gespeeld, hoe indrukwekkend, het leven van Joan Crawford en Bette Davis, Clark Gable of Tyrone Power kon immers nooit echt zijn. Pas door de oorlog kwamen we dichterbij de waarheid. Door Pearl Harbour, bondgenootschap, The Marines. Films werden echter, niet alleen de oorlogsfilms, maar de gewone speelfilms. En Norman Rockwell's tekeningen werden fotografieën van het leven.

Het huis waar Lisa toen (de foto is alweer 6 jaar oud) woonde, is van hetzelfde model als dat, wat de Amerikanen 150 jaar geleden bouwden. Buitenom helemaal van hout, hoog van de grond, met amper een fundament. En dan die typische veranda voor, de "porch" met de stoep en de blikken brievenbus. In Amerika kunnen ze heel behoudend zijn, hun "colonial style" b.v., kom daar niet aan, daar zijn ze heel trots op.

Volgende maand, Juli 1976, herdenkt Amerika zijn 200ste jaardag als onafhankelijke republiek. Volgende maand bestaat Tong-Tong 20 jaar als onafhankelijk tijdschrift. Toevallig? Toevalligheden zijn meestal geen toeval sadja. Er zit meestal een ongedachte relatie in, die toevalligheid, men staat er vaak niet lang genoeg bij stil.

Tong-Tong met Amerika vergelijken? Absurd. Tong-Tong is een tijdschrift, Amerika een werelddeel. Tong-Tong heeft 24 pagina's en 6500 abonnees en Amerika heeft 50 staten en 212 miljoen inwoners, waar hangt ergens dat spinragfijne draadje van de coïncidentie?

Kijkend naar Lisa voor haar Amerikaanse huis moet ik ineens denken aan die millioenen inwoners van Amerika. Alle nationaliteiten ter wereld, van alle huidskleuren, volksaarden en culturen. Losgeweekt van hun geboorteland, door elkaar gekotjokt, bijeengekneed en samengebundeld tot One Nation under God. En wat de wereld ook van hen zeggen mag, veroordelen, beschimpen (hoe kun je de verleiding weerstaan, zo'n groot open doel?) ik weet geen Amerikaan die zijn nationaliteit verloochent. "I am an American", wie dat zegt kan hoogblond of diepzwart zijn, atoomgeleerde of bokser, zij delen samen datgene wat in twee eeuwen door vaders en voorvaders tot stand is gebracht. (Wie nou aankomt met "het uitmoorden van Indianen", mag voor mijn part dit blad dichtslaan en verder lezen in "Paulus de Boskabouter", want die is geloof ik de enige die een brandschone historie achter zich heeft!)

Zo is ook Indië een smeltkroes van vele nationaliteiten geweest. Portugezen, Engelsen, Fransen, Hollanders. En de nazaten daarvan, zij die bleven, eeuwenlang, vormen nu nog een grote groep INDO'S. Sinds 30 jaar verspreid over de gehele wereld, als nieuwe burgers trachtend een living en een home te maken. In elke uithoek van de wereld, U zult er altijd wel één vinden! Het is makkelijker trots te zijn op je nationaliteit als je een eigen land hebt, dan wanneer je alleen "inwonend" bent, ook al ben je graag geaccepteerd als "vaste bewoner."

Misschien dat daarom de Indo uiterlijk zo graag assimileert en binnenin toch wel Indo blijven zal. Ook in Amerika. 20 Jaar geleden probeerde een Indische jongen voor zichzelf en voor iedereen, die als hij, behoefte had aan een eigen leef- en denkklimaat en een eigen identiteit, een stukje grond in Nederland te veroveren. Zijn verovering bestond uit een paar pagina's papier. Geen niemandsland met een streng bewaakte perimeter, maar een open en vrij terrein voor blank en minder blank, met dezelfde ervaringen, gedachten, idealen. Een pionier in de 20ste eeuw, in een overbevolkt welvaartsland, daar moet je een gekke Indo voor zijn! Minstens even gek als die pionier, die met zijn hele hebben en houden in een huifkar dwars door Amerika trok, op zoek naar vruchtbaar gebied om zich te kunnen settlen en (natuurlijk terecht, stil maar) door Indianen werd gescalpeerd.

Tweehonderd jaar later, twintig jaar later, we herdenken en vieren feest, maar het is allemaal voorbij. Net zoals je met tien gezellige reünies geen jaartje van je jeugd terug krijgt.

Nieuwe jaren zullen komen. In deze tijd is ook dat maar een prognose op losse schroeven, je bent al blij om wat geweest is. En toch trots en voldaan

(lees verder pag. 3, 3e kolom onderaan)

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 20e JAARG. No. 22

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00/54 55 01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, Ch. J. A. Manders, Rogier, G. H. Bartman, L. Ducelle.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 2,25. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 11,50, halfj. *f* 23,—; jaar *f* 46,—. Abt. Europa: jaar *f* 44,—.
Buiten Europa: jaar *f* 54,—.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 94,—; Indonesië *f* 78,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 78,—; Canada en Ver. Staten *f* 66,—; Maleisië, Singapore en India *f* 78,—; Suriname en Antillen *f* 66,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

Indonesisch nieuws

TV IN INDONESIA

Dank zij de welwillende medewerking van de heer P. Pende Iruat zijn wij in staat, onze lezers te voorzien van nieuws uit Indonesië dat men gewoonlijk niet in Nederlandse kranten aantreft. Die beperken zich in de regel tot belangrijk politiek of economisch nieuws. Onze medewerker zoekt het meer in berichten over de dagelijkse gebeurtenissen, zoals die in de Indonesische pers verschijnen en die hij voor ons vertaalt, waarvoor wij hem zeer erkentelijk zijn. Ook onze lezers zullen, naar wij verwachten, zijn stukjes over het leven van alledag appreciëren. Hier volgt dan allereerst de samenvatting van een bericht in het weekblad Lensa Utara (Menado) van 15 febr., dat een verrassende kijk geeft op de snelle modernisering in dat deel van de wereld.

"Menado (Lensa Utara). Het staat vast, dat de redevoering van President Suharto ter gelegenheid van de viering van het 31ste Vrijheids Jubileum d.d. 17 augustus 1976 rechtstreeks kan worden gevolgd door de bevolking van de provincie Sulawesi Utara via de televisie apparaten in Manado en Minahassa en wellicht zelfs in Bolaang-Mongondow en Singihe Talaud kan worden ontvangen.

Althans wordt dit naar voren gebracht en toegelicht door de Sales Manager P. T. National Gobel, de Heer Jamin A. Tahir, tijdens een persconferentie dinsdag j.l. Om aan de behoeften aan televisie-apparaten in dit gebied te voldoen, wordt door de N.V. National Gobel aangewezen de P.T. Langoan Wenang, die zorg draagt voor de distributie van de televisie-apparaten tot in de uiterste hoeken van Sulawesi Utara, via 'n zeer bevredigende regeling voor 't volk in 't algemeen. In verband hiermede wordt door Delano Massie uit naam van P.T. Langoan Wenang uiteengezet, dat aanstaande maand maart een hoeveelheid van 10.000 stuks televisie-apparaten van diverse afmetingen gereed is in deze streek te worden gedistribueerd. Voor degenen, die interesse hebben voor zulk een televisie-apparaat, kan de betaling in termijnen via de Bank Rakyat Indonesia geregeld worden. De televisie-apparaten, die in deze streek worden ingevoerd kosten tussen Rp. 95.000 en Rp. 235.000. Voorts wordt medegedeeld, dat deze apparaten geproduceerd door P.T. National Gobel van zeer goede kwaliteit zijn en bovendien wordt aan de koper, die zich zulk een apparaat aanschaft, een garantie van één vol jaar service gegeven met inbegrip van onderdelen.

Zoals heden is bekend gemaakt, wordt intussen in Menado een televisiestation opgericht met een capaciteit van 1 kilowatt en in de omgeving van Tondano wordt met de opbouw van een zendstation begonnen met een capaciteit van 5 kilowatt. Dat moet gereed komen vóór 17 augustus 1976, gelijktijdig met het lanceren van de sateliet "Palapa", besteld door Indonesia in de U.S.A.

Dank zij de aanwezigheid van de Sateliet "Palapa" zullen niet alleen de uitzendingen van de televisie stations van Jakarta worden opgevangen in Menado, maar tevens ook rechtstreeks televisie uitzendingen uit alle windstreken van de aarde, die gerelayeerd of verder uitgezonden kunnen worden en opgevangen hier in Menado."

Tot zover het weekblad Lensa Utara. Of het cijfer van 10.000 TV-toestellen te leveren binnen enige maanden niet wat te optimistisch is, laten wij daar. Het klinkt nogal overdreven. Maar interessant is de verspreiding van TV-uitzendingen in uithoeken van de archipel wel! Tot dusver bleven die beperkt tot de grote steden en omgeving.

(lees verder pagina 4)

TJALIE SCHREEF . . . .

"THE SUMMING UP"

"Omdat ik Indo ben, is het Indo-schap mij dierbaar. Zoals elke bestaansvorm zijn drager dierbaar is. Zolang ik leef, kan ik niet anders zijn dan dankbaar Indo. Dit geldt voor elke Indo. Al heeft hij geen eigen vaderland, al spreekt hij een andere taal in een vreemde nationaliteit, hij zal een vaderlandje op zichzelf zijn. In zijn huis is rijst op tafel; daar klinkt guitaarmuziek. In Holland en Amerika, in Hongkong en Canada, in Nw. Zealand en Zd. Afrika, in Brazilië en Indonesië. De Indo heeft een kolossaal assimilatievermogen, maar er zijn trekken van Indo-schap die onuitroeibaar zijn.

Geen blanke, geen Hollander denke, dat de Indo een maaksel is van hem, dat dus op zijn last ook weer kan ophouden te bestaan. Wij zijn in één of ander goddelijk bestel ontstaan op de grens van twee beschavingen. Dit goddelijk beeld bestel is ondoorgrondelijk en onaantastbaar. Er is geen mensenhand die ons bestaan beëindigen kan. Voor elke niet-blinde is daarentegen het verschijnsel zichtbaar, dat sinds de grote ontdekkingsreizen en het doordringen van de Europese cultuur in alle streken ter wereld miljoenen mengbloeden ontstaan zijn, die zich handhaafden door eeuwen van verdrukking, vervolging, minachting en pariaschap; die eigen staten stichtten in Zuid- en Midden-Amerika, die eigen sociale en culturele waarden ontwikkelden, die in vele vormen ook Europa zijn binnengedrongen. Ten aanzien van deze honderden millioenen: is geestelijke annexatie (zoals men assimilatie opvat) mogelijk? Ik sta niet alleen. Geen enkele Indo staat alleen, zijn plaats in het wereldgebeuren is een plaats volgens vaste ordening en voorbeschikking.

Denk ruimer. Zie verder in verleden en toekomst. Spreek niet over zo'n onnozele vijf jaren en nog minder over een tijdelijk figuurtje als Tjalie Robinson. Wij zijn samen maar een enkele haar op de rug van een kameel in een karavaan van duizend jaar. Probeer deze karavaan te overzien en bepeins dan of dit een dwaze droom is: als de honderden millioenen mengbloeden over de hele wereld zich konden aaneensluiten, er zou een broederschap ontstaan die alle nationale, raciale en religieuze geschillen zou overbruggen. Er zou geen oorlog meer zijn. Ja, dit is een droom. Met dromen houden wij ons in Tong-Tong niet bezig. Wij houden ons alleen bezig met het onderzoek van dat ene haar. Eén van de driehonderdduizend in Nederland. Van de drie honderd millioen over de hele wereld. Deel van de mensheid. Denk niet dat U dat haar zo maar kunt wegblazen. Zovelen hebben het al zoveel eeuwen lang geprobeerd. Misschien leidt een ernstiger onderzoek tot betere resultaten."

T.R.

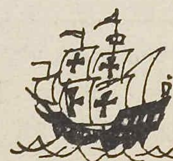
Uit: Tong-Tong 15 juni 1960.

(Vervolg: Bij de Voorplaat)

dat je het zover gebracht hebt. Amerika en Tong-Tong ieder op zijn manier. Als Lisa van de voorplaat volwassen is, zal ze op een dag ineens beseffen, dat ze meer is dan Amerikaanse alleen. "My mother was born in Padang", zal ze haar kinderen vertellen en met een beetje geduld van haar kant en begrip van de kinderen zal ze hen kunnen vertellen, dat ze van huis uit eigenlijk toch wel Indo's zijn, al zóóó lang......

Even lang als Amerika oud is.

L.D.

BOEKBESPREKING

BANDOENG

Van de hand van onze kennelijk ontembare vriend Hein Buitenweg is thans een boekje verschenen over Bandoeng. Het is het achtste in de rij van werkjes over de tijd "van toen". Zo langzamerhand begint het werk van Buitenweg een soort populaire encyclopaedie te vormen van toestanden in het oude Indië. Van die acht zijn er vier al uit de circulatie - uitverkocht! - maar ik hoop van harte dat zij worden herdrukt want de gehele reeks vormt een niet en nooit te overtreffen documentatie van het leven in "ons" Indië.
Genoeglijk babbelend leidt Buitenweg ons thans door de straten en lanen van het "Parijs van het Oosten" en omgeving, waarbij vooral de hoogvlakte van Pengalengan zijn aandacht heeft, al wordt natuurlijk de Prahoe niet vergeten. Al keuvelend weet hij tal van wetenswaardigheden haast spelenderwijs op zijn lezers over te brengen. Menig gewezen Bandoenger zal in dit boekje gegevens aantreffen die hem niet bekend waren! Een plattegrond van Bandoeng en een kaartje van het enorme cultuurgebied ten zuiden van de stad vergemakkelijken de oriëntatie van wie Bandoeng alleen kende van een vacantieverblijf - en dat is, geloof ik, toch wel zowat de gehele Europese bevolking van Indonesië minus de inwoners van het stadje-zonder-verleden.
De vraag of dit nu "literatuur" d.w.z. "kunst" is vind ik irrelevant: Buitenweg's gezellige voorlichting is precies wat zij wezen moet, namelijk het op populaire, gemakkelijk leesbare wijze verspreiden van kennis over Tempo Doeloe. Geen problemen!
Zoals alle voorgaande werkjes uit deze bij Servire te Wassenaar verschijnende reeks is ook dit werkje over Bandoeng rijk geillustreerd. De illustraties zijn niet het sterkste punt in dit werkje. Of dit aan het materiaal ligt of aan de reproductie kan ik niet beoordelen. Maar ook een scherper selectie op het materiaal zou de waarde van het boekje hebben verhoogd. Daarbij bedenk ik dat het volmaakte alleen voor de goden is weggelegd. Ik ben dus tevreden met hetgeen de sterveling Buitenweg ons thans weer heeft geschonken!

JHR.

"Bandoeng" is verkrijgbaar bij de boekhandel TT en kost *f* 30,—. Bij verzending plus *f* 4,— porto.

NETHERLANDS INDIA, A STUDY OF PLURAL ECONOMY

Bij de Uitgeversmaatschappij B. M. Israel te Amsterdam is een herdruk verschenen van "Netherlands India, a study of plural economy" van de hand van J. S. Furnivall, die zelf vele jaren werkzaam was in de Civil Service in India.
Dat dit beroemde standaardwerk over de Nederlandse koloniale politiek een herdruk heeft mogen beleven is een bijzonder verheugend feit. In het eerste hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de politieke toestand, cultuur, en de economische situatie in Indonesië tot 1600, dus tot de komst van de Hollanders.
In de volgende twaalf hoofdstukken geeft de schrijver een zeer boeiende en indringende beschrijving van de economische politiek en de ontwikkeling van het bestuurssysteem in de verschillende perioden van het Nederlandse bewind.
Achtereenvolgens passeren de Compagniestijd, de Franse revolutieperiode, 't Engels tussenbestuur, 't Cultuurstelsel, de liberale periode, de tijd van de ethische politiek en de grote bestuurshervormingen na 1900 alsmede de economische crisis na 1929, de revue.
Bij de vergelijking, die de schrijver telkens maakt tussen het Engelse bestuur in India en het Nederlandse in de Indische archipel, valt de onpartijdigheid ervan op. Het maakt het boek, zoals ook de oud-G.G. Jhr. Mr. de Graeff in de inleiding zegt, een des te waardevoller bron van wetenschappelijke informatie. Een aanwinst voor hen, die geinteresseerd zijn in de historie van Nederlands-Indië en die door het lezen van dit werk die historie van een bijzondere zijde zien belicht.
Verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong *f* 70,— + *f* 4,— porto.

Ch. M.

*

Vertaling van het Christian Science Leerboek in het Indonesisch.

Het Christian Science Leerboek "Science and Health with Key to the Sciptures" door Mary Baker Eddy is naast 12 andere vertalingen, sinds kort ook in het Indonesisch vertaald. Het boek dat gebonden is, is een studie-boek en bevat in totaal 700 pagina's. Op de linker pagina staat de tekst in het Engels en op de rechter pagina in het Indonesisch.
Het boek wordt uitgegeven door The Christian Science Publishing Society en is verkrijgbaar in iedere Christian Science Leeskamer. Het kan ook besteld worden bij Miss Frances, C. Carlson, Publisher's Agent, One Norwaystraat, Boston Mass. U.S.A.

C. DE JONG

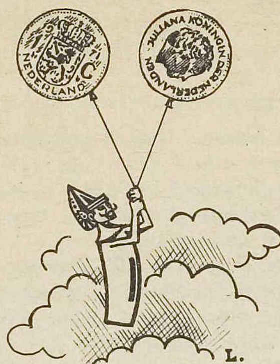
INDONESISCH NIEUWS
(vervolg van pagina 3)

Olie beslissend voor Indonesië's export.
In "Internationale Samenwerking" van april kwam een beschouwing voor over Indonesië, waaraan wij de volgende bijzonderheden betreffende de economische toestand ontlenen.
"De betekenis van de landbouw voor de export is de laatste jaren als gevolg van de oliewinning en de bos exploitatie sterk gedaald.
Aardolie is de laatste jaren verreweg het belangrijkste mijnbouwprodukt van Indonesië geworden.
Meer dan 70 procent van de Indonesische olie-export gaat naar Japan. Van 1960 tot 1973 is de olie-export van het land gestegen met gemiddeld 15 procent per jaar. De olieprijzen zijn inmiddels zo snel gestegen dat het aandeel van de olie in de Indonesische export is toegenomen van 36 procent in 1969-'70 tot meer dan 70 procent in 1974-'75. Het aandeel van de olie-royalties in de staatsinkomsten steeg van 20 procent in 1969-'70 tot 55 procent in 1974-'75. Het had meer dan 60 procent kunnen zijn indien de staatsoliemaatschappij Pertamina niet door onjuiste beleidsbeslissingen in moeilijkheden was geraakt. (de staat heeft de schulden van Pertamina inmiddels grotendeels overgenomen).
In de komende jaren zal veel afhangen van de ontwikkeling van de olie-export. Deskundigen hebben berekend dat zelfs wanneer deze export met 8 à 10 procent per jaar toeneemt, het tekort op de lopende rekening tenminste één miljard dollar zal blijven bedragen.
(De totale schuldenlast van Indonesië beliep per ultimo 1973 reeds bijna vijf milliard dollar - Red. T.T.)

HET WOUD DER VERWACHTING

De hoofdpersoon van deze historische roman van Hella Haasse is Charles van Orleans, neef van de geesteszieke koning Karel VI van Frankrijk. De late middeleeuwen zijn de bonte achtergrond van het leven van de veelzijdige figuur van Charles d'Orleans - dichter en politicus - waarin hoffeesten, kerkelijke plechtigheden, jachtpartijen, veldslagen en politieke intriges elkaar afwisselen. Het is de tijd van de honderdjarige oorlog met Engeland, van de strijd tussen de Armagnacs en de Bourguignons, op het einde van de 14e en begin 15e eeuw.
Met het einde van de 100-jarige oorlog begint zich tevens een andere tijd aan te kondigen: we staan op de drempel van de Middeleeuwen en Frankrijk begint definitief een nationale eenheid te worden, hetgeen het einde betekent van de verdeeldheid van het land door de feodale heren.. De nieuwe staatkundige organisatie door Lodewijk XI (opvolger van de zwakke Karel VII, bekend uit de historie van Jeanne d'Arc) legt de grondslag voor de absolute monarchie, die in de komende eeuwen de staatsvorm van Frankrijk zal zijn.
Deze 9e herdruk van Hella Haasse's uit 1949 daterende romandebuut werd verzorgd door Querido te Amsterdam. Verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong, *f* 19,90 + *f* 3,25 porto.

CH. M.

MET TWEE GULDEN DE LUCHT IN

Mocht dit montere plaatje van onze redactie-tekenaar u de indruk geven dat Tong Tong zeer in de wolken is: vergeet U het maar, want we komen alweer met het oude liedje: abonnementsverhoging.

MET INGANG VAN 1 JULI A.S. WORDT HET JAARABONNEMENT VOOR NEDERLAND EN EUROPA MET *f* 2,— VERHOOGD. DUS *f* 46,—.

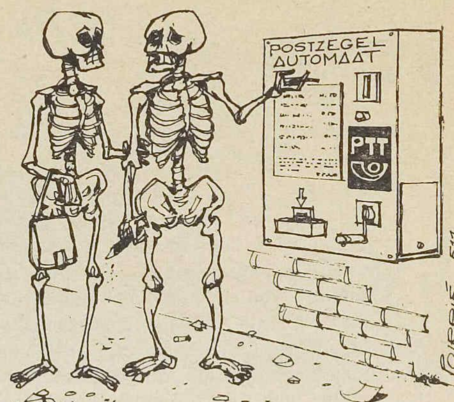
Ook voor de overige landen geldt die twee gulden verhoging.

Wat de oorzaak is van deze stijging laat zich in één keer raden: verhoogde posttarieven. Die stegen met ingang van 1 april j.l. zonder enige waarschuwing vooraf eventjes met 15 tot 30 % !
U kunt van de posterijen zeggen wat u wilt, op één punt staan ze onwankelbaar: altijd opwaarts, nooit terug. Je zult je toch doodschrikken als het briefporto ineens weer tot 15 cent zakte! Neen, het schommelen laten we aan brood, boter, melk en aardappelen over, Tante Pos schommelt niet, ze stapt vastberaden voort.
Twee gulden per jaar. Als we het in natura zouden moeten uitdrukken: 1 kilo appels of 2 komkommers of 3 zakjes patat of 1½ kilo aardappelen of 1 fles Coca Cola plus een ijsje, of een half pondje soya. Kunnen we dat op een heel jaar uitsparen om het Tong Tong abonnement niet te hoeven opzeggen? Zou het gaan denkt U?
Ja, we blijven aan de gang, hoe lang nog? Misschien houdt het plaatje van de ten hemel stijgende Tong Tong een verborgen symboliek in: tot we op een andere planeet met een schone lei kunnen beginnen!

DIRECTIE

Dus: Abonnement Tong Tong van *f* 44,— wordt *f* 46,— per jaar. Mocht U over de tweede helft van '76 al betaald hebben, dus nu een gulden te weinig, NIET per giro bijpassen, maar gewoon wachten tot eind december als U het nieuwe abonnement voor '77 moet betalen. Dan gireert U *f* 47,— met de vermelding: suppletie '76. Mocht U toch direct die gulden verhoging willen betalen, wacht dan even tot U een betaling moet doen voor de boekhandel of toko, maar dan altijd met de notitie: suppletie 1976. Heel erg bedankt voor Uw medewerking !

Administratie

Posttarieven 1978
"Als we botje bij botje leggen kunnen we eindelijk die brief aan tante Noes eens verzenden!"

SRI LANKA (CEYLON) EN NEDERLAND

Het Instituut voor de Tropen heeft van vrijdag 21 tot woensdag 26 mei een Sri Lanka-week gehouden. Wij ontvingen het programma helaas te laat om het nog te kunnen publiceren in ons nummer van 15 mei, maar willen toch, al is de week nu al ruim achter de rug, nog even hier de inleiding afdrukken, die het programma vergezelde. Zoals men weet is de band tussen Ceylon en de Nederlanders zeer nauw geweest; bijna anderhalve eeuw was de V.O.C. er baas en het eiland telt nog vele herinneringen aan de "Hollandse tijd", zoals wij al eens vermeld hebben. In de inleiding tot het programma dan wordt het volgende vermeld:

"Sri Lanka (Prachtig Eiland) is tweemaal zo groot als Nederland maar telt ongeveer hetzelfde aantal inwoners. Van 1656 tot 1796 was de Verenigde Oostindische Compagnie oppermachtig in de kustprovincies van het ten oosten van India's zuidpunt gelegen eiland.
Een aantal forten, kerken en andere gebouwen in steden als Galle, Jaffna en de hoofdstad Colombo getuigen nog van die periode.

Hetzelfde geldt ook voor het Romeins-Hollands recht, dat nog steeds gedeeltelijk van kracht is in de kustprovincies, waar tweederde van de bevolking woont.

Een deel van die bevolking bestaat uit "burghers", nakomelingen van de vroegere Hollandse kolonisten. Hun aantal neemt echter de laatste tijd sterk af door emigratie naar Australië en Nieuw-Zeeland. Na het vertrek van de Nederlanders in 1796 kwam het eiland onder Engels bewind, tot het in 1948 onafhankelijk werd.

In de eerste periode na de onafhankelijkheidswording was de economische situatie gunstig door de goede prijzen voor de voornaamste exportprodukten, thee, rubber en copra.
De economische situatie werd vervolgens echter slechter door de daling van de prijzen op de wereldmarkt en door de sterke groei van de bevolking De oliecrisis maakte de toestand daarna nog benarder.

Het was in die situatie, dat Sri Lanka weer in het Nederlandse gezichtsveld kwam, doordat het in het kader van de bilaterale hulpverlening werd aangewezen als zogenaamd concentratieland, een gebied dus waarop de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking zich bij voorrang richt.

De nieuwe betrekkingen tussen Sri Lanka en Nederland bleken in Sri Lanka vorig jaar zeer duidelijk, toen in Colombo een Holland-Week werd gehouden in het gebouw van de "Dutch Burgher Union" de vereniging van nazaten van de vroegere Hollandse kolonisten. De Holland Week was georganiseerd door de Netherlands Alumni Association.

Wie nadere inlichtingen wenst over Sri Lanka, kan zich wenden tot de Stichting Nederland-Sri Lanka, Molenstraat 27, in Den Haag (telefoon 070-63 05 50, tst. 310 of 314).

1776 ★ 200 jaar Verenigde Staten van Amerika ★ 1976

Met de aankomst in april 1607 van Captain John Smith, Christopher Newport en George Percy vanuit Engeland en hun stichting van Jamestown in Virginia begon de vroegste historie van Amerika. De ontstaansgeschiedenis van de 13 oorspronkelijke staten demonstreert de verscheidenheid, die steeds het kenmerk van het Amerikaanse volk is geweest.
De New England staten danken hun stichting aan de Pilgrim Fathers, Engelse Calvinisten, die in 1620 via Holland naar de Nieuwe Wereld waren getrokken, terwijl New York (oorspronkelijk Nieuw Nederland gedoopt) een Hollandse, en Deleware een Zweedse stichting was.
Maryland werd door Engelse Katholieken, die zich daar in 1634 onder leiding van Lord Baltimore vestigden, gesticht en de Quaker William Penn was in 1681 de grondlegger van de latere staat Pennsylvania.
Al deze koloniën stonden onder het oppergezag van het Britse moederland. De door de Engelse koning verleende charters gaven de vestigingen eigen vertegenwoordigende lichamen en een rechterlijke organisatie.
In de loop van de 60er jaren van de 18e eeuw waren verschillende maatregelen door Engeland genomen op het gebied van de handel en de belastingen er de directe aanleiding van, dat in de koloniën verzet ontstond tegen het Britse bewind. Ook een groeiend besef van eigen Amerikaanse identiteit speelde hierbij een rol. Bekend in de historie is het incident geworden, dat in 1773 in de haven van Boston plaatshad, toen uit protest een grote hoeveelheid thee in zee werd geworpen, de "Boston tea party".
Op 4 juli 1776 werd in Philadelphia door een aantal afgevaardigden van de koloniën de onafhankelijkheid uitgeroepen, voor welke gelegenheid Thomas Jefferson de "Declaration of Independence" had opgesteld.
Inmiddels was de oorlog met Engeland reeds uitgebroken en was op 19 april 1775 bij Lexington in Massachusets de eerste slag geleverd. Namen als Bennington in Vermont, Bunker Hill bij Boston en Washington's tocht over de Delaware hebben in de Amerikaanse Vrijheidsoorlog een bekende klank gekregen. De oorlog verliep met wisselende krijgskansen en vond zijn einde in oktober 1781 toen de Engelse hoofdmacht onder Lord Cornwallis bij Yorktown in Virginia capituleerde. De vrede van Parijs in 1783 bracht de officiële erkenning van de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten.
De Grondwet - die door vele andere landen als voorbeeld zou worden nagevolgd - werd in 1787 in Philadelphia, de tijdelijke hoofdstad, ontworpen door een conventie, waarin George Washington, de latere president Madison en Benjamin Franklin een voorname rol speelden. Deze Constitutie gaf aan het staatkundige leven van de jonge republiek een hechte grondslag. Washington die in de Vrijheidsoorlog opperbevelhebber van de Amerikaanse troepen was, werd tot eerste president gekozen.
Het Amerikaanse grondgebied begon zich spoedig uit te breiden: in 1791 sloot Vermont zich aan, en in 1803 kocht President Jefferson van Napoleon een enorm gebied ten westen van de Missisipi voor de ook voor die tijd luttele som van 15 miljoen dollar. Van Spanje werd in 1819 door President Monroe Florida verworven.
Een ware vuurproef voor de prille natie was de oorlog van 1812 met Engeland, toen de nieuwe, nog niet voltooide federale hoofdstad Washington met het Witte Huis en Capitool door de Britse troepen in brand werd gestoken.
Naar het zuid westen werd tenslotte het Amerikaans grondgebied afgerond met de aansluiting van Texas in 1845 (nadat deze oorspronkelijk tot Mexico behorende staat enige tijd een onafhankelijk bestaan had geleid), en de afstand door Mexico in 1848 na een oorlog van een territoir dat thans ongeveer de staten California, Nevada, Utah, Arizona en New Mexico omvat. Door een verdrag met Engeland in 1846 werd Oregon Territory (Washington, Oregon, Idaho) verkregen.
De jongste staten van de Unie zijn Alaska (in 1867 van Rusland gekocht) en Hawaii, die in 1959 beide als staat werden toegelaten.
De tegenstellingen tussen Noord en Zuid over de slavernij-kwestie leidde in 1861 tot een groot binnenlands gewapend conflict, de Amerikaanse Burgeroorlog, die vier jaar zou duren. Na aanvankelijke successen waren de zuidelijke legers van Generaal Robert Lee niet opgewassen tegen de troepen van de Noordelijke aanvoerders Grant en Sherman.
De gevolgen van de Burgeroorlog zouden zich nog tal van decennia doen gevoelen. President Lincoln viel door moordenaarshand, voor hij zijn plannen voor een verzoening tussen Noord en Zuid tot uitvoering kon brengen.
Na 1865 beleefde Amerika een enorme industriële en economische ontwikkeling. De deelname aan de beide wereldoorlogen in onze eeuw, onder de Presidenten Wilson en F. D. Roosevelt, doorbrak de politiek van niet-inmenging, die Amerika, volgens het staatkundig testament van Whashington steeds had gevolgd. Weliswaar volgde na de eerste wereldoorlog nog een periode van isolationisme, die echter na 1945 definitief tot het verleden behoorde. Tengevolge van deze deelname aan beide oorlogen viel Amerika een leidende rol in de wereldpolitiek ten deel, hetgeen in recente tijd er weer toe leidde dat het in nieuwe conflicten (Korea, Vietnam) werd verwikkeld.
Terugziend op 200 jaar Amerikaanse historie, kan men concluderen, dat een ontwikkeling in zo'n korte periode van een dertiental landbouw- en handelsstaten tot een economische en politieke wereldmacht in de geschiedenis zijn weerga niet kent.

CH. MANDERS

STRAATNAMEN (oud/nw) BANDOENG (II)

M.

Maarschalklaan, Dj. Setasion Selatan - Machinist, Gg., Gg. Gambir - Maclaine Pontweg, Dj. Gelapnjawang - Maeslaan Nic., Dj. Adipati Kertabumi - Magazijnstraat Noorder, Dj. Gudang Utara - Magazijnstraat Zuider, Dj. Gudang Selatan - Magnolialaan, Dj. Sukaresmi - Malabarweg Oost, Dj. Palasari - Manduraweg, Dj. Sangkuning - Marconiplein, Lpg. Tjirebon - Marconistraat, Dj. Tjirebon - Mauritslaan, Dj. Patrakomala - Meerlaan, Dj. Situ - Melatilaan, Dj. Anggrek - Menadostraat, Dj. Atjeh - Merdikalioweg, Dj. Pedjadjaran - Meyllweg, Gg. Tamblong Dalam - Molukkenpark, Taman Maluku - Morseweg, Djalan Garut - Mortagneslaan, Pahud de, Dj. R. Patah - Mosselweg, Jacob, Dj. Bogor - Multatuli Boulevard, Dj. Sulandjana

N.

Naripan binnenweg, Dj. Naripan Dalam - Nassaulaan, Dj. Gandapura - Neckstraat v., Dj. Tjipunagara - Nieuwe Binnenweg, Dj. Katja-katja Wetan - Nieuwstraat, Dj. Ksatrijan - Noortstraat v., Dj. Tjiwulan - Nylandweg, Dj. Tjipaganti

O.

Oldenbarneveldweg, van, Dj. Tongkeng - Oosteinde Binnen, Dj. Panaitan - Oosteindeweg, Dj. Sunda - Oranje Nassauplein, Lpg. Dipati Ukur - Orchideelaan, Dj. Anggrek - Orchideeplein, Taman Anggrek - Ostadelaan, van, Dj. Kjai Luhur - Oude Hospitaalweg, Dj. Bungsu

(wordt vervolgd)

Amerikaanse uitblinkers

"Dear Mr. & Mrs. Busé,

It gives me great pleasure to inform you that, after nomination by her high school sponsor, your granddaughter, Sharon Alexandra Boleware, has been selected to represent Jackson Prep School in The Society of Distinguished American High School Students - the nation's leading honorary. This is a tremendous accomplishment for a senior and one of which you may be very proud.

Each year high school principals and counselors from across the country assist The Society in recognizing and rewarding America's most distinguished students. This honor is one of the highest that can be bestowed upon a student and is representative of her superior scholastic achievement, as well as the leadership she has demonstrated in extracurricular and civic activities."

Links: Sharon Boleware met haar trotse grootouders Hr. en Mevr. Busé (Bandoeng). Rechts: Sharon's 15-jarige zusje Valerie, die het meer zoekt in sportieve top-prestaties. De kast vol trofeeën die ze met paardrijden veroverde bewijst dat ze op haar terrein net zo'n doordouwertje is als Sharon.

Deze brief ontvingen in de eerste plaats natuurlijk de ouders van Sharon Boleware, maar, zo attent zijn ze in Amerika, men weet dat ook grootouders erg trots zijn op de prestaties van de kleinkinderen.

Sharon is op high school en vooral de laatste jaren een "straight-A" studente geweest. A staat voor 10 en wanneer je dat "straight", teroes door, hebt kunnen handhaven voor alle vakken, dan behoor je tot de besten van de school. Sharon excelleerde in rekenkunde en geschiedenis en kreeg ook voor deze laatste prestatie een onderscheiding. Maar de grootste voldoening blijft toch wel, deel te mogen uitmaken van The Society of Distinguished American High School Students. Het betekent dat je de keuze mag doen uit diverse Colleges en Universiteiten met een eventueel scholarship (beurs). Men rekent het tot een eer èn een voordeel knappe studenten te hebben. Sharon koos voor Starkville, waar ze electrical engenering zal studeren.

In het prozaische Europa waar "leerplicht" een dwingender betekenis heeft dan "proberen om de knapste te zijn en te blijven" lijkt wat ze in Amerika doen om ijver en prestaties te belonen op teveel tam-tam. Maar het instinctieve aanvoelen dat iedereen, en juist niet de uitmunters, behoefte heeft aan appreciatie en stimulatie, is de goede manier gebleken om een beter niveau te bereiken. De wereld moet erkennen dat op elk ontwikkelingsterrein Amerika een grote rol heeft gespeeld. En zal blijven spelen. Ook dank zij de jonge bollebozen van de high-school!

See you later, pèh!

Het was een vrolijke groep in de met dik glas afgesloten hal op een verdieping van de International Arrival Building. Veel gelach en druk gepraat en ontmoeten van vrienden, al lang niet gezien. Ze kwamen van 2, 3, 400 en meer mijlen ver en dit was een goede gelegenheid om mensen die je niet vaak zag te ontmoeten. Iedereen zag er zo bekend uit.

In een half uur zou de chartervlucht uit Amsterdam aan komen. Dat betekende een plane vol Indische Oma's en Opa's en nog meer familieleden en sobats. Flarden van gesprekken waaiden over je hoofd. "Eééég Mac, kaja apa jij seg, sudah long tijm no see!" "Ah! I em gled to see you hier. Waar zit je nou?" "Loh, mosoh je weet niet. In Pennsylvania Pèh. Akoe kenak bandjir van hurriekeen Donna. Je heloof, water staat tot aan de toetsen van mijn piano. Nou when you play it geluidnja kaja Mickie Mouse. Tjilaka zoiets. Mijn boeken drijven door de kamer, sudah, pokoknja alles naar de bliksem."

"Adoeh beroerd, en dan hoe jij nou?"

"O, alweer okay, al droog alles, alleen modderstrepennja is te zien."

Zelfs mensen die elkaar helemaal niet kennen spreken elkaar aan. Er heerst gewoonweg een reünie stemming.

"Mac" uit Pennsylvania kwam op ons af. "Hi", zei hij tegen mijn broer, "je ziet er bekend uit seg, van waar kom je?"

Mijn broer is uit op een lolletje, kijkt "Mac" koel aan en zegt in z'n beste Amerikaanse accent: "I beg your pardon."

Mac mangap. Maar niet lang. "Never mijnd je paarden, njoo. For sure je bent Indo?"

"Roepamoe Mac", zegt m'n broer vlot. Mac grijnsde, toch wel opgelucht, en al gauw kregen we 't verhaal over de "hurriekeen" te horen.

De plane arriveert. Iedereen kijkt naar beneden en allerlei uitroepen van herkenning worden gehoord. "Look dèr! Itoe si Frits, hij siet er goed uit ja. Wat heef hij op s'n kop dese, deftig sijn hèt, voor bang maken spook." En zo gaat 't een hele poos door.

Maanden later lopen we rond te kijken in een klein toeristenplaatsje in Pennsylvania. M'n broer, zijn vrouw en wij. Ineens horen we iets heel bekends door de dichte mensenmenigte.

"Eéééh Pèh ! ! !" Het was "Mac" en familie. Z'n vrouw bleef staan terwijl hij op ons toe kwam rennen. Na handjes drukken gilt hij naar z'n wederhelft "Toet, Toet, kom hier. Dese sijn doos people van de airport!" Toet schudde haar hoofd, neen. Ze had er kennelijk geen zin in om "doos people" te ontmoeten. Mac keek wat teleurgesteld en zei: "Nou sudah dan maar, see you later ja, misschien weer op de airport."

JUUL LENTZE

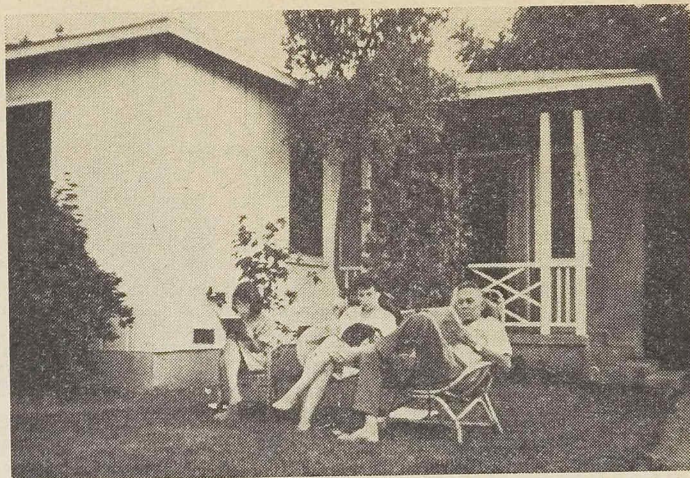
zo leven wij in amerika .....

"Proberen op een minimum inkomen, een maximum aan tevredenheid en levenservaring te bereiken." Met dat voornemen zijn Tjalie en ik in 1962 naar Amerika geëmigreerd. Het is misschien een dwars-tegen-de-regels-in ideaal voor een Nederlandse emigrant die gewoonlijk probeert in de kortst mogelijke tijd er beter van te worden. Je geeft sociale zekerheden weg, je familie, kennissen, je eigen taal, in ruil voor meer levensruimte, een beter klimaat, een eigen woning en de hoop op een goede toekomst voor de kinderen. Zal het een goede ruil zijn?

60.642 Nederlanders emigreerden sinds 1956 naar de States. De eerste jaren in groepen van 9000 en meer, een aantal dat in 1975 slonk tot 208, want Amerika is nu praktisch gesloten voor newcomers. U kunt gerust rekenen dat het aantal Nederlandse emigranten in deze 20 jaar is uitgegroeid tot een kwart miljoen zielen, want veel gezinnen hebben kinderen, schoondochters en -zoons en ook tjoetjoeks bijgekregen. Als het Indo's betreft, een aanwas van Indo-Americans dus!

Leven op een minimum, dat is in Amerika een verrukkelijk avontuur. Je richt je de eerste jaren in met spullen van de rummage-, en garage-sales en de Goodwill Industries, afgedankte spullen, niet- of wel opgeknapt. Je laat Tjalie allerlei pasartjes opsnorren waar voornamelijk Mexicanen en kleurlingen hun belandja doen. Groenten, vruchten, vlees die in prijs wel de helft schelen met die in de gewone supermarkets. En je leert dat je voor $ 25,— een hele week eten in huis kunt hebben. Wat niet wegneemt dat het af en toe toch wel heerlijk is om ook in die eindeloos rijke, welvoorziene Supermarkets rond te dwalen en erg luxe dingen te kopen. Altijd contrasten zoeken in het leven, dat is altijd ons motto geweest in Amerika. Heel Amerika bestaat uit contrasten. Het zijn altijd weer de mensen die op één niveau proberen te komen: het rijke niveau. Mooiere auto's, mooiere huizen, duurdere parties, duurdere hobbies, oorzaken van de "ratrace".

Het was goed dat we in Californië een groep mensen vonden die werkten en leefden als wij, geen behoefte hadden om direct helemaal Amerikaan te worden, maar het proces van assimileren en integreren langzaam en natuurlijk lieten verlopen. Of het helemaal aan de kinderen overlaten.

Iets dat een Amerikaan nooit doet: op het grasveld voor zijn huis zitten. Wij wel, na het sproeien, gezellig de krant lezen, lekker koel pèh !

Amerika verwacht dat je een "good citizen" bent, niet dat je een goede Amerikaan wordt. Behoud je eigen cultuur, dat is je inbreng in het nieuwe vaderland en als je die niet hebt, probeer dan iets te begrijpen van die anderen.

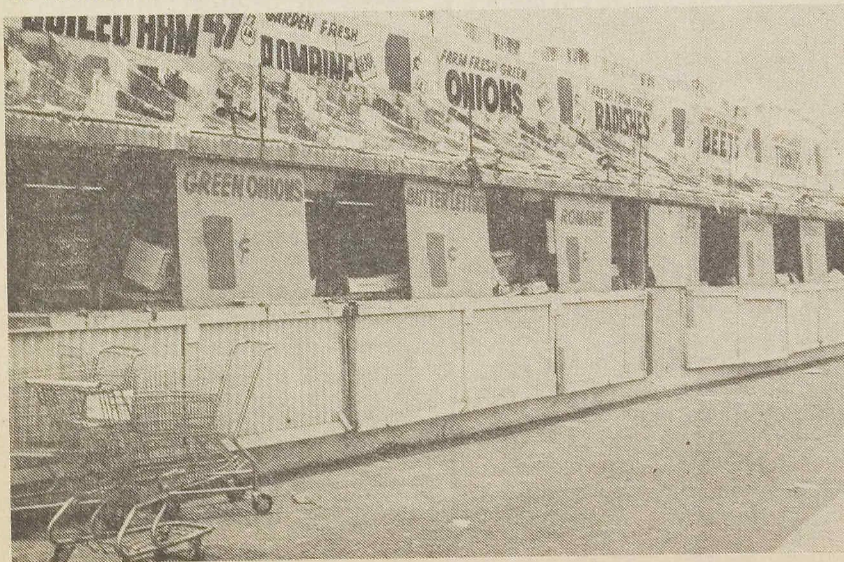
Een rijk, een groots, een wonderlijk creatief land waar je als immigrant alle gelegenheid krijgt creatief, groots en rijk te worden. In die volgorde alstublieft, want als U rijk bent geworden zonder iets groots te presteren, dan komt er nooit meer creativiteit aan te pas.

"De beste jaren van ons leven", noemen onze kinderen die vier en een half jaar California. Ik ben blij dat ik toen die stap gewaagd heb, ook al was de teleurstelling van weer terug te moeten groot. Je krijgt in het leven niet altijd dat wat je het liefst zou willen. Het zal ergens wel goed voor zijn geweest. Anders zat ik dit nu hier niet voor u op te schrijven

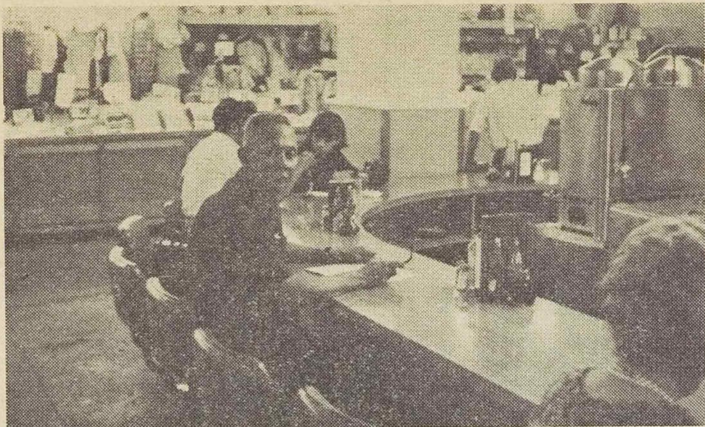
L.D.

De goedkoopste markt in Whittier was Mexican Market. Green onions, bietjes, radijsjes, sla, andijvie voor één dollarcent per bosje. Wel goed pilih natuurlijk, en niet vies zijn van de enorme troep waar je in moest graaien. Wat een tegenstelling met de bijna klinisch-schone Amerikaanse supermarkets: Vons, Alpha Beta, Market Basket, waar je geblinddoekt in de bakken kon grijpen. Kwaliteit is voor de Amerikaanse huisvrouw nummero één, daar wordt niet mee gesjacherd.

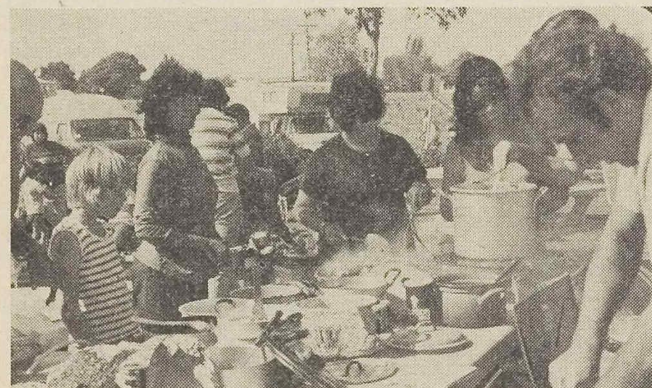

Na een loei-hete winkelochtend in Los Angeles is het altijd lekker lunchen in het sousterrain van Grand Central Market. One dollar plates naar verkiezing Chinees, Mexicaans of Amerikaans. Tjalie koos meestal fried rice, chop sui, egg foo yong en ice tea. Je kon het amper op!

De Indo Community Center de Soos (in 1963 door o.a. Tjalie opgericht) heeft de jongste generatie zien opgroeien en meegewerkt tot het behoud van een eigen identiteit. Hoe Amerikaans ook dagelijks, op bijzondere gelegenheden zoals hier, herken je de Indische meisjes gelukkig altijd weer.

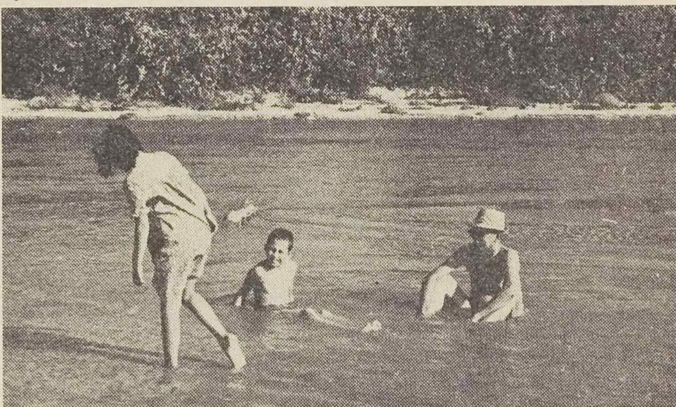
De Indische Pot Luck Picnics zijn groots van opzet en wijd en zijd bekend. De geuren in ieder geval!

Piet en Helen den Dekker, kleine zelfstandigen, altijd geweest. 14 jaar geleden geëmigreerd, direct Toko Kapolaga opgezet aan de wereldberoemde Colorado Boulevard in Pasadena nog wel! Is het niet zalig om altijd terecht te kunnen voor nasi rames, kelepon, pasteitjes, lontong en segala rupa? Geweldige mensen werkelijk. Ondernemend, dapper. En lief.

Heerlijk rondneuzen op een "Pottery" d.i. een openlucht pasar van glas- en keramiek. Van de duurste vazen van $ 85,— tot slabakjes van 59 cent. Zomaar open en bloot, dag en nacht. Let U op de keramiek dieren op het dak!

Boven: Zon en water gratis, zo lang de voorraad strekt. Ister altijd in Californië. In de kali zitten (glashelder water, afvloeiingskanaal van de Whittier Dam) kost niets. Midden: Heb je geld voor benzine, ajo naar Laguna Beach. Nooit vol, 600 km strand! Maar de Pacific is koud, ik heb nog nooit iemand zonder paarse lippen uit de zee zien komen! Onder: Keihard werken, zuinig zijn, sparen. En dan een lekker huis kopen met een swimming pool, zoals de Schenkhuizens (hier Rita met Pax en Guido). Na gedane arbeid is het goed zwemmen.

Journalistieke Herinneringen (XVIII)

Kennismaking met een continent

Om met een gemeenplaats te beginnen: de Verenigde Staten van Noord-Amerika beslaan de oppervlakte van een continent. Het is bovendien een "melting-pot" van zo uiteenlopende mensengroepen, dat het eigenlijk niet wel mogelijk is te spreken over "Amerika" en "Amerikanen". Toch leidt op de duur de samenleving, hoe heterogeen ook van samenstelling, tot een gedragspatroon waarin zekere algemene trekken domineren. De Amerikaan heeft een overweldigend superioriteitsgevoel, "the American way of life" is verre te prefereren boven welke levensregels ook. Hij weet alles beter, veegt alternatieve van de zijne afwijkende interpretaties van feiten en verschijnselen met een handgebaar van tafel, maar is aan de andere kant gul, gastvrij, hulpvaardig, weetgierig en bereid zijn gasten open tegemoet te treden.

Ik zal er wel voor waken, mij uit te geven voor een kenner van de Verenigde Staten maar het lijkt mij wel gepast hier enige persoonlijke ervaringen neer te schrijven, al zijn die ook niet van vandaag of gisteren. De strijd in Indonesië was nog in volle gang, toen de Indische regering mij in 1948 naar de V.S. zond, mede ter voorbereiding van een bezoek van Amerikaanse journalisten aan Indië. Amerika, die gigant onder de naties en reeds door zijn omvang en technische prestaties bestemd een dominerende rol te spelen op het wereldtoneel was ons niet welgezind. De publieke opinie, toch reeds gekeerd tegen het "bezit" van koloniën toonde, gesteund door de hoogst actieve republikeinse propaganda, weinig begrip voor de Nederlandse politiek, gericht op een geleidelijke afwikkeling van de koloniale verhouding. De Indische regering meende, dat de voorlichting het best gediend zou zijn door een aantal prominente Amerikaanse journalisten uit te nodigen een bezoek te brengen aan het omstreden gebied, Indië. Om de grond te bereiden werd ik, toen hoofd van de afd. Buitenland van de R.V.D. daarheen gezonden.

Om met het eind te beginnen: die reis is doorgegaan en een twaalftal vooraanstaande Amerikaanse journalisten bezocht inderdaad Indië. Zij kregen er een genuanceerder beeld van hetgeen zich afspeelde in de Gordel van Smaragd dan de gebruikelijke zwart-wit tekening bood. De reis zou dus een groot succes geworden zijn, wanneer niet op de terugreis het vliegtuig, waarin zich het gezelschap (op één uitzondering na) bevond bij Bombay was verongelukt. Dat hun aanwezigheid hen gelegenheid had gegeven hun opinies aan de feiten te toetsen bleek wel uit een incident dat zich afspeelde bij de afscheidsmaaltijd van het Amerikaans gezelschap. Eregast was daarbij de Amerikaanse vertegenwoordiger in Batavia het lid van de Commissie van Goede Diensten, Cochran.

Aan tafel ontstond een discussie over de situatie, die ertoe leidde, dat een der Amerikaanse journalisten Cochran openlijk beschuldigde van partijdigheid in het Nederlands-Indonesisch conflict. De informaties die Cochran aan het State Department doorgaf zouden zeer eenzijdig zijn gericht. De discussie ontaarde in een formele twist en de Amerikaanse vertegenwoordiger verliet in kennelijk grote opwinding de maaltijd. Afgezien nu van de vraag of die hele discussie niet beter achterwege had kunnen blijven bij een min of meer feestelijke gelegenheid was dit voorval toch wel tekenend voor het effect, dat een kennismaking ter plaatse op de zienswijze van mijn Amerikaanse collega's had opgeleverd.

Nu nog enige anecdotische bijzonderheden over mijn reis.

*

Reeds bij mijn aankomst in New York kreeg ik gelegenheid kennis te maken met de Amerikaanse mentaliteit. Ik was tegen de avond aangekomen in het hotel Astor, op Times Square en begaf mij naar de eetzaal om mij te goed te doen aan een vorstelijke steak. Alvorens deze echter verscheen kreeg ik het gebruikelijke mandje met brood van de kelner. Ik had in vele jaren niet zulk voortreffelijk brood gegeten en daar het mij niet aan eetlust ontbrak, sloeg ik een flinke slag in de broodmand. Dit trok de aandacht van een viertal andere bezoekers van het restaurant, die vlak bij mijn tafel zaten. Een van hen wendde zich tot mij en vroeg, waarom ik zoveel brood at, ofschoon de maaltijd nog moest komen. Ik gaf hem de reden en zei dat ik in jaren niet zo van brood had genoten. Hij wenkte de kelner en na een kort gesprek kreeg ik een nieuwe broodmand, thans gevuld met de meest verscheiden soorten brood op tafel. Natuurlijk moest ik toen uitleggen, dat ik van Java kwam en dat wij een barre tijd achter de rug hadden. Ik kon alvast een nummertje voorlichting kwijt aan deze Amerikanen, die, al dan niet geinteresseerd, beleefd toeluisterden.

De volgende dag bracht het ontbijt mij reeds in aanraking met een ander aspect van de Amerikaanse samenleving: de verspilling. In de drugstore van het Astor-hotel nuttigden de meeste van de - talrijke - bezoekers de traditionele ham and eggs op toost of brood. Het frappeerde mij, hoeveel voedsel er in de vuilnisbak verdween. Bleek een ei ook maar in grootte of kleur af te wijken van wat blijkbaar als een standaard-ei werd beschouwd, dan verdween het aanstonds uit de circulatie. Een op dit punt welgeinformeerde Amerikaan vertelde mij later: In New York wordt per dag voldoende eetbaar voedsel weggegooid om heel Nederland een dag van te voeden......

De weetgierigheid van de doorsnee-Amerikaan blijkt telkens weer uit de behoefte van velen van hen om te vragen naar je herkomst en bestemming. Op een late avond trof ik een jonge taxi-chauffeur die wel buitengewoon belangstellend was. Hij bleek van Nederlands Oost-Indië slechts zeer in het vage enig idee te hebben. Java klonk hem iets meer vertrouwd in de oren. Na een gesprek over mijn herkomst en het doel van mijn reis begon hij over zichzelf. Hij studeerde aan de Columbia Universiteit in New York en hield zich in het leven door des avonds (en blijkbaar een deel van de nacht) als bestuurder van een huurauto op te treden. Wij waren inmiddels op zodanige voet gekomen dat hij mij tenslotte vertelde, dat hij uit het Midden Westen kwam, een haast onmogelijke dagtaak vervulde door overdag te studeren en 's avonds de kost te verdienen. Hij had heimwee naar het vrije leven op het platteland. Tenslotte vroeg hij mij raad: wat zou hij doen, zijn studies voortzetten onder die moordende omstandigheden of terug-

(lees verder volgende pagina)

Menno van Meeteren Brouwer

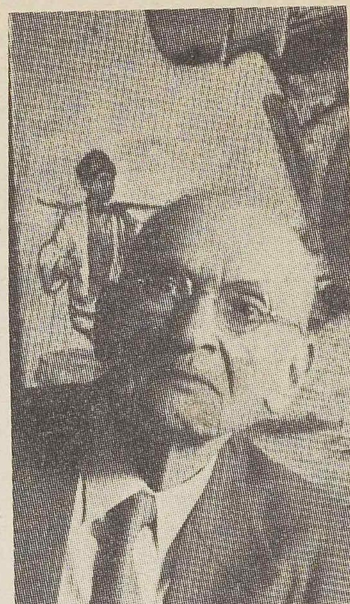
Een eretentoonstelling van werken van Menno van Meeteren Brouwer, die het vorig jaar op hoge leeftijd overleed - hij werd 92 jaar - wordt thans gehouden in het Museum Rijswijk aan de Herenstraat 67 van de gelijknamige stad.

Wanneer dit nr. van Tong Tong verschijnt heeft de belangstellende lezer nog juist tijd haar te bezoeken. Op 29 mei geopend sluit zij op 20 juni. 't Museum is dinsdag t.m. vrijdag geopend van 2 tot 5 uur, donderdagavond van 7-9, zaterdag van 11 tot 5 en zondag van 2 tot 5 uur. Het heeft op de eerste verdieping een uitstekende expositieruimte, die alle recht doet wedervaren aan de tentoongestelde objecten, in dit geval aan de schilderijen van Menno - de naam waaronder veel Indische mensen zijn talrijke tekeningen hebben gekend en bewonderd. Zijn schilderijen kende ik niet. Ze zijn nooit in Indië geëxposeerd, zover ik weet, al moet men hem rekenen tot de "echt" Indische schilders. Hij is er maar elf jaar geweest. Geboren in Zwolle kon nochtans de gemeente Rijswijk rechten doen gelden op deze eretentoonstelling, want na zijn repatriering in 1921 streek hij daar neer en leefde en werkte er tot zijn dood. Hij was dus meer dan een halve eeuw Rijswijks burger.

Maar wat nog merkwaardiger is: al zijn Indische schilderijen zijn in Rijswijk vervaardigd!

Op de tentoonstelling zijn in totaal 117 schilderijen van Menno te zien, op een schaarse uitzondering na alle landschappen en voorstellingen uit het Indonesisch dagelijks leven te zien en daarnaast nog een groot aantal aquarellen, wederom met een enkele uitzondering landschappen of tafrelen uit het Javaanse leven voorstellende. Terecht verklaarde de Indonesische attaché voor onderwijs en cultuur aan de Haagse ambassade dat Menno wel diep doorgedrongen moet zijn in de Javaanse psyche tijdens zijn zwerftochten over Java, dat hij "uit het hoofd" zo authentiek Indische tafrelen op het doek kon brengen. De attaché mr. Koesnadi Hardjasoemantri, was dan ook gaarne bereid geweest de tentoonstelling te openen, nadat de Rijswijkse wethouder Van Veen als bestuurslid van het museum, een inleidend woord had gesproken.

Menno's schilderijen en aquarellen (van de laatste categorie is het grootste deel te koop) vertonen beelden van de dagelijkse werkelijkheid. Ze zijn kennelijk in verschillende perioden van zijn leven geschilderd. Die, waarin het "Indische" licht tot zijn recht komt,

zullen velen het aantrekkelijkst vinden, dunkt mij.

De opening van deze tentoonstelling had plaats onder zeer grote belangstelling. Mevr. Van Meeteren Brouwer trad als gastvrouw op van een groot gezelschap dat ook na de formele opening nog enige tijd bijeen bleef onder het genot van een drankje en een versnapering.

J.H.R.

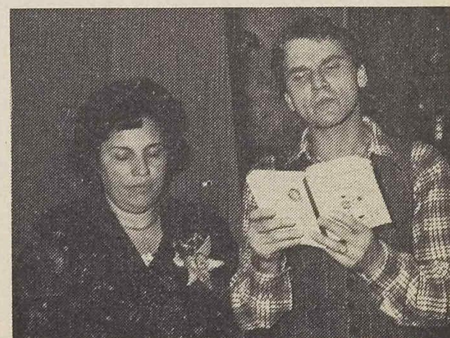
(Vervolg: "Journalistieke herinneringen")

keren naar zijn geboortestreek? Het spreekt vanzelf dat ik deze jongeman geen raad kon geven. Daarvoor wist ik veel te weinig van zijn achtergronden, zijn familie en de vooruitzichten voor zijn verder leven wanneer hij zou terugkeren en de studie staken. Maar wij bleven praten, ook toen ik aan mijn hotel was aangekomen. Wij stapten de bar, die, geloof ik, de hele nacht open bleef, binnen en zetten het gesprek voort. Ik moest een borrel van hem drinken. Wij scheidden als goede vrienden die elkaar hun leven lang gekend hadden. Hij vertrok, nog beladen met hetzelfde dilemma: wat te doen wanneer het leven je al op jeugdige leeftijd voor een beslissende keus stelt. Ik heb hem nooit weergezien.

Mijn werkzaamheid bracht mij in aanraking met tal van collega's. De ene persconferentie, waarin ik begrip trachtte te wekken voor het goed recht van de Nederlanders op althans een zuivere beoordeling van hun beleid tot oplossing van het Indonesische vraagstuk volgde op de andere. Allerlei contacten daarnaast brachten mij in aanraking met zeer veel Amerikanen van allerlei statuur, meestal uit de middenklasse maar ook uit de academische sfeer. Ik kreeg hier veel te zien en maakte o.a. kennis met de TV, die wel is waar nog in opgang was, maar toch al vaste voet had verworven in het Amerikaanse leven. Ik bezocht krantenbureau's, tijdschriftenredacties, openbare instellingen in New York, Washington, Baltimore en Philadelphia en werd overal met de grootste hoffelijkheid en hulpvaardigheid ontvangen. Ik gevoelde mij als een vis in het water. Geen wonder dat ik ook nu nog, na dertig jaar, met Kerstmis goede wensen uitwissel met Amerikaanse collega's die ik in Indië of in de Ver. Staten - of allebei - heb leren kennen.

JHR.

Yvonne Noordam exposeert ook in het buitenland en haar tentoonstellingen worden dan geopend door plaatselijke bekendheden of autoriteiten. Maar in Amsterdam vond ze Willem Nijholt zo vriendelijk haar expositie te openen. Als U er een vergrootglas bijhaalt, zult U zien dat Willem hier voor deze gelegenheid uit de Piekerans van Tjalie voorleest.

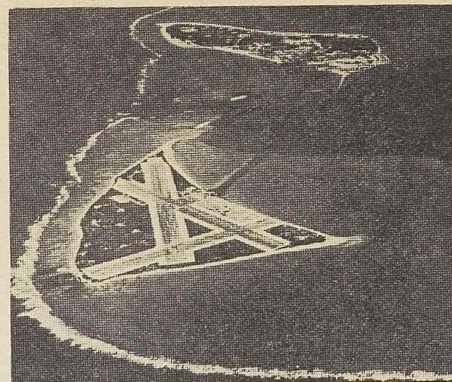
Vijf Beslissende Minuten

De Zeeslag bij Midway 3-5 juni 1942

(I)

door Dr. H. J. de Graaf

Toen wij in de Japanse krijgsgevangenen- en interneringskampen zaten, waren de Japanners soms zo vriendelijk om aan hun onvrijwillige gasten Maleise nieuwsbladen te verstrekken, zodat zij iets over de gebeurtenissen in de buitenwereld konden lezen. En er gebeurde toen héél wat, waar wij belang bij hadden. Men kon in die bladen het hoogtepunt van Tojo's en Hitler's macht ontdekken, zo mede hun geleidelijke, doch onafwendbare ondergang. In dit laatste geval moest men wel tussen de regels doorlezen. Immers over de nederlagen van de As werd maar zelden ronduit verhaald.

Een luchtfoto van Midway Island. Eastern Island met de grote startbanen van het vliegveld. Op de achtergrond Sand Island.

Daarom hoorden we wel veel over de slag in de Koraalzee, de bloedige gevechten bij Guadalcanal, de verovering van de Aleoeten of de korte inval vanuit Birma in India, zelfs over de vreselijke zeeslag bij Leithe (natuurlijk een Japanse overwinning! Men vierde er zelfs in Djakarta feest voor en Soekarno feliciteerde de Japanse G.G. met het succes!) Maar over de beslissende zeeslag bij **Midway** herinner ik mij niet destijds iets gehoord of gelezen te hebben. Deze stilzwijgendheid der godenzonen was verklaarbaar. Het was hun eerste grote tegenslag, die zij zelfs in zijn ware omvang voor hun eigen volk verborgen hielden. Het was niet zo, dat de Japanse vloot daarna niets meer betekende, doch zij had zulke zware, bijkans onherstelbare verliezen geleden, dat van een offensief optreden geen sprake meer kon zijn.

Het zal bekend zijn, dat na de verraderlijke aanval op Pearl Harbour (7 dec. 1941) de Japanse marine het offensief tegen de **Amerikanen** niet voortzette, doch de strijd in zuidelijke en zuidwestelijke richting verplaatste. Geheel Z.O.-Azië viel in Japanse handen: de Philippijnen, Malakka, ons Indië, Burma, Japanse schepen drongen de Indische Oceaan binnen en bedreigden zelfs Ceylon en Voor-Indië [1]) Bijna geen schip ging verloren, slechts enkele werden beschadigd. [2]). Het was hun vooral te doen geweest, om de rijke **petroleumbronnen** van Borneo en Sumatra. Men zal zich herinneren, hoe zwaar zij degenen bestraften, die de olie-installaties hadden helpen vernielen, of beschadigen. Daardoor vond de Amerikaanse vloot in de Stille Oceaan de gelegenheid, om zich enigszins te herstellen. Tot groot geluk voor de U.S.A. waren in Pearl Harbour wèl de meeste kruisers en slagschepen zwaar beschadigd of vernield, doch de Japanners hadden er géén vliegdekschepen aangetroffen, omdat deze toevallig op oefening waren. Daar de Japanse oorlogsleiders toen nog de grootste waarde hechtten aan het **slagschip**, [3]) betreurden zij natuurlijk wel het ontsnappen der Amerikaanse carriers maar achtten dit voorlopig niet zó belangrijk. Gaandeweg drong het echter tot hen door, hoeveel de luchtmacht ter zee betekende en zou betekenen. Men denke slechts aan de vernietiging van de Engelse Repulse en Prince of Wales door Japanse landvliegtuigen. Ook in de slagen in de Koraalzee had de luchtmacht reeds een grote rol gespeeld. Daarom moest er iets tegen de resten van de Amerikaanse vloot gedaan worden, m.n. tegen de vliegdekschepen. Bovendien was Nippon's beste admiraal, de zeer populaire **Yamamoto**, van oordeel, dat de zeeoorlog niet langer dan twee jaar mocht duren, [4]) want dàn zou Amerika met zijn ontzaglijke industrie de bij Pearl Harbour geleden verliezen méér dan voldoende hebben aangevuld. Vóór die tijd moest daarom de beslissing gevallen zijn.

Admiraal Chester W. Nimitz, opperbevelhebber van de Amerikaanse Pacific Fleet.

Het beste leek door een aanval op het meest naar het westen liggende eilandje Midway [5]) (wij zouden zeggen: Halfweg, daar het midden in de onmetelijke Oceaan ligt) de Yankees tot een beslissende zeeslag uit te lokken en hen dan door een grote overmacht te vernietigen. Natuurlijk waren er ook andere ideeën, b.v. een verovering van Ceylon of een aanval op Australië, doch het plan om Midway aan te tasten kreeg de voorkeur door de z.g. **Doolittle-raid.** [6])

Geheel onverwachts verschenen op 18 april 1942 boven Tokio e.a. Japanse steden Amerikaanse vliegtuigen onder leiding van luit. kol. **James Doolittle.** Zij waren van Amerikaanse vliegdekschepen opgestegen, wat de Jappen niet wisten, en hadden de bedoeling via Dai Nippon het bevriende China te bereiken. De meeste vliegers zijn daarin geslaagd, nadat zij hun bommenlast boven Japanse steden hadden laten vallen. De stoffelijke schade was betrekkelijk gering, zodat de Japanse pers honend opmerkte, dat het geen do-**little-raid** was geweest, maar een do-**nothing-raid.** De morele schade was echter aanzienlijk, vooral omdat in de hoofdstad Tokio, bij het **keizerlijk** paleis bommen waren gevallen. Men meende dit slechts blijvend te kunnen verhinderen, indien Japan zich van **Midway,** dat de Japanners als de plaats van herkomst der bommenwerpers beschouwden, meester maakte [7]). Misschien zouden daarna zelfs de Hawaii-eilanden, waar de oorlogshaven Pearl Harbour lag, aan de beurt kunnen komen.

O.m. in verband met de weersgesteldheid - begin juni '42 was het volle maan, een ideale tijd voor nachtgevechten - werd de aanval op Midway tegen 5 juni 1942 beraamd. Een aanzienlijk deel der Japanse vloot zou aan deze expeditie deelnemen. De strengste geheimhouding werd betracht. Toch was de Amerikaanse legerleiding van **alles** op de hoogte. Immers, men had de **geheime Japanse code** na maandenlange studie, gekraakt [8]). Alle Japanse radioberichten in geheimtaal, waren voor de Amerikanen te ontcijferen. Zij vernamen dus uit de Japanse radio, dat er tegen eind mei '42 een aanval op Midway beraamd was, wisten zelfs, welke schepen er aan deel zouden nemen. Men kon dus de nodige maatregelen nemen, uitgebreide verkenningen doen en een zo groot mogelijke vloot ten noorden van Midway verzamelen. Daar er geen slagschepen meer beschikbaar waren - die waren bij Pearl Harbour gezonken of in reparatie - had admiraal Fletcher slechts de beschikking over drie flinke vliegdekschepen, de **Yorktown,** de **Hornet,** en de **Enterprise,** enige zware kruisers, 14 destroyers en 19 onderzeeboten, om te verkennen. [9])

Admiraal Nimitz kwam nog expres naar Midway over om de verdedigingsmiddelen aldaar te inspecteren. Bovendien was daar een groot aantal landvliegtuigen gestationeerd. [10])

De onderstaande annotaties op het artikel van Dr. de Graaf, bestaande uit commentaar en aanvullende gegevens, werden geschreven door onze medewerker kolonel KL. O. G. Ward, specialist op dit gebied - Red.

*

1.) Het bleef niet bij een dreiging. Op 5-4-1942 verscheen de aanvalsstrijdmacht van Admiraal Tsjoeitsji Nagoemo - bevelhebber van de Japanse vliegkampschepen boven Colombo en brachten tamelijk veel schade aan schepen en installaties te land. Tevens werden 45 duikbommenwerpers gelanceerd voor een aanval op 2 kruisers van de Britse Eastern Fleet o.l.v. Admiraal James Somerville, de Cornwall en de Dorsetshire, die ontdekt werden door Japanse verkennersvliegtuigen. Twee uur later lagen ze op de bodem van de zee.

Op 9-4-1942 viel Nagoemo de Britse marinebasis Trincomalee aan, aan de andere kant van Ceylon, waarbij 4 oorlogsschepen tot zinken werden gebracht, o.a. het oude en kleine vliegdekschip Hermes en de Australische torpedojager Vampire.

Toen Somerville zich niet tot een gevecht liet verleiden - hij was qualitatief en quantitatief de mindere - gaf Nagoemo het op en stoomde met zijn vloot terug naar Japan.

2.) Japanse verliezen in de oorlog tegen Ned. Indië waren:

a. gezonken: 3 destroyers en 29 transportschepen
b. beschadigd: 4 kruisers, 1 mijnenlegger, 1 vliegdekschip en 6 destroyers

"bijna geen schip verloren" is dus niet helemaal juist.

3) Waarde van slagschip versus vliegdekschip. Het gestelde is niet helemaal juist. Ook de Japanse marineleiding heeft wel degelijk de waarde van het vliegdekschip ingezien, maar het was niet te verwonderen dat de oudste Japanse admiraals (die nog tegen de Russische vloot hadden gevochten), die zitting hadden in het Keizerlijk Algemene Hoofdkwartier meer in slagschepen dachten.

Een van de felste voorstanders van vliegdekschepen was de Admiraal Yamamoto. Reeds op 13-11-1921 hebben de Japanners hun eerste vliegdekschip, de "Hosjo" te water gelaten - 9 maanden voordat de Britten dit deden. Ontduiken van de bepalingen van de in 1921 gehouden **Conferentie van Washington,** waar de totale tonnage van vliegdekschepen voor diverse landen werd vastgesteld, was ook een teken aan de wand. En toen het verdrag afliep in 1936 had Japan 2 grote vliegdekschepen op stapel: de Sjokakoe en de Zoeikakoe, ieder van 25.675 ton met een snelheid van 34 knopen en een capaciteit van 72 vliegtuigen elk. Beide schepen gereed in 1941. Toen Japan ten strijde trok had het 6 grote en 3 kleine vliegdekschepen en het had de modernste jachtvliegtuigen ter wereld aan boord.

4.) Yamamoto - "niet langer dan 2 jaar" is niet geheel juist. In 1941 schreef hij in een brief aan premier Konoye: ......indien ik moet vechten, ongeacht de consequenties, zal ik de eerste 6 maanden tot een jaar er op los slaan, maar ik heb totaal geen vertrouwen in het 2e en 3e jaar van het gevecht......"

Hij geloofde wel rotsvast in zijn goed geoefende vloot en vooral op het maritieme luchtwapen, dat hij koos voor het uitschakelen van de Amerikaanse vloot om het maritieme overwicht in de Stille Oceaan te behalen.

De Britse aanval op de Italiaanse vloot met vliegtuigen vanaf vliegdekschepen was voor Yamamoto HET grote voorbeeld voor de aanval op Pearl Harbor.

5.) Het plan Midway is niet zo maar plotseling geboren. Het bestond reeds in 1938 in de oorlogsplannen van de Japanse Generale Staf, nl. bij de vraag naar expansie:

De verovering van Midway had voor Admiraal Yamamoto duidelijk 2 doelstellingen:

a. de beslissende strijd met de Amerikaanse Pacific vloot (voornaamste reden)
b. vooruitgeschoven basis tbv verdere oorlogvoering naar het oosten toe.

6.) Niet alleen de "Doolittle raid" maar zeker ook Admiraal Helsey's aanval op de Marcus eilanden op 3-3-1942 (nog geen 1000 km afstand van Tokio) gaf de doorslag voor de aanval op Midway. Immers, hierdoor werden in opdracht van Yamamoto de 2 grote vliegdekschepen Zoejkakoe en de Sjokakoe teruggeroepen om in de thuiswateren van Japan de wacht te houden.

7.) Herkomst van de bommenwerpers van Doolittle. Yamamoto en zijn staf wisten dat de B-25 bommenwerpers van Doolittle van vliegdekschepen waren gelanceerd en niet van Midway afkomstig waren. Op 18 april meldde de visserboot NITTO Maroe 720 mijl ten oosten van Tokio de Taskforce van de Amerikanen. Yamamoto ontving dit bericht om 06.30 uur. Hij en zijn staf waren wel met stomheid geslagen over deze Amerikaanse zet. Daarvandaan stelde hij als prioriteit 1: het vernietigen van de Amerikaanse vliegdekschepen.

8) Geheime Japanse code. Dit is te simplistisch gesteld. De Japanse strijdkrachten en diplomatieke dienst hadden diverse codes en de Amerikaanse radio-inlichtingendiensten (leger, marine, en gecombineerde staven) waren reeds na het einde van de 1e wereldoorlog bzig met het ontcijferen van diverse versluieringssystemen. Maar hetzelfde kan ook worden gesteld van de Japanse radio-inlichtingendiensten. De gegevens over 't plan Midway kwamen voornamelijk uit de Japanse marine code (het z.g. commandanten net), bekend bij de Amerikaanse codespecialisten onder het nr. JN-25, dat in 1940 gebroken werd.

Een weinig bekend feit is dat - ondanks dat de code gebroken was, de naam Midway nogmaals versluierd werd door de afkorting AF. Er waren ook andere afkortingen zoals AL, AO en AOB. De cryptologen vermoedden dat AF voor Midway stond. Om dit te bewijzen lieten zij de radiotelegrafisten op Midway een schijntelegram uitzenden, waarin stond dat de zoetwatermachine kapot was geraakt en op Midway gebrek was aan zoet water. Toen prompt dit bericht door de Japanse onderscheppingsdienst werd doorgeseind naar de staf van Yamamoto en in hun bericht de afkorting AF werd genoemd, was er geen twijfel meer mogelijk. De Japanse aanval was gericht op Midway en niet op de Hawaii eilanden of de westkust van Amerika, zoals vele top-militairen dachten. Een zeer belangrijk punt bij de activiteiten van zowel de Japanse- als de Amerikaanse (radio) inlichtingendiensten was het feit dat Midway een communicatiemogelijkheid had via een internationale zeekabel met Pearl Harbor; hierdoor leek het voor de Japanners dat tussen Midway en Hawaii bijna geen gedachtenwisseling per radio aanwezig was. Het leek erop dat op Midway geen informatie aanwezig was van de a.s. aanval. Deze fout in de Japanse beoordeling van de situatie is een niet onbelangrijke bij de totale uitkomst van de slag bij Midway.

9.) "Enige kruisers"...... De samenstelling van de Amerikaanse vloot was als volgt:

a. Task Force 16: Hornet en Enterprice - 6 kruisers - 9 destroyers
b. Task Force 17: Yorktown - 2 kruisers - 5 destroyers
Totaal 3 vliegdekschepen - 8 kruisers - 14 destroyers.

10.) "een groot aantal landvliegtuigen......" Tot en met de 26e mei bestond de luchtverdediging van Midway uit 16 antieke Vindicator duikbommenwerpers en 21 even antieke Brewster Buffalo jagers (dezelfde type had de ML/KNIL).

Er bij kwamen 18 nieuwe duikbommenwerpers type SBD en 7 nieuwe jagers type F4F, maar van de 21 nieuwe vliegers hadden 17 pas de vliegschool doorlopen. Deze groep kwam op 26-5-42 per schip aan.

Op 29-5-42 kwamen 4 B-26 lichte bommenwerpers de gelederen versterken. Tevens kwamen 34 PBY watervliegtuigen aan voor verkenningsdoeleinden.

Op de 31e kwamen 17 B-17 bommenwerpers aan. Vliegers niet geoefend.

Op 1-6-42 kwamen ook nog 6 torpedobommenwerpers, die te laat uit Amerika arriveerden voor de Hornet. Geen der vliegers had oorlogservaring. Hier was dus aanwezig een **allegaartje** van soorten vliegtuigen, komende van zowel de **Marine** als de **Landmacht,** zonder ooit met elkaar te hebben geoefend, terwijl het merendeel van de vliegers geen oorlogservaring had. Het laat zich raden wat de resultaten waren. Nihil, zoals later in het verhaal is gebleken.

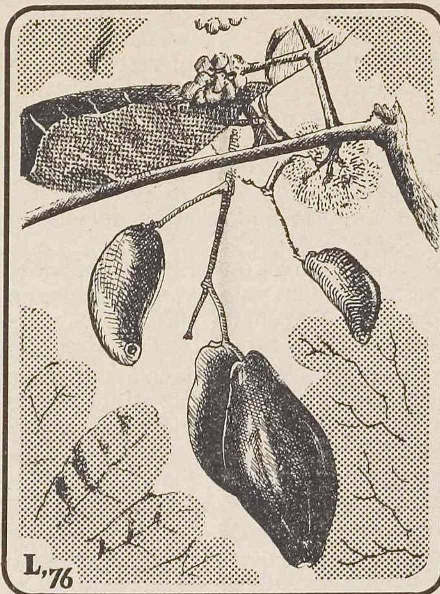
(Slot volgt)

BANG MUSA

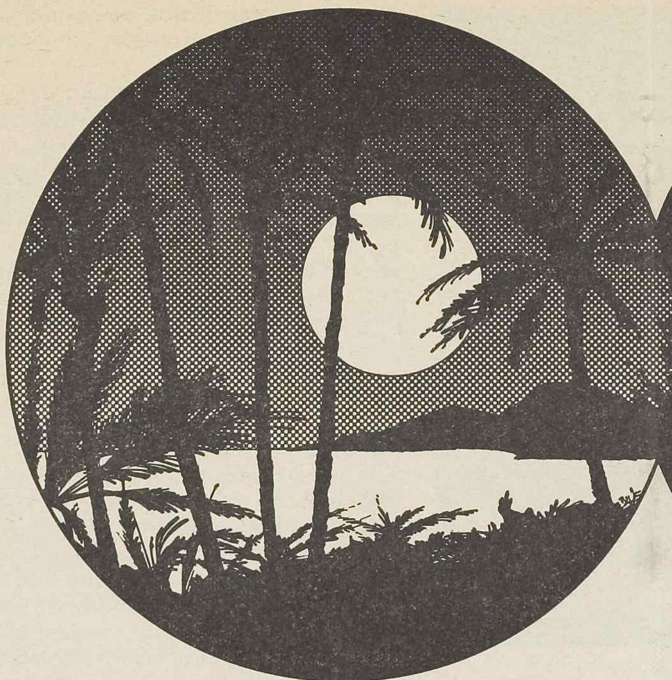
Bij de vele omzwervingen der gedachten in het verleden, brengen de herinneringen mij wel eens terug op bezoek bij Bang Musa in Jakarta, in kampong Bungur bij Tanah Tinggi.
Op het ruime zijerf van zijn woning stond zijn "bengkel mobil", ondergebracht in een van bamboe opgetrokopen loods met aarden vloer. Het loof van een grote djamblang boom zorgde bovendien nog voor schaduw en koelte in de middaguren.
In de kampong waar hij woonde, gold Bang Musa als een geslaagd man. In de dagen, toen de taxi's in Batavia nog gekenmerkt waren met een witte bol, geschilderd links en rechts op de voorportieren, was hij taxichauffeur. Met trots kon hij verhalen dat hij eerst een "Willys Overland" en later een "Dodge" had bereden. Hoe smakelijk kon hij opscheppen over zijn ervaringen als taxichauffeur. Over de geregelde strubbelingen met de verkeerspolitie, in het bijzonder met de politie-inspecteur van Harlingen, bijgenaamd "Sneeuwwitje", op zijn H.D. motorrijwiel. Meestal zou hij de politie te slim zijn afgeweest.
Dat zou hij te danken hebben aan zijn goede rijkwaliteiten en een waakzaam oog, doorlopend gericht op de spionspiegel.
Ten teken, dat je hem in zijn verhalen volgde, was een begrijpende knik mijnerzijds, voor hem voldoende aansporing om te blijven praten.
Bij 'n grote kop warme kopi toebroek, gezeten in de voorgalerij van zijn woning, kon je geduldig naar hem blijven luisteren. Mocht hij even pauzeren dan kon hij zo vergenoegd in gedachten verzonken zijn. Hij had iets levendigs over zich. Het was net, of de warmte en goedheid van zijn gezicht straalden. Zijn lippen waren steeds open gekruld.
Als hij tijdens zo'n pauze merkte, dat ik belangstelling toonde voor de djamblang boom, dan haakte hij heel spoedig in. "Ja, de boom staat in volle bloei. De vruchten zijn aan het rijpen. Vannacht hebben de tjodots weer flink huis gehouden en nu zijn de vogels te gast. De grond is bezaaid met beschadigde rijpe vruchten. U krijgt van mij wat djamblangs mee naar huis. U moet ze thuis afwassen en daarna in een bus doen met een hoeveelheid zout of suiker naar smaak. Daarna deksel op de bus en de inhoud flink door elkaar schudden."

Ik knikte goedkeurend en Bang Musa veranderde van onderwerp.
"Mocht U een andere kleur lak voor Uw auto willen hebben, dan adviseer ik U de moderne kleur te nemen. Die kleur heet "maroon". Ik heb daarvan wat goede kwaliteit in voorraad, dank zij mijn goede relaties met Renault, de verffabriek op Gunung Sahari, althans met iemand die daar werkzaam is."
Ik knikte opnieuw goedkeurend en even later deed hij enthousiast verslag van hetgeen hij presteerde om met een penseel, aan een koord bevestigd, feilloos siercirkels aan te brengen op opnieuw gespoten velgen. Naderhand was het mij duidelijk hoe hij dat deed. Van de auto werd wiel voor wiel opgericht, zodat het vrij kwam van de grond. Het wiel wordt dan in draaiende beweging gebracht en aldus werd de cirkel aangebracht, waarbij het koord als vaste straal diende van de cirkel. Zeker knap gedaan, overpeinsde ik, maar je hebt er niets meer aan, want een velg als toen, heb ik nu nooit meer teruggezien.
Op de bodem van de kop was nog slechts de boeboek van de koffie overgebleven. Ik maakte aanstalten om op te stappen. Blijkbaar daardoor herinnerd aan het middageten, zei hij: "Ik moet de saté boemboe van Mudjit toch weer eens laten komen!" Deze Mudjit had zijn nering aan de Sipaijersweg hoek Tuin du Bus en had zijn klanten onder het personeel van het Departement van Financiën en het Belastingkantoor. Meestal was hij gauw uitverkocht.
"Maar heeft U zijn soto wel eens geproefd? Klaargemaakt met santen en katjang kedelee."
Maar Bang Musa had mij ten afscheid nog wat te vragen. "Ik had graag dat U met mij mee ging op bezoek bij een "geweldige" doekoen." Daarbij stak hij één door het vuile werk groezelige duim op. "Hij komt uit Bantam, en woont nu in Tanah Tinggi. Overdag rijdt hij betjak, maar in de avond zit zijn huis vol gasten. Ik wilde U graag bij hem introduceren. U mocht vroeg of laat eens hulp nodig hebben."
Ik knikte instemmend. Ik kan mij echter niet meer herinneren, of Bang Musa mij de djamblangs had meegegeven. Nu zou ik daarvan graag een bord vol van willen hebben.
Hoe het bezoek aan de dukun van Bantam is verlopen? Nou, ik weet niet, of het de lezer zal interesseren. Anders zou ik mijn herinneringen daaraan nogmaals moeten raadplegen.

J. F. BERKHOUDT

Djamblang-boom.
Eugenia Jambolana lam.
Djambelan (Mal.), Djamblang (Mal. Soenda), Djoewet (Jav.)
Dikke boom met korte stam, op vele plaatsen als vruchtboom aangeplant, ook in 't wild voorkomend, vooral in Djatibossen.
De donker-paarse, langwerpige, vaak gekromde vruchten ter grootte van een olijf, smaken zoet en worden gegeten. Bast en zaden van deze boom hebben een grote reputatie als middel tegen suikerziekte, zodat ze zelfs als Cortex Syzygii en Semen Syzygii in de Nederlandse Pharmacopee zijn opgenomen.
Ook een afkooksel van de vruchten en van de witte bloempluimen wordt tegen suikerziekte aangewend.

18e PASAR MALAM BESAR

DEN HAAG - HOUTRUST

18 t/m 27 JUNI 1976

Nu tien dagen lang - inclusief twee weekends - PASAR MALAM BESAR met meer dan 150 stands, Indisch, Chinees, Pakistaans en Surinaams eten, tropische tuin met orchideeën, oosterse kunstnijverheid, krontjong & hawaiian, exotische modeshows en batik modewedstrijd (hoofdprijs: twee vliegrijzen naar Indonesië + *f* 500,— zakgeld), Taekwon-do, hindu-magiër Swami Sing en topartiesten, w.o.:

- SANDRA REEMER
- THE BLUE DIAMONDS
- MAGGIE MACNEAL
- CASEY AND THE PRESSURE GROUP, bekend TV-show-orkest
- THE INVADERS STEELBAND
- THE SILVERTONE RYTHM & SHOW GROUP
- Indonesische dansen door I. Bagus
- RUDY WAIRATA AND HIS SUARA NUSANTARA
- THE HOBO STRING BAND
- AVRO'S TOP-POP DISCO-SHOW

Meer details over het showprogramma vindt u in het "Boekoe Pienter" (programma/catalogus); dit jaar extra aantrekkelijk met 16 redejeki (voordeel-) coupons en een gratis plastic draagtas met Pasar-embleem.

Gezellig "pasar-en" bij de vele kraampjes met een keur aan oosterse artikelen.

In samenwerking met de **Indonesische Ambassade,** het **Ministerie van CRM** en het **Koninklijk Instituut voor de Tropen** zal speciaal voor de Pasar Malam Besar overkomen:

ENGKIN SUKATMA MUDA,
de beste wayang golek (poppen-) snijder van West-Java.

Dagelijks zullen in de stand van de Indonesische Ambassade demonstraties worden gegeven van het vervaardigen van wayang golek poppen, die bovendien voor een aantrekkelijke prijs te koop zullen zijn.

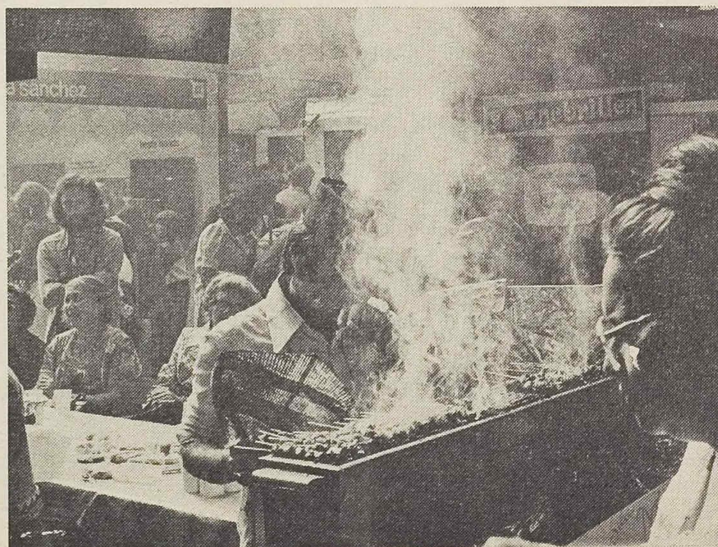
Het **Genootschap Nederland-Indonesië** is vertegenwoordigd met een expositie van decoratieve batiks - uit particulier bezit - vervaardigd door Waloejo, Asmora, Mardyanto, Harry Soeharyo en Iwan Tirta.

Aansluitend op de Pasar Boekoe is in samenwerking met het Letterkundig Museum een MULTATULI-tentoonstelling ingericht.

OPENINGSTIJDEN:

vrijdagen 18 en 25 juni van 14 tot 24 uur
zaterdagen 19 en 26 juni van 12 tot 01 uur 's nachts
zondagen 20 en 27 juni van 13 tot 23 uur
maandag 21 t/m donderdag 24 juni v. 14 tot 23 uur

De foto's op deze pagina werden vervaardigd door Mevr. E. Avis-Kneefel en de heer F. G. Enneman, die daarmee een gedeelde eerste prijs wonnen in de Pasar Malam fotowedstrijd (2 retours Amsterdam-Jakarta, plus ieder *f* 300,— zakgeld). Tot ziens op de 18e Pasar Malam Besar.

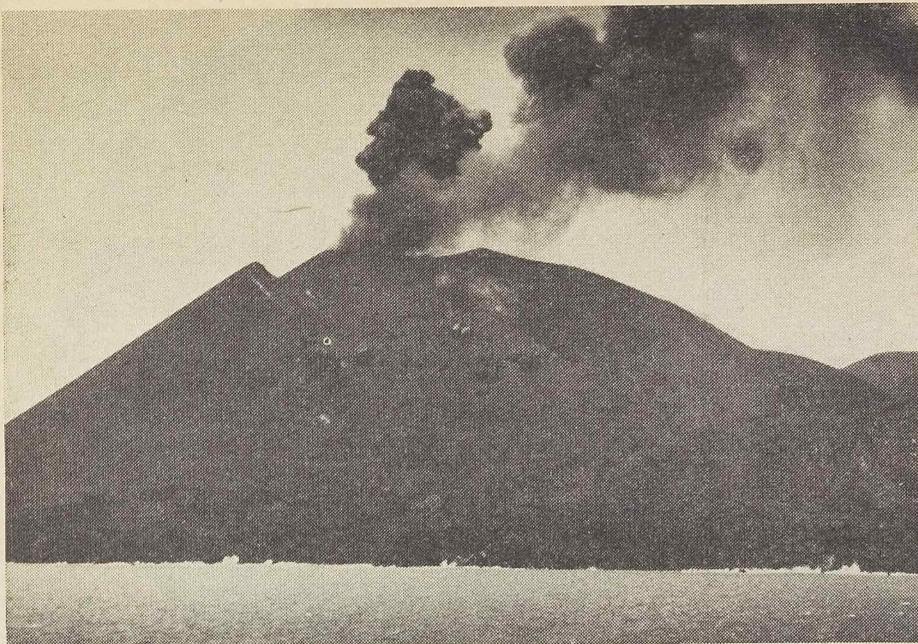
Saté - bijna een volksvoedsel - op de Pasar gebakar" op de echte arang

ENTREEPRIJZEN:

Volwassenen *f* 4,—
Kinderen tot 12 jaar *f* 1,—
65+ en 60+ van maandag t/m donderdag *f* 2,—
Groepen van 20 of meer personen *f* 3,— p. persoon

ALLE INLICHTINGEN BIJ HET KANTOOR VAN DE ORGANISATIE:

Den Haag
Delistraat 32
tel. 070 - 46 66 24

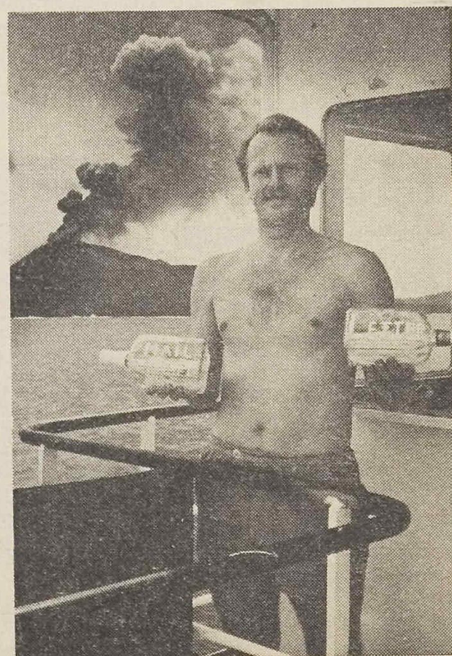
KRAKATAU

Mijn reis tussen de Krakatau en anak Krakatau.

Begin februari 1975 vertrok er een gloednieuwe hopper-zuiger van de I.H.C. werf te Kinderdijk met als eind-bestemming Canton in China. Deze reis zou gaan via Kaap de Goede Hoop, straat Soenda, Singapore en dan te Canton soeda, al. Mag ik mij eerst even voorstellen, Djuragan Lucas Lindeboom, Tòtòk te Medan geboren, in het Jappen-kamp Kampilie (Celebes) de oorlog overleefd en daarna kombali naar Negri Belanda o.a. voor school en wegens einde Tempo doeloe. Toen ik zo'n 20 jaar oud was zag ik het oude Indië terug in de rumoerige jaren 1955-1958. Ik zag toen teveel om in dit artikeltje te verhalen. Laat mij volstaan U te melden dat het schip waar ik toen op voer, de "Modjokerto" het eerste schip was dat vluchtelingen aan boord nam wegens Soekarno's houding in die tijd.

De thuisreis naar Holland duurde (via verschillende andere havens) ruim 8 weken en dus had ik als bemanningslid genoeg tijd om met de vluchtelingen te praten. Eén ding blijft me altijd bij: de totok vluchtelingen hadden het beroerd gehad maar de Indo-vluchtelingen nog veel erger.
Maar keren we nu terug naar mijn reis in 1975. Behoudens enkele kleine mankementen, hetgeen elk nieuw schip wel eens heeft, verliep de reis voorspodig.
In Kaapstad namen we proviand aan boord en werd de radar gerepareerd. Wat ons opviel was de vriendelijkheid van de mensen aldaar, de goede service en de uitstekende kwaliteit van de proviand.
Ongevraagd kregen we nog een stapel nieuwe kranten en tijdschriften cadeau en opgewekt begonnen we aan het volgende traject.
Om een groot deel van de Algulhas stroom mis te lopen voeren we dicht onder de zuid-Afrikaanse wal. Er stond veel deining en een deel van een verrijdbare (laad- en los) kraan geraakte los en ontzet.
Nadat we dat provisorisch gemaakt hadden verlieten we de kust en voeren we via een groot-cirkel koers naar de Cocos-eilanden. Deze groep eilanden ligt eventjes bezuiden de Soenda straat. Na een lange oversteek naderden we Straat Soenda. Op zee maakte de marconist nog morse contact met twee Indonesische schepen en vroeg of ze nog wilden praten met een sobat van Tempo doeloe. Dat wilden ze. En zo sprak ik gedurende enige dagen op een vast tijdstip met mijn collega's via de radio-telefonie zender.
Een van deze nagoda's kende zelfs Abdoel Rivai, een oud klasgenoot van mij afkomstig uit Makassar en die in Nederland in 1953-1955 de Hogere Zeevaartschool bezocht. Hij gaf mij zijn adres in Jakarta en daarna kon ik met hem corresponderen.
Op een mooie windstille vroege morgen liepen we Straat Soenda binnen. De koers was bezuiden Sumatra en reeds te plus minus 8 uur in de morgen zag ik vér vooruit een grote duidelijke rookpluim. Nu was ik al nieuwsgierig om eindelijk eens de beroemde Krakatau te zien, maar dat dit vulkanische rook zou zijn leek mij toch wel erg toevallig. Aan de andere kant was de rook te ver en te duidelijk om een gewoon kampongvuurtje te zijn.
Dichterbij komend zagen we dat de rook van een plek achter de Krakatau afkomstig bleek te zijn. De zeekaart toonde ons dat er nog een ander klein eilandje "anak Krakatau" genaamd was.
Omdat er voldoende diepte was tussen deze twee eilanden, besloot ik er tussen door te gaan. De lichte angst dat er een echte vulkanische uitbarsting zou komen of dat we stenen vermengd met lava aan dek zouden krijgen, zette ik résoluut van mij af.
Naarmate we dichterbij kwamen werd het schouwspel steeds mooier. Uiteindelijk, toen we het eilandje op nog geen mijl afstand passeerden, konden we alles haarscherp zien. Elke minuut stootte deze vulkaan een rookkolom vermengd met gloeiende stenen uit. De roodgloeiende stenen rolden met een licht rammelend geluid langs de hellingen en bleven verspreid liggen. Duidelijk kon men waarnemen hoe aldus de karakteristieke kegel werd opgebouwd. Aan een kant van het eiland ontsnapte voortdurend stoom nabij de vloedlijn; waarschijnlijk stroomde daar een lava stroompje in zee. Aan de andere kant van het eiland begon zich reeds de eerste vage begroeiing af te tekenen.
Het was een overweldigend gezicht; het was alsof Tanah ajer kita ons met dit grootse schouwspel een welkom wilde toeroepen. De oude Krakatau lag er onverschillig bij. Aan haast niets was nog te zien welke catastrofe hij had veroorzaakt. Zijn hellingen waren geheel met dicht tropisch gewas begroeid en z'n top bleef in de wolken gehuld.
Omdat we reeds lang van te voren van plan waren om de Krakatau in ogenschouw te nemen, hadden we reeds flessenpost gereed gemaakt. In elke waterdicht afgesloten fles zat 'n brief waarin in de talen Maleis, Engels en Nederlands stond op welke datum en precies op welke geografische

(lees verder volgende pagina)

Vlak vóór de plechtige tewaterlating van de soerat botol.

VOETBAL IN VERVLOGEN JAREN

Als Soerabajaan (1948-1970) en oud-voetballer (THOR) trok de in Uw nummer 20 geplaatste reproductie van de Soerabaiasche Korfbal Club natuurlijk mijn aandacht en ik denk, dat vele van Uw lezers genieten van dit soort foto's. Het deed mij persoonlijk dan ook weer even teruggrijpen naar het Gedenkboek van de Koloniale Tentoonstelling Semarang van 20 augustus - 22 november 1914 (Ir. M. G. van Geel) en uitgegeven door Mercurius in Batavia.

Logisch, dat bij dit soort evenementen een plaatsje voor sport werd (en wordt) ingeruimd en ik citeer:

"Op 29, 30 en 31 augustus had de z.g. "stedenwedstrijd" plaats om het voetbalkampioenschap van Java. Op de eerste dag speelden een Batavia- en een Bandoengelftal. De wedstrijd werd door Batavia met 5-0 gewonnen. Op den 30en d.a.v. kwam Semarang tegen Soerabaja in het veld. De wedstrijd werd door Semarang gewonnen met 3 - 1. Den 31en werd de finale gespeeld tusschen Batavia en Semarang, waarbij Batavia met 3 -0 het kampioenschap won. Het Batavia-elftal bestond uit de heeren Beewkes (doel), Overakker en Johannes (achter), Kooymans, Versteegh en Olive (midden), Hoyer, Jolly, Fischer, Davies en Cram Jr. (voor); het Semarang elftal was als volgt samengesteld: van Soest (doel), Valk Sr. en Blommenstein (achter), Rogge, Gantvoort en Kamperdijk (midden), Valk Jr., Lutjens, Phelan, Pas en Pilouw (voor).

Tot zover dit citaat. Andere evenementen waren natuurlijk: hockey, tennissen, kegelen (Juliana, Semarang werd kampioen Java), schermen, schieten met buks, pistool en handboog, biljarten enz., maar ik kom even terug op het voetballen, want er zijn in dit boek twee zeer scherpe foto's afgedrukt, nl. van het Batavia voetbalelftal en van het elftal van Semarang. Jammer genoeg geen namen en geen foto van Soerabaja. Mochten Uw lezers echter reproducties op prijs stellen van de Batavia en Semarang teams, laat het mij dan even weten.

L. NAEYÉ
Kruisbergstraat 62
Brunssum-L
(tilpon: 045 - 25 16 37)

*

DE PRINS VAN ORANJE

De ijzergieterij "De Prins van Oranje" die de pilaren heeft geleverd voor de pendopo in de Kraton van Solo, (zie T.T. no. 20) heette oorspronkelijk "de fabriek van de firma Sterkman".

Albert Sterkman was een Haagse kachelsmid die zijn ambachtelijke bedrijf in 1840 in een fabriek annex ijzergieterij omzette. De vennootschap onder firma werd opgericht op 19 mei van dat jaar, terwijl op 4 september de eerste steen werd gelegd. Dat was op een terrein tegenover het Hollands Spoor station in Den Haag. Tot voor kort stond er Hotel Terminus en ook dat gebouw is gesloopt om weer plaats te maken voor iets anders.

Op het moment van de plechtige eerste steenlegging klonken de kanonschoten, die de geboorte van de erfprins Willem Nicolaas Alexander Frederik Karel Hendrik verkondigde. Deze Kroonprins heet in ons land officieel "Prins van Oranje". En daaraan heeft de Haagse ijzergieterij zijn naam te danken. Dat gebeurde echter officieel pas toen de Prins in 1858 18 jaar was geworden: toen kreeg men formeel toestemming zich "IJzergieterij De Prins van Oranje"' te noemen.

Het is een - voor die tijd - enorm bedrijf geweest met meer dan 500 werknemers in 1868. De ingang lag aan de verbindingslaan tussen het Huygensplein en de Hoefkade. "Sterkmanlaantje" noemde men het. Toen de fabriek "De Prins van Oranje" ging heten, verzocht de directie om over te willen gaan tot de benaming "Oranjelaan"; zo heet die straat nu nog.

De naam Prins van Oranje is nog bewaard gebleven in een drogisterij om de hoek op het Rijswijkseplein. En ook in veel produkten van de fabriek, bruggen bijvoorbeeld, molenassen, straatlantaarns (ook in de Kraton van Jogyakarta).

De Haagse fabriek is in 1897 gesloten.

J. KORTENHORST

*

WALTER SPIES

Naar aanleiding van Uw verslag over wijlen WALTER SPIES in Uw aflevering van 15 april, wil ik U gaarne attent maken op iets, dat misschien sommigen van Uw lezers niet bekend is.

Walter Spies nl. heeft ook en wel letterlijk zijn eigen ondergang voorzien en door een schilderij uitgebeeld. Het stelt een schip voor, dat op open zee in vlammen ondergaat, terwijl ergens het gezicht van Walter Spies met een vertwijfelde uitdrukking uit zee te voorschijn komt. De schilder Rudolf Bonnet is dit schilderij ongetwijfeld bekend; mogelijk zou hij daaromtrent uitgebreide bijzonderheden kunnen vermelden.

H . DEUTEKOM

*

Anoniem I (Dig)

Uw aardige aanvulling op het Djemberartikel van Poutsma ontvangen. Maar wilt U alstublieft uw naam en adres vermelden, want anonieme inzendingen moeten we helaas terzijde leggen. En uw bijdrage is daar te goed voor!

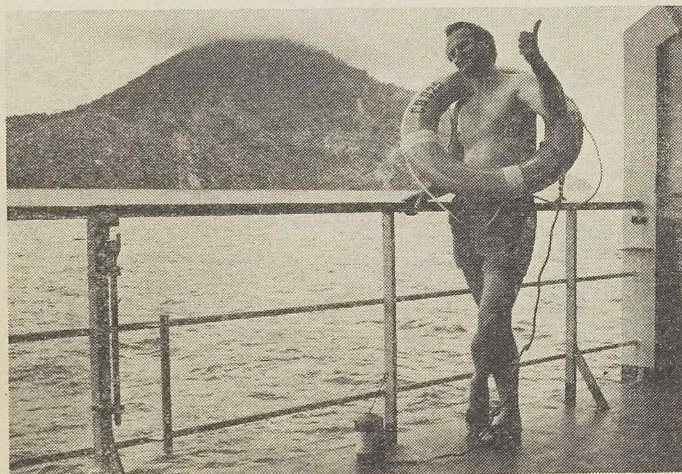
*

Anoniem II

Het lijkt bijna op een printa keras! Indonesische kranten en tijdschriften kunt u rechtstreeks bestellen (zie TT no. 21) of bij de Indon. ambassade lezen. Sinds kort hebben wij enkele tijdschriften in de winkel, het is moeilijk ze (op tijd) hier te krijgen. Wat niet zo moeilijk moet zijn: naam en adres is uw brief te vermelden. We willen altijd graag weten wie het goede of het kwade met ons voorheeft!

---

plaats deze flessen te water werden gelaten. De eventuele vinder werd verzocht ons de vondst en het tijdstip zo spoedig mogelijk te melden. De kans dat zo'n fles ooit onbeschadigd ergens aan strand spoelt is klein en de kans dat hij ooit gevonden wordt is ook klein. Maar het gebeurt weleens en dus wij hebben ook een kans alhoewel er jaren voorbij kunnen gaan voordat men iets hoort.

Na de geslaagde tewaterlating, op de achtergrond de oude Krakatau.

Toen we via de prachtige Riouw archipel, de zeekaart vermeldt zelfs hier en daar nog Nederlandse namen, Singapore hadden bereikt gingen we aldaar ten anker om technici van de I.H.C. werf en de Familie Wijsmuller aan boord te nemen.

Na een halve dag oponthoud vertrokken we weer en begonnen aan ons laatste deel van de reis.

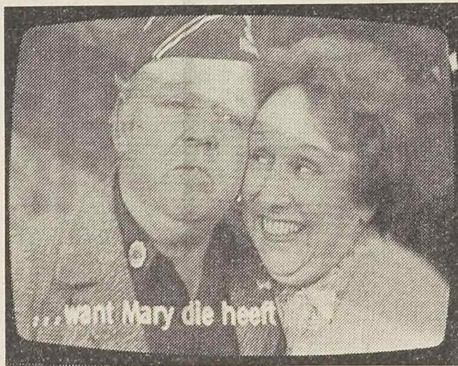
Varend langs de kust van Vietnam zagen we heel wat vliegtuigen en aldus waren we ongewild getuige van de rampen die zich hier voltrokken.

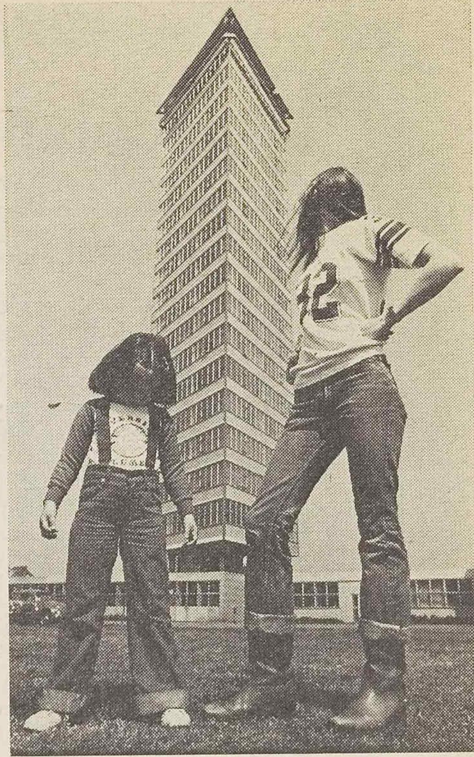
Na aankomst te Canton volgden de proefvaarten met de nieuwe eigenaars en nadat de overdracht had plaats gevonden vloog de bemanning via Hong Kong weer naar het moederland terug.

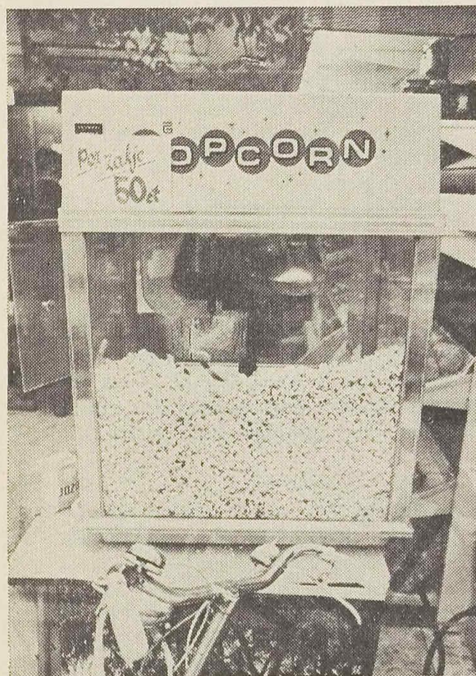
Djuragan

Coca-Cola
PEPSI
7UP
HEINZ
KETCHUP

Laat ik 't meteen aan Johnny vragen.

...want Mary die heeft

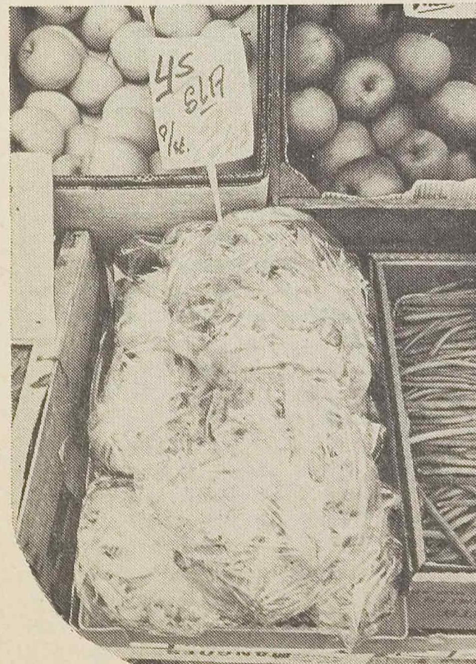

POPCORN
Pot zakje 50ct

Kentucky Fried Chicken
VERSE kentucky KIP
WARM MEE

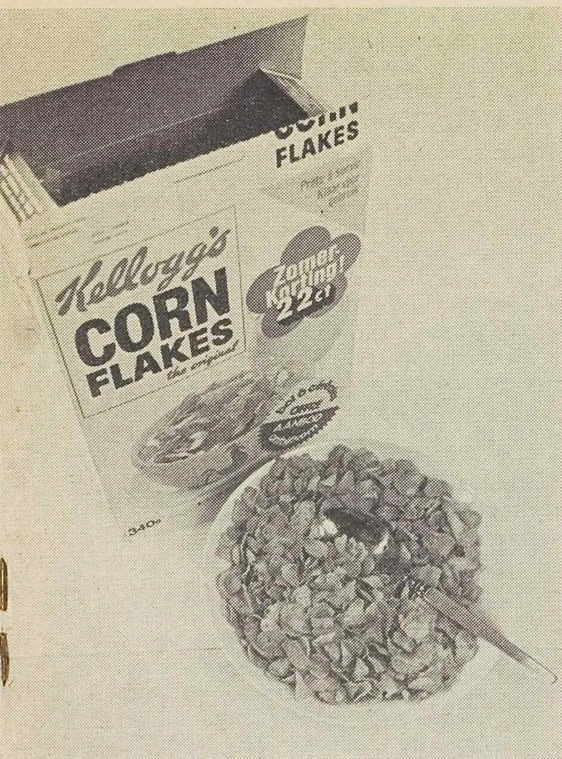

PIZZA HUT

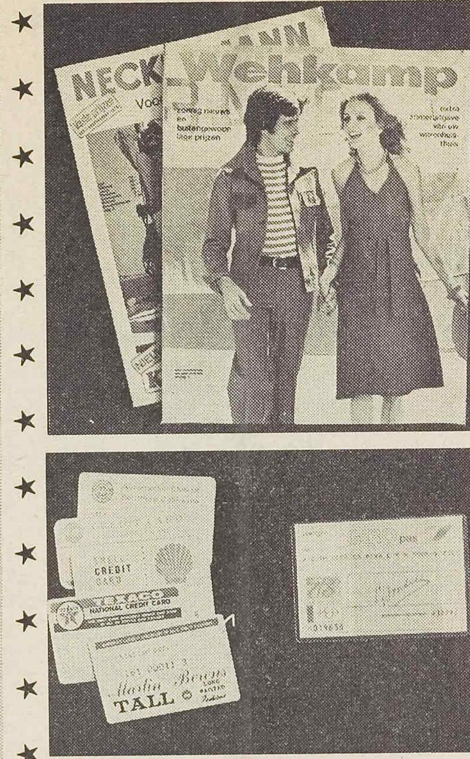

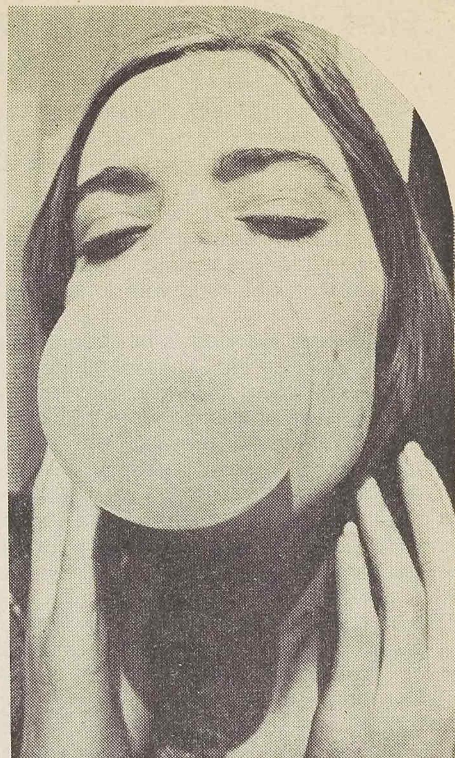

IJS SLA

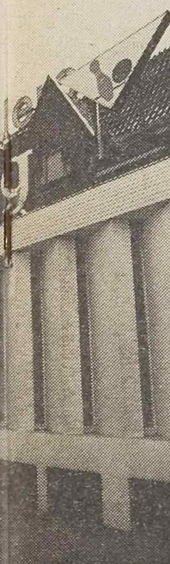

McDonald's
McDonald's

Bowlin

zo leeft amerika bij ons....

"Grant me that I never criticize my neighbour unless I have walked seven miles in his mocassins"

is een oud Indiaans gezegde dat de gemiddelde Nederlander wel aan zijn klompen lapt. Hij hoeft niet in een land gewoond te hebben om een oordeel klaar te hebben en discussieren erover is een vruchteloze zaak. De Marshall-hulp is het enige dat er ooit van Amerika gedeugd heeft, voor de rest is het land achterlijk, misdadig, ongemanierd en oncultureel. Prethemden en dikke sigaren, voor de rest niets. En arme chineesjes uitmoorden, dat kunnen ze ja! Toch is er in de laatste 20 jaar erg veel veranderd en veel van Amerika in dit land geaccepteerd en gewaardeerd. Hoewel je van een Nederlander nooit mag verwachten dat hij dat laatste zal toegeven. Materialisme is een universele bondgenoot die sneller en effectiever naties bij elkaar brengt dan hoge culturele aspiraties, laten we wel wezen. En zo is het verguisde en bekritiseerde Amerika toch meegeconsumeerd via Cola, Pepsi, 7-Up, cornflakes en popcorn. De zoutjes, instant-soepen, mixjes, ketchup, IJssla, de tientallen soorten schoonmaakmiddelen, keukenrollen en andere papiergemakken, keukeninrichtingen, mooi en praktisch sanitair. Maar ook de koloniale-stijl meubels, wat nergens op slaat want die horen alleen thuis in zo'n ruim ouderwets koloniaal huis. De hamburgers van Mac Donalds smaken toch wel een stuk beter dan de gepaneerde misvattingen die de slager tot nog toe onder hamburgers verstond. En verkocht. Italiaanse pizza's American style zijn een uitkomst voor het luie weekeinde net als de Kentucky kip met frietjes (vrije vertaling van Kentucky fried Chicken!) in afwisseling van nassi-bij-de-Chinees. Fijne bezigheid ook dat Bowling, zie je in Amerikaanse films ook. O, het IS Amerikaans? ik dacht dat de Fransen het deden......

Tien jaar geleden kon je met je mandje in de pasgeopende zelfbedieningszaak alleen achter elkaar sukkelen en toen ze wagentjes gingen invoeren net-als-in-Amerika, kregen vrouwen ter plaatse een zenuwinstorting, want je kon toen geen enkele kant meer uit. Een vooruitstrevende marktonderzoeker werd naar de States gestuurd en zowaar, hij kwam rijk ervaren terug: Supermarkets moeten groot zijn in de eerste plaats en gangpaden zo breed dat twee of meer wagentjes elkaar kunnen passeren. Nou, dan maken we dat toch, zo rottig zijn we hier nu ook niet! En sindsdien hebben we ook hier juwelen van zelfbedienings-supermarket-mercado's! We hebben wolkenkrabbers en heel Nederland heeft wel iets van "jean" aan of om. T-shirts, cowboy laarzen, wind-jacks and university-sweaters. Wehkamp, Neckerman en vele andere mail-orderbedrijven werken volgens precies hetzelfde systeem als Sears & Roebuck een eeuw geleden. Een verzendhuis van goederen voor verafgelegen pioniersposten, nu uitgegroeid tot een nationaal apparaat ter bevordering van koopzucht en daaruitvoortvloeiende ondermijning van elke normale materiële behoefte. Het aantal daardoor volkomen ten gronde gerichte gezinnen in de loop der jaren loopt naar een getal met 6 cijfers. Ook slechte voorbeelden doen goed volgen, helaas. Voor zo'n klein land zijn we behoorlijk bij wat dat betreft. Dus trekken we ook even snel betaalpasjes (ook als staan we in het rood) en credit-cards. En als het nog vlugger moet ook nog revolvers.

(Foto's L. M. Boon)

(lees verder pag. 23)

Het wapen der Militaire Luchtvaart KNIL

Een Roemrucht Wapen (VII)

De strijd boven Sumatra

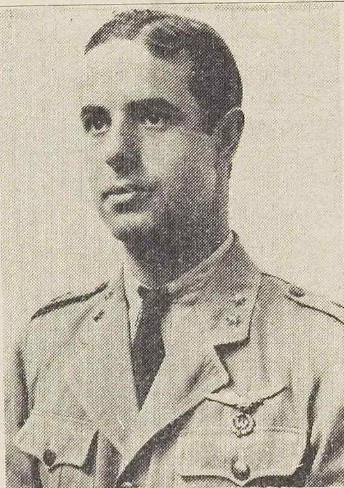
In het vorig nummer heb ik een korte beschrijving gegeven van de luchtstrijd boven Ambon, waarbij 2 ML-ers - de Lt. Broers en de Sgt. Blans - de strijd aanvingen tegen een bijna twintigvoudige overmacht. In dit artikel breng ik U naar het westelijk deel van de archipel en wel naar het eiland Sumatra.

De Japanners toonden in het begin van de veldtocht in Malakka weinig belangstelling voor Sumatra. Zo nu en dan werden verkenningen en lichte bombardementen uitgevoerd, maar naarmate de vijandelijke opmars naar Singapore vorderde werd de frequentie van de luchtaanvallen groter en toen het Japanse leger op het punt stond naar het eiland Singapore over te steken begonnen zowel het Derde Japanse Luchtleger, de 22e Luchtflotille en het lichte vliegkampschip RYUJO zich intensief met Zuid-Sumatra bezig te houden. Op 18 december werd Sabang het eerste doelwit, daarna kwam Medan aan de beurt, dat op de 28e december haar grote bombardement te verduren kreeg, uitgevoerd door 27 bommenwerpers behorende tot de 3e Groep van het 3e Japanse Luchtleger.

Schade werd aangericht aan het vliegveld, een DC-3 van de KNILM ging verloren maar gelukkig zonder dat mensenlevens waren te betreuren. Op 17 januari was 't vliegveld Pakanbaroe doelwit van een bombardement door 17 bommenwerpers en enkele jachtvliegtuigen, waarbij veel schade werd aangericht en enkele militairen, onder wie ook RAF personeel het leven lieten.

Wat was onze inzet en hoe zijn wij begonnen? Op deze vragen kan alleen een goed antwoord worden gegeven, als we eerst de uitgangsstelling beschrijven. Zoals in vorige artikelen is beschreven werd reeds op 25-11-41 de jachtafdeling Brewsters 1 VLG V o.l.v. de **Lt. van Rest** naar Borneo gestuurd; daarna de Glenn-Martin afdeling 2 VLG I o.l.v. de **Kapt. de Senerpont Domis** naar Sinkawang II in Borneo. Op 3-12 gingen 4 Brewsters naar Ambon o.l.v. **de Lt. Broers** en op 9-12 gingen de Brewsters van **van Helsdingen (2 VLG V)** en de Glenns van de 1e ltns **Lettinga, Spiekerman** en **Wolff** (1, 2 en 3 VLG III) naar Malakka.

Op Java bleven achter één afd. Glenn-Martins te Singosari (1 VLG II) en 2 afdn. jagers (1 en 2 VLG IV) resp. Curtiss Hawk en Curtiss Interceptors te Maospati. Van de afd. Glenns werden 4 patrouilles onder commando van de **1e Lt. Otten** naar Palembang I en Pakanbaroe overgevlogen en onder het FEC te Singapore gesteld. Otten werd commandant van 2 patr. te Palembang en de 1e Lt. van Leyden van de 2 andere patr. te Pakanbaroe. Tevens werden 2 patr. jagers o.l.v. de **1e Lt. Max van der Poel** naar Pakanbaroe gedirigeerd. Voor heel Sumatra, dat 14 x zo groot is als Nederland bestonden de luchtstrijdkrachten uit 6 jachtvliegtuigen en 12 bommenwerpers. (!)

H. M. G. van LEYDEN
1e Lt. Vl. Wnr.
Ingedeeld bij 1 VLG II te Singosari (Afd. Glenn Martins)
Patr. cdt
Van Singosari naar Pakanbaroe of Palembang I
Daarna naar O. Borneo (10-1-'42)
Krijgsgevangenschap
In 1948 (3 mei) verongelukt tegen een hoogspanningskabel gevlogen.

H. J. OTTEN
1e Lt. kv vl. wnr.
afdelings-cdt 1 VLG II te Singosari
10-12-'41 naar Palembang I en Pakanbaroe. 10-1-'42 naar Oost Borneo - aanvallen op Tarakan en Balikpapan.
30-1-'42 terug naar Kalidjati en Singosari
in de loop van febr. naar W. Java en ingezet in de strijd boven Palembang en invasie vloot.
Krijgsgevangenschap
Verongelukt 20-1-'47 met B-25 Mitchell bommenwerper te Biak NG.

Namen: afd. cdt. van de jagers was de 1e Lt. **van der Poel,** patr. cdt. de 1e Lt. **Boxman** en de vliegers de vdgs. **Sanders, van der Does de Bye,** en de Sgtn. **van Breen, Boonstoppel** en **Mulder.** Later werden in rapporten genoemd de 2e Lt. **Marinus** en de sgtn. **de Wilde, Hermans** en **Kok.** Bij de bommenwerpers vlogen als eerste bestuurders: de 1e Lt **Otten** (afd. cdt.), de 2 patr. cdtn. 1e Lt. **van Leyden** en 1e Lt. **van Boeckel** en verder de 2e Ltn. **Diepering, Volkert, Samson, Straatman,** de vdgs. **van Cattenburch, Stuurhaan** en **Haye** en de sgtn. **Bakker, Bos** en Willy **Calicher** (samen in dezelfde klassen gezeten op de 1e school A te "Batavia").

Tijdens de eerste weken was er voor de jagers niet veel actie te beleven terwijl de bommenwerpers werden ingezet voor verkenningsvluchten, meestal langs de oostkust van Noord-Sumatra en boven Straat Malakka. De Glenns van Palembang I werden later ingezet voor het beschermen van scheepsconvooien totdat zij werkelijk actie zagen in Oost-Borneo nadat zij werden overgeplaatst naar Samarinda II op 10-1-42. (Zie TT nr 18 ddo 1-4-1976).

Hoewel dit soort operaties minder spectaculaire acties met zich mee hebben gebracht dan bv. de luchtgevechten boven Malakka, Borneo en Ambon, zoals beschreven in de vorige artikelen, zijn de verkenningen en convooibescherming niet minder belangrijk dan alle andere operaties. De oorlogvoering in Malakka vereiste een constante aanvoer van materieel en van troepen die grotendeels overzee moest plaats vinden en de enige zeeweg die nog open was, liep door Straat Soenda langs Banka of Biliton door de Riouw archipel naar Singapore. In totaal hebben 9 convooien tussen 7-12-41 en 15-2-42 de eindbestemming bereikt. De ML had tot taak de convooien te beschermen tussen Straat Soenda tot en met het zeegebied even ten noorden van Banka terwijl de RAF vanaf dat punt de escorte op zich nam.

Natuurlijk heeft de Kon. Marine en de MLD een groot aandeel in deze operaties gehad en de zorgvuldige voorbereiding tussen ML en KM heeft vruchten afgeworpen. **Geen enkel schip ging door vijandelijke acties op het aan hen toegewezen traject verloren.** We moeten hierbij bedenken dat het Malakka smaldeel van de gecombineerde Japanse vloot bestaande uit één kruiserdivisie, één jagereskader, twee afd. basisschepen en drie onderzeebooteskaders reeds in de zeeën rondom Malakka opereerden. Een belangrijk convooi arriveerde op 13-1 in Singapore. Het vervoerde een vijftigtal

in kratten verpakte Hurricane jachtvliegtuigen, waarvan ongeveer een week later 12 tegen de Japanners konden worden ingezet, bemand door vliegers die ook met dat convooi waren meegekomen.
Voor de jagers te Pakanbaroe onder commando van de 1e Lt. M. van der Poel bleven de opdrachten uit, maar na lang aandringen en soebatten krijgen ze van FEC een opdracht: op 20-12-41 vraagt FEC met een patrouille van 4 vlgtn het spoorwegknooppunt te HAT TAY op Malakka te bombarderen - de afstand héén en terug kan niet in een ruk worden gevlogen - dus vliegt de patrouille, bestaande uit de 1e Lt. **van der Poel**, de vdg. **Sanders**, de sgtn. **van Breen** en **Mulder** eerst naar Medan om de volgende ochtend (21-12-41) één uur voor zonsopgang te starten, volgeladen met brandstof en volledig bewapend en voorzien van 2 x 50 kg mijnbommen per vliegtuig. Helaas - tijdens de start in het duister botsen 2 jagers tegen elkaar, waarbij vdg Sanders en sgt. van Breen de crash niet overleven. Van der Poel geeft aan Mulder het teken om door te gaan. Er wordt gevlogen zonder navigatielichten - ze komen in zeer slecht weer terecht en ze verliezen elkaar uit het oog. Van der Poel bereikt het doel en smakt zijn bommen vanwege het slechte weer horizontaal op het doel - het worden "near-misses" maar de mijnwerking van de bommen veroorzaken goede ravage. Mulder bereikt ook de spoorweg en vernielt met één bom de spoorweg en gooit zijn tweede bom in een gebouw (seinhuis?). Van der Poel keert terug richting Medan en landt met practisch lege tanks.

Mulder is minder gelukkig en moet vanwege brandstofgebrek naar een uitwijkhaven. Hij weet ongezien Pinang te ontwijken (reeds in Japanse handen en vol met jagers), komt bij Taiping, maar merkt dat dit veld al onbruikbaar is gemaakt door de RAF en vliegt door naar Ipoh. Hij komt binnen op de voorgeschreven wijze (800 ft met wielen uit), schiet zijn herkenningsseinen (lichtkogels: rood-wit-rood) maar breekt de slagpin van zijn seinpistool, zodat de 3e lichtkogel niet kan worden afgevuurd. De luchtafweerbatterijen beginnen te schieten maar hij moet landen, want hij heeft geen brandstof meer. Zijn voorruit wordt stuk geschoten, er komen grote gaten in de vleugels en zijn linker bovenarm wordt geraakt - hij probeert door te starten maar dan wordt zijn benzine leiding getroffen - de ontsnappende benzinedampen en bloedverlies maken hem zwak en onpasselijk - hij probeert zijn zuurstofmasker op te zetten - maar hij verliest het bewustzijn - zijn motor stopt en hij stort neer in de jungle - hij komt weer bij kennis en vindt zichzelf ingeklemd in de cockpit - hij kan er niet uit. Pas na een dag of wat wordt hij gered door een Engelse patrouille - zij brengen hem naar een plaatselijk hospitaaltje, waar zijn wonden worden gehecht en hij op verhaal komt. Dan laten we Mulder even persoonlijk aan het woord: "Na een dag verpleging werd ik vandaar (Ipoh) via Singapore naar Java vervoerd, waarbij ik tijdens het transport van Ipoh naar Koeala Loempoer nog ben gemitrailleerd door vijandelijke vliegtuigen. Na een week in het hospitaal en een paar dagen thuis verpleegd te zijn kon ik weer verder actief aan de strijd deelnemen. (!)

H. J. MULDER
Sgt. kv. vlieger

Jachtvlieger - ingedeeld dec. '41 bij 1 VLG IV onder 1e Lt. v.d. Poel. Strijd boven Sumatra

Heeft in de patr. v.d. Poel meegevlogen tijdens ops vlucht Pakanbaroe - Sangora (Z. Thailand)
Noodlanding te Ipoh - Malakka

Bijnaam: "Mulder van Ipoh"

Noot: Sgt. Mulder had, net als zoveel andere vliegers nog zeer geringe ervaring. Hem werd bij GB ddo 29-1-'42 Nr. 1 het vliegerskruis toegekend. Hij kreeg ook de bijnaam: "Mulder van IPOH".
Intussen is de aanval op Malakka ingezet en begonnen de Japanners op 24-12-41 met de verovering van Kuching (Br. N. Borneo) en de aanval naar het zuiden in te zetten: 27-12-41 Tambelan eilanden, west van Borneo worden bezet, 31-12-41 aanval op Tarakan (vliegveld) en Menado, 5-1-42 bezetting van Broenai en Laboean, 8 en 9-1-42 bombardement van Tarakan, 10-1 bombardement van Balikpapan, 11-1 landing op Tarakan en Menado, 12-1 Tarakan capituleert na een hevige strijd, zwaar bombardement op Ternate, 13-1 Ambon en Balikpapan krijgen het zwaar te verduren, 15-1 wederom dezelfde plaatsen, 16-1 Medan, Kendari, Samarinda, 17-1 Pakanbaroe en Timor, 18-1 Balikpapan, enz. enz. Uiteindelijk valt op 24-1 Balikpapan en wordt het vliegveld Kendari II bezet, 26-1 onze troepenmacht trekt zich terug, 29-1 Pontianak bezet, 31-1 Ambon bezet.

Ondanks heftige tegenstand blijkt de vijand oppermachtig te zijn. Hij heeft zich goed voorbereid - al sinds 1934, nadat de Ontwapeningsconferentie te London door toedoen van de toenmalige Japanse vertegenwoordiger Vice Admiraal Isoroko Yamamoto was mislukt. Van toen af aan bouwde Japan aan zijn oorlogsvloot en zijn vliegdekschepen en werd de oorlogsindustrie op volle kracht geschakeld.
Dat de ML/KNIL zich voornamelijk buiten Java bevond is het gevolg van de geadopteerde conceptie om een vooruitgeschoven verdedigingslinie te formeren. Het was de bedoeling om ver vooruit de vijand afbreuk te doen met een "slagluchtmacht van bombardements-vliegtuigen" zoals in 1936 door minister Dr. H. Colijn in de 2e kamer werd betoogd. Toen echter de Japanners ,zich begonnen te ontplooien bleek al spoedig dat de "slagluchtmacht" nog bij lange na niet was gerealiseerd en dat het kleine aantal aanwezige (en verouderde) vliegtuigen over zo'n uitgestrekt gebied niet in staat was de opmars te vertragen, laat staan de Japanner tot een aftocht te dwingen.
Om een algehele vernietiging te voorkomen waren zowel de RAF, de USAAF als de ML gedwongen naar het zuiden en tenslotte naar Java te retireren. Eind januari 1942 waren alle nog vliegklare ML jagers en bommenwerpers weer op het hoofdeiland Java (het laatste bolwerk) terug.
Uit het rapport van Kol. **Kengen** wordt het volgende ontleend: Bij voortduring hebben daarna de Glenn-Martin afdelingen tot 1-3-42 geageerd tegen de vijand buiten Java. De bombardementen waren o.a. gericht tegen vijandelijke schepen in Straat Banka nabij Muntok en op de Moesi nabij Palembang. Voorts op het door de vijand in gebruik genomen terrein Palembang I en de onvernield in handen van de vijand gevallen tank-parken van de olie-raffinaderij te Pladjoe. Deze tanks bevatten een grote hoeveelheid, voor de fabricage van vliegbenzine benodigde, hoogwaardige componenten. Verscheidene tanks zijn in brand geworpen. Luchtfoto's tijdens de bombardementen hebben dit bewezen.
Onze bommenwerpers ontmoetten een krachtige tegenstand van vijandelijke jagers. Menige zijn neergeschoten. Bij herhaling dwongen ze ook onze vliegtuigen, die zonder jagerbescherming vlogen, onverrichterzake terug te keren om dan weer Palembang te bereiken door gebruik te maken van bewolkingen als dekking of van de duisternis. De Japanse officieren welke Kol. Kengen na de capitulatie verhoorden, stelden o.a. de vraag welke beloning onze vliegers kregen voor hun bomaanvallen op Palembang? Of dit wellicht een bedrag in geld was? Deze vraag wijst erop dat onze met volharding volgehouden bombardementen hen ontzag hadden ingeboezemd.

(lees verder volgende pagina)

Martin vanaf Kalidjati. Hij was eerste bestuurder, en zijn crew bestond uit de Sld. **Mahamid** (luchtschutter), de brig. **H. Kalf** (bommenrichter) en de brig. **G. J. J. Brouwer** (radiotelegrafist). We laten Bakker aan het woord:
"Op 17-2-42 ben ik met mijn crew om 06.15 uur in patrouilleverband opgestegen maar al spoedig werd de patr. door het zware weer gescheiden. Bij Palembang aangekomen op een hoogte van 4500 meter om 08.45 uur heb ik samen met de bommenrichter de bommen gericht en afgeworpen op de startbaan - drie bommen van de zeven à 100 kg. kwamen op de baan en de vier andere vlak naast de baan temidden van 5 twee-motorige vliegtuigen. Bij het waarnemen van de laatste bom word ik opgeschrikt door het lawaai van de achtermitrailleur. Achterom kijkend ontdekte ik 4 jagers, waarvan er 2 van boven een aanval deden. Met de gedachte: "Als ik er toch aan moet, zal je het weten" zette ik de kist op zijn neus om zo vlug mogelijk beneden te zijn, daar ik mij vlak boven de bomen van onderen gedekt wist. De vijand valt graag van onderen aan en mijn enige hoop lag in een cirkelgevecht. Mijn linkermotor moest ik afzetten vanwege een lekgeschoten olietank. Op ongeveer 2000 meter hoogte met een snelheid van pakweg 500 km. zag ik hoe één der jagers mij inhaalde. Ik waarschuwde **Brouwer** met de mitrailleur klaar te staan naar de rechterkant - daarna trok ik het vliegtuig op met aillerons geheel naar rechts en het voetenstuur met alle kracht naar rechts getrapt. Door deze bewegingen kwam ik op mijn kant naast en boven de vijandelijke jager terecht, waardoor Brouwer hem de volle lading wist te geven en wij onze eerste aanvaller met 'n rookzuil achter zich, naar beneden zagen duiken. Boven de boomtoppen aangekomen gelukte het Brouwer om nr. 2 in het vizier te krijgen en niet lang daarna waren we ook deze kwijt. Horizontaal vliegend verloor ik veel snelheid op één motor, waardoor het mij niet moeilijk viel de jagers te ontwijken door scherpe korte bochten te draaien, daar hun relatieve snelheid veel te hoog was t.a.v. mijn ong 150-180 km/uur. Zo heb ik op zeer lage hoogte een tijd doorgevlogen - nu eens rechts, dan weer links uitwijkend gedraaid. Toen kreeg ik een idee en ik waarschuwde mijn bommenrichter zich klaar te houden. Op 50 m. hoogte trok ik mijn kist op naar rechts - direct daarop gooide ik hem om naar links en weer naar beneden en dáár had ik de 3e vlak voor mij. De Jap zag ik omkijken - de boomtoppen raken - en tegelijk zie ik de inslagen van onze kogels over de romp van de jager gaan. Ik weet nog dat hij zijn vliegtuig in een bocht optrok naar links- maar we hebben hem daarna niet meer gezien, want juist deed nr. 4 een aanval van voren en mijn neiging hem te rammen, wist ik op tijd te onderdrukken door het besef dat ik voor de andere bemanningsleden had te zorgen.

De bemanning van een Glenn-Martin bijeen voor een bespreking.

De crew van een Glenn Martin bommenwerper gereed voor een actie.

Ik zag dat mijn rechtermotor het niet lang meer zou uithouden - er was geen power meer - cyl. temp was 300° - en hij begon te bonken. Ik passeerde een klein ladangveldje van ± 100 meter lengte en verder was alles bos en rivier. Dus koos ik dit veldje. Ik trok mijn gas dicht - de vijand schoot op ons - gaf gas bij - wist hem te ontwijken - ben toen geland vanuit een scherpe bocht en stond vanwege de stronken en het ruwe terrein binnen 50 meter stil. Tijdens de landing gaf de Japanse jager ons nog een vuurstoot in de staart, gelukkig zonder iemand te raken. Nog éénmaal kwam hij overvliegen - groette ons - en verdween. Ik kon niets anders doen dan hem de groet te beantwoorden, hoewel ik op het punt stond achter de achter mitrailleur te springen!" - Aldus het verslag van sgt. Bakker.
Op 26-2-1942 eindigen de operaties boven Zuid-Sumatra, want toen zijn de grote invasievloten bestemd voor Java verkend en gelokaliseerd. De eindfase staat voor de deur.
Velen waren betrokken bij de luchtoperaties boven Sumatra. Helaas zijn de rapporten onvolledig, er worden weinig namen genoemd, data zijn weggelaten, de te bombarderen doelen worden vagelijk aangeduid. Maar zonder twijfel kan hulde worden gebracht aan allen die hieraan hebben meegedaan. En geen betere hulde kan worden gegeven dan via de z.g. **"Order Kolonel"**, die als volgt luidt:

Order Kolonel

Door de toekenning door H.M. de Koningin aan de Militaire Luchtvaart van een vaandel met de Militaire Willemsorde is op afdoende en blijvende wijze de verdienste van ons wapen vastgelegd.
Niettemin deel ik U mede dat mij door de Japanse Militaire autoriteiten tijdens 'n bijeenkomst waarop ik ambtshalve was ontboden, hunne achting werd betuigd voor de dappere wijze waarop onze luchtstrijdkrachten hebben gestreden.
De onversaagde aanvallen onzer bommenwerpers op Palembang deden hen de vraag stellen, waarom of wij deze niet door jachtvliegtuigen deden begeleiden; voorts of onze bemanningen een geldelijke beloning genoten voor de uitvoering van deze opdrachten.
Gij mannen, die ook onder deze moeilijkste omstandigheden Uw harden plicht goed hebt vervuld, weet dit beter. Houdt allen het hart hoog.

C.M.L. w.g.
KENGEN.

N.B.: Deze verklaring werd verspreid in de Japanse gevangenkampen!

O. G. WARD

(wordt vervolgd)

WIE ? WAT ? WAAR ? WANNEER ?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:

- **Opsporing of informaties over personen.**
- **Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en**
- **Inlichtingen over diverse onderwerpen.**
  alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.
- **Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.**
- **Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.**

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief *f* 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG.

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING !

Wie helpt mij aan het adres of kan inlichtingen verschaffen betreffende: Emile Willem Koning, geb. 1914 in Djombang of Surabaia. Tijdens Japanse bezetting in Hako-Daté (Japan) geïnterneerd. Na de bevrijding naar Paré Paré (Celebes) vertrokken. Het laatste adres (1952-1953) Moeara-énim in Sumatra. Dan gaarne bericht aan: Mevr. E. Pfaff-Felix, Mascagnistraat 4, Heemskerk. N.H.

Opsporing verzocht van de familie Mandersloot, bestaande uit: Moeder, Maria, gehuwde dochter, Nini Jacobs-Mandersloot, de zoons Eduard, Wim en Leonard. Inl. aan: A. L. Horst, Yayasan "GIKI", Jl. Pemuda 64, Surabaia, Indonesia.

Wie weet het adres van J. M. E. Maas,

(Vervolg van pagina 19)

Zonder de Amerikaanse (en Engelse) programma's had ik van mijn tv allang een aquarium gemaakt, you bet. Kojak, Archie Bunker, Mash, het zijn gewoon goede series, punt uit. En natuurlijk is er veel kaf onder het koren, maar de beroerdste Amerikaanse film is nog tienmaal beter dan het beste Nederlandse stuk, laten we voor een keer eens niet chauvinistisch en anti-Amerika zijn!
"Imitation is the best form of flattery", zegt een reclame slogan. Imiteer Amerika, Nederland, haal Uncle Sam binnen. Met gesyncopeerde marsmuziek en parmantige majorettes (een cultus aan het worden hier!) met kokette laarsjes en twirlende batons.

Profiteer van wat dat immense wereld-deel in 200 jaar aan nieuwe, briljante, praktische ideëen over de gehele wereld heeft rondgestrooid, meer dan de rest van de wereld in diezelfde periode heeft kunnen opbrengen.
Amerika is fout, Amerika is goed, verwerp het foute, behoud het goede. Laat onze beschaving niet als een bubble-gum bel uit elkaar spatten. Kunt U op uw klompen aanvoelen wat er fout is in Amerika? Trek die mocassins eens aan, dan leert U het goede ook kennen. Believe me.

geb. dec. 1939 in Bogor. Vader werkte in de bosbouw in Gunung Batu Bogor. Inl. aan E. H. Schmidt, p/a Burg v. Leeuwenlaan 44-3 hoog, Amsterdam. tel. 020 - 11 14 16.

Wie kan mij lenen: publicaties, brochures, boeken over de kleine cultures in Indië/Indonesië? (cacao, specerijen, vanille etc.) Foto-copieën van artikelen kan ook. Kosten worden vergoed. Mevr. Ubbens, Karnemelksloot 31-B, Panoramaflat, Gouda.

Aan alle oud-MZSers van Makassar, waar ook ter wereld ! !
Op 28 augustus a.s. hopen wij onze derde reünie in Utrecht te houden. We hebben vele jongens kunnen "achterhalen", doch nog lang niet allemaal. Geeft Uw adres zo snel mogelijk op en mocht U dit jaar niet kunnen komen, dan het volgend jaar. Dit geldt uiteraard niet voor hen, die reeds op onze adreslijst staan. Ook oud-GM-ers en KPMers zijn van harte welkom!
Contactpersonen: USA en Canada: Rudi A. Messerschmidt, 1500 Birdstreet Oroville, Cal. 95965 U.S.A.
Europa: "Boelie" F. Thielsch, Anna Paulownastr. 53, Alkmaar (072 - 10378).
"Ped" J. F. Elmensdorp, Huis te Zuylenlaan 142, Utrecht. (030 - 44 51 03).
Indonesië: Alex Caloh. Jln. Wijaya XIII/23B Kebajoran Baru Jakarta-Selatan, Indonesia.
Australië: Ron Vandersar, 15 Lord Street, Roseville. N.S.W. 2069-Australia.

Op 8 mei 1976 is, op de leeftijd van 67 jaar, van ons heengegaan mijn lieve Man, Onze Vader, Schoonvader, Grootvader, Broer en Oom

HENDRIKUS VAN INGEN
Onderscheiden met de Orde van Oranje Nassau

De weduwe,
M. van Ingen-Oeki,
kinderen en verdere familieleden.

Haarlem,
Roemer Visscherlaan 3 hs.

"Komt allen tot Mij die vermoeid en beladen zijt en Ik zal u rust geven."

Op 31 mei 1976 ging geheel onverwacht van ons heen mijn innig geliefde Man, onze dierbare Vader, Schoonvader, Grootvader en Overgrootvader,

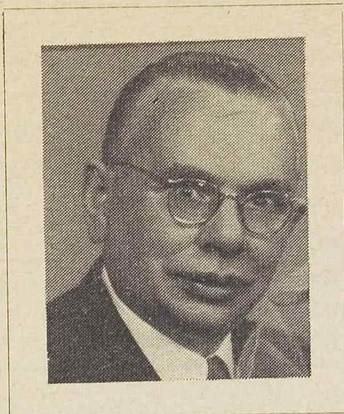
CHARLES NOORDHOORN BOELEN

op de leeftijd van 83 jaar.

Uit aller naam,
E. W. F. Noordhoorn Boelen-Cobet

's-Gravenhage, Escamplaan 356.
De bijzetting in het familiegraf op "Nieuw Eykenduynen" heeft 4 juni j.l. plaatsgevonden.
Geen bezoek.

Late hulde aan een navorser

Jaren aan een stuk, om precies te zijn, vanaf 1962 tot 1969, heeft de heer Jurriaan VAN TOLL, onze rubriek "Navorser" verzorgd. Een genealogische artikelenreeks over de afstamming van vele "Indische" families. Hij deed dat "con amore", op een wijze, die aller bewondering afdwong, en die zelfs in het buitenland de aandacht heeft getrokken. Terecht noemde men hem een "autoriteit" op genealogisch gebied. Toch was van Toll, geboren in Den Haag op 11 december 1895 en aldaar ook overleden op 6 januari 1969, geen "Indischman".

Hij is zelfs nimmer in Indië geweest! Hoe verklaart men dan zijn diepgaande kennis van de Indische families? Wel, om te beginnen dit: door zijn langdurige werkzaamheid bij de Koninklijke Bibliotheek, waar hij reeds zeer jong, in 1913, in dienst kwam, was hij bijzonder vertrouwd met alle oude boeken en naslagwerken, die men daar kan raadplegen. Maar ook openbaarde zich bij hem erg vroeg de bijzondere aanleg voor geschiedenis en genealogie, die immers meestal hand in hand gaan. Zo werd van Toll in de loop der jaren 'n deskundige, een van onze meest ervaren genealogen, die de meest ervaren genealogen, die de resultaten van zijn studies in verschillende bladen heeft gepubliceerd. Bekend zijn de artikelen die hij schreef over Michiel de Ruyter, Maarten Luther, de Hugenoten, de Watergeuzen, Louis Couperus en van Jan Ligthart, om er slechts enkele te noemen. In 1943 verzorgde hij een speciaal "Ceylonnummer" van het maandblad Sibbe, welk nummer een schat aan gegevens bevat over bekende personen van de V.O.C. Misschien is rond die tijd zijn interesse voor de Europeanen in Indië ontwaakt.

Met dankbaarheid herinneren we ons zijn stukken over de Dimonti's, over de familie Dezentjé, de bankiersfamilie Weynschenk, zijn stukje over de omkeringen van familienamen, zoals Rhemrev, en Nietsnebeil. Hij stelde ook vele genealogische fragmenten samen, die de rubriek Vraag en Antwoord opluisterden. Welk een massa aandachtig zoekwerk moet dit hebben gevergd, welk een geduld en liefde moeten hieraan ten grondslag hebben gelegen......

Gedurende de jaren van samenwerking met T.T. bouwde hij een archief met Indische gegevens op, dat bestond uit moeilijk te krijgen naslagwerken, adresboeken en almanakken, door lezers van T.T. na diverse oproepen beschikbaar gesteld. Het bevatte ook duizenden persoonsfiches, door vrijwilligers van Tong Tong uitgeschreven. En Navorser werkte hiermede, belangeloos en, in alle bescheidenheid ook altijd anoniem......

Tjalie Robinson steunde dit sympathieke werk met alle kracht. Hij vond het een belangrijke en nuttige arbeid. In Tong Tong 1963 nummer 15 schrijft hij: "Het dragen van een naam betekent het deel uitmaken van een stuk bewuste historie en cultuur. Ons nageslacht is gebaat met een zo uitgebreid mogelijke genealogie. Het bezit hiervan bewijst bovendien beschaafdheid ......" T.R.

Hoe is het dan toch mogelijk, dat een man, die puur vrijwillig, zoveel voor het bijeenbrengen en vastleggen van de geschiedenis van onze Indische families heeft gedaan, zo ongemerkt kon heengaan? In T.T. staat ergens, dat Navorser (nog steeds anoniem!) wegens gezondheidsredenen zijn werk moest staken. Later leest men, dat vraagstellers zich voor genealogische informaties kunnen wenden tot Dr. Klein in Zeist. Maar het heengaan van Jurriaan van Toll in 1969 wordt met geen woord vermeld. Daarom dit stukje. Van zijn "opvolger" als een verlaat IN MEMORIAM, om onze lezers toch nog te wijzen op de betekenis van een groot Navorser.

Jammer is het dat zijn kostbare archief, na zijn overlijden, werd "opgeruimd". Natuurlijk bevatte dit archief niet alleen de Indische gegevens, doch was het de vrucht van zijn levenswerk als genealoog. Maar de Indische boeken en naslagwerken, de Indische persoonsfiches, zij hadden veel nut kunnen hebben voor zijn opvolger.

Het voorgaande doet aan zijn verdiensten niets af. Jurriaan van Toll, wiens naam en portret hierbij voor het eerst in T.T. verschijnen. Ere wien ere toekomt!

D. A. VISKER

Noot van de Redactie:
Op uitdrukkelijk verzoek van Navorser zelf, werd aan zijn afwezigheid in TT niet meer aandacht besteed dan de hoogst noodzakelijke mededeling. Zijn overlijden werd aan de redactie niet medegedeeld, waardoor wij meenden te moeten opmaken dat Navorser ook na zijn dood anoniem wilde blijven. Het doet ons genoegen dat de heer Visker thans toch deze late hulde aan een verdienstelijk mens heeft kunnen brengen.

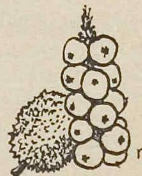
INDISCHE OVERLEVERINGEN door **LARMOYEUR**

Noesalaoet

Pantjoeran Ajer Baroe.
Op een nacht zaten vier mannen in een wachthuisje bij hun doerianbomen. De doerians waren bijna rijp en het was nodig, dat men ze bewaakte, want waar rijpe vruchten zijn, zijn dieven. En op de doerians waren ze al bijzonder fel; elke nacht werden er hier of daar gestolen. Er groeiden veel doerians op Noesalaoet.
De mannen kortten zich de tijd met het oplossen van raadsels.
Ineens hielden ze er mee op. Ze hadden alle vier buiten geritsel gehoord. Vastbesloten grepen ze hun kapmessen en liepen het veld op. Niets, alleen voetstappen. Ze klommen ieder in een boom, dan zou er wel iets verschijnen.
Er verscheen ook iets: een man, kort en dik. Maar hij werd gaandeweg groter, tot z'n hoofd boven de bomen uitstak. Ze lieten zich op de grond glijden en traden op hem toe. Eén vroeg: "Zeg, wat doe je hier?"
De man stond nu stokstijf voor hen; niets aan hem bewoog. De vrager gaf hem een por met z'n mes. Hij viel niet, maar bleef doodbedaard staan. Dat was geen gewone man!
Van angst zochten ze hun bomen weer op. Er gebeurde echter niets meer en daarom kropen ze, zo gauw ze durfden, maar weer in hun wachthuisje.
Even later hoorden ze iemand kermen: "Adoeh, m'n bloed stroomt als water." Maar ze deden, of ze niets hoorden en bleven, waar ze waren.
De volgende morgen stond er op de plaats, waar ze hem de vorige avond hadden laten staan, een stenen beeld en daaruit kwam water. Het staat er nog, 't is een pantjoeran geworden, Pantjoeran Ajer Baroe (Pantjoeran = waterstraal uit een goot of bamboeleiding. Ajer = water. Baroe = nieuw.) in Titawaë. (gehuchtje op Noesalaoet.)

Overgenomen uit: Indische overleveringen", Uitg. W. Thieme.

Mijn eerste ontmoeting met de Dajaks

Het was in het begin van deze eeuw, dat dokter Nieuwenhuis zijn tocht "dwars door Borneo" maakte. Waar hij begonnen was weet ik niet precies, maar hij kwam ten slotte uit in de Ooster-afdeling.

En zo kwam hij op een goede dag met een bootje de mooie Mahakkamrivier afzakken in gezelschap van controleur Barth van Long Iram. En uitgeleide gedaan door een twintigtal Dajaks. Deze verafgoodden de dokter, zagen in hem een wondermens, die hen van al hun kwalen kon genezen.

Op Samarinda aangekomen nam hij zijn intrek in het hotel in afwachting van de K.P.M. boot, die hem naar Java zou brengen. De heer Barth logeerde bij mijn ouders en het "gevolg" werd ergens in de kampong ondergebracht. Ze hadden bij de dokter al de wens geuit, dat ze zo graag de "blanke" vrouw wilden zien. Die kenden ze nog niet, want de heer Barth had zijn gezin op Java wonen. "Nou", zei de dokter, "ik ga vanavond op bezoek bij die mevrouw en dan moeten jullie maar in de tuin gaan staan, dan zie je haar wel." Inderdaad, toen we 's avonds om 'n hoekje naar buiten keken, zagen we de hele groep op een afstand staan kijken. De volgende ochtend verscheen weer de een na de ander nu vlak bij ons huis. Toen ze mij - kind met lichtblond haar - in de voorgalerij zagen, stonden ze verbaasd te kijken. "Loh, ramboet nja poetih" en de een wenkte de ander "Lekas, lekas, lihat!" Toen ik lachte, grinnikten ze mee: "Ehe, ketawa!" Dat was de eerste kennismaking.

Op een ochtend werden ze allen door mijn moeder "ontvangen" in onze voorgalerij, waarbij de Heer Barth ook aanwezig was. Hij kende dat volkje wel en ook hun taaltje "oeloe-maleis" noemde men dat.

De voorgalerij werd ontruimd, de matten opgerold en het gezelschap zette zich in een grote kring op de plankenvloer. Eerst werden ze onthaald op een glaasje limonadestroop en een snoepje. Daarna kregen ze allen een presentje, bestaande uit een mooi doosje (U kent ze misschien nog wel, die gekleurde sponsendoosjes, die wij mee naar school namen), gevuld met kralen in diverse grootte en kleur.

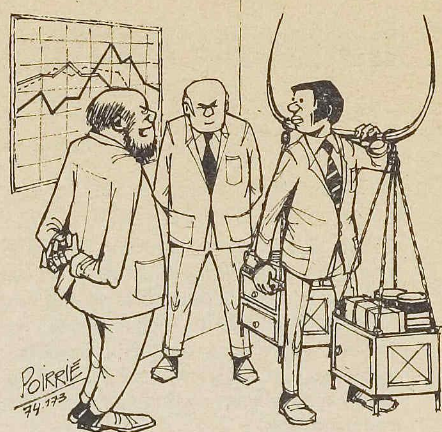
Dajaks waren nl. - en zijn waarschijnlijk nog - dol op kralen, die ze zelf als halssnoer droegen, of waarmee ze hun voorwerpen versierden, zoals hun schilden en de scheden van hun mandau's. Ook maakten ze er rokjes van voor hun vrouwen, echte minirokjes. Deze waren heel zwaar en werden dan ook alleen bij feestelijke gelegenheden gedragen. De patronen maakten ze zonder voorbeeld, net als bij het vlechten van hun matten en hun tatoeages op arm of borst. Misschien was de natuur hun hierbij behulpzaam.

Maar om op mijn verhaal terug te komen.

U begrijpt dus wel, dat dit geschenk zeer in hun smaak viel. Eén van hen trof een doosje met een spiegeltje in 't deksel. Voor 't eerst scheen hij nu zijn konterfeitsel te zien. Hij keerde het doosje om en om, trok allerlei gezichten en viel van de ene verbazing in de andere. Natuurlijk moesten alle kameraden nu om beurten dat wonder bekijken. Verbazing en pret en opmerkingen waarvan wij niet veel begrepen, maar de heer Barth wel. Enfin, heel voldaan ging het gezelschap weg.
Dat ze bij de bevolking nogal bekijks hadden, laat zich horen. Onze bedienden, echte Batavianen, hielden zich maar op een afstand, al kon kokkie niet vermijden, dat tot haar schrik, op de pasar opeens zo'n gast naast haar stond. Ze liepen natuurlijk in "nationaal" kostuum, nl. enkel met een tjawat. Maar al gauw waren enkelen half Europees gekleed, sommigen in een wit jasje, anderen in een shantung dito, cadeau gedaan door enkele heren.

Mijn vader kwam nog aanzetten met een zwart lustre jasje, dat speciaal voor Bit bestemd was, de z.g.n. aanvoerder van de troep. Ze waren helemaal niet jaloers op elkaar en riepen luid: "Bit, óóók Bit", zodat deze doodkalm naar voren kwam. Hij werd in zijn zwart jasje om en om gedraaid en blijkbaar had het de algemene goedkeuring. Ook hoofddeksels waren zeer geliefd. Zo liep de één met een strohoed, een ander met een tropenhelm, een derde met een zwart kaasdopje, of een pet op de lange haren. Begrijpelijk wekte deze kledij nogal hilariteit bij de bevolking. Op een moment kreeg er één een pantalon. Daar wist hij geen raad mee, begon zijn armen door de pijpen te steken, bemerkte al gauw, dat dit niet ging. Om de beurt probeerden ze dat rare ding op die manier aan te krijgen, tot iemand hen wegwijs maakte. Een van hen trok nu de stoute schoenen aan en wrong zich in dit toch echt manlijke kledingstuk. Na veel bekijks en geredeneer werd 't uitgetrokken en een ander ondernam het waagstuk. Nadat zo enkelen van hen de proef hadden genomen, zonder succes werd het "rare" kledingstuk aan de oorspronkelijke eigenaar teruggegeven. Tidah lakoe!
De K.P.M.-boot arriveerde en dr. Nieuwenhuis moest vertrekken. Wij allen deden hem uitgeleide, zo ook het hele Dajak-gezelschap. Eerst hadden ze veel bewondering voor dat grote schip, maar toen de dokter van allen met een handdruk afscheid nam, kwamen bij velen de tranen te voorschijn en ze wuifden zo lang mogelijk de boot na. Daarna wendden ze zich tot controleur Barth en zeiden: "Daar gaat onze Bapa weg, wil jij nu onze Bapa zijn en ons weer in ons land terugbrengen?"
Dat beloofde de controleur. En zo vertrok de troep de volgende dag weer stoomopwaarts naar de oetan.

B. vd. E.

"Uw progressieve verkoop-methode komt hier niet helemaal uit de verf, meneer Kakipanas".

Indische Politie-herinneringen

(VIII)

Weinig geld, maar veel recepties !

door C. H. Groen

Ik ben al ver afgedwaald van het onderwerp, waaraan ik bezig was: de slechte stand van mijn financiën. Keren wij daartoe terug. Omdat ik zo gauw mogelijk onder die schuldenlast, die op mij rustte, uit wilde kruipen, kon ik mijn vrouw maar heel weinig, te weinig, geven voor "belandja", de kosten voor het huishouden, vooral ook omdat ik weigerde elke dag weer genoegen te nemen met rijst met een visje. Ik had nu wel geen afkeer van rijst, maar het Europese menu, met vlees, aardappelen en groenten, sprak mij meer aan. Mijn vrouw trouwens ook.

Maar zij wist, gelukkig, de tering naar de nering te zetten. Wat ons in onze "struggle for life" het meest benauwde, waren de recepties, waarvan de Adj. Hoofdcommissaris van ons, jonge commissarissen, eiste, dat we ze allemaal bij zouden wonen.

Recepties bij de Soesoehoenan, bij de Mangkoenegaran, bij de Gouverneur. Er was er per maand toch wel minstens één en meestal twee of soms ook wel drie of vier.

Ik had voor die gelegenheden natuurlijk mijn zwarte gala-uniform, maar mijn vrouw beweerde bij hoog en laag, dat ze niet telkens in dezelfde avondjapon kon verschijnen. Dan werd er weer gezocht naar een, niet te duur stofje, naar een patroon en werd de "djahit" aan het werk gezet. Dat alles kostte geld, dat wij eigenlijk niet hadden.

Daar kwam nog bij, dat wij geen auto hadden, en dus voor elke receptie een taxi moesten huren, die bij de receptie moest wachten, omdat wij nooit van tevoren wisten, hoe laat het geval afgelopen zou zijn. Zo'n taxi kostte ons per receptie wel *f* 10,— of meer. Ik kon ze wel vervloeken.

Toch heb ik dat hele gedoe van ontvangsten buitengewoon interessant gevonden, vooral bij de Soesoehoenan, die voor zover de Indische Regering hem daarvoor de kans gaf, trachtte als heerser "zijn volk" te regeren.

De onderdanigheid zat er bij de bevolking nog zó in, dat wanneer wij als Europeanen buiten Solo reden, de Indonesiërs langs de weg, hun hoofddeksels afnamen en, in eerbied, hurkten.

Ook mijn kersverse huisbediende kwam, de eerste keer, dat hij mij iets moest brengen, hurkend op mij af - ik noemde dat later "pagaaien". Ik heb hem beduid, dat ik dat niet wilde en dat hij mij rustig, rechtop lopend, kon benaderen. Ik vond dit hurkend naderen een teken van onderdanigheid, dat ik in niemand kon tolereren. Wij waren toch vrije mensen tegenover elkaar. Hij was weliswaar mijn bediende, maar was hij daardoor zoveel minder dan ik? Ik was in feite toch ook maar "bediende", van het Gouvernement en van de mensen, die die in mijn Sectie woonden.

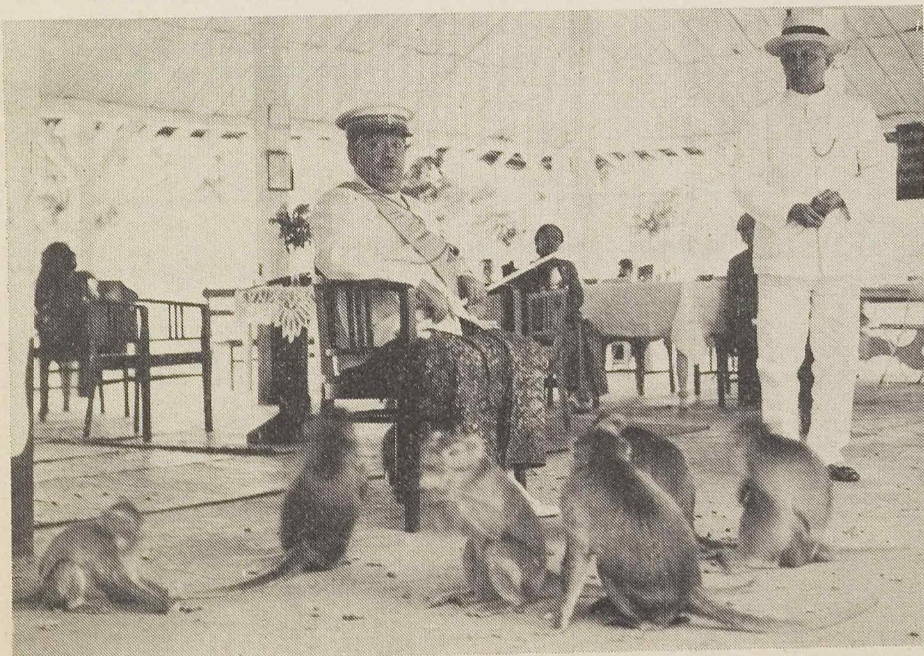
Ik zal nooit vergeten, de eerste receptie, die wij, noodgedwongen, moesten meemaken. Die was bij de Soenan. Ik heb mijn ogen uitgekeken.

De Soenan was in het bezit van een volledig symphonie-orkest, een gamelan-orkest, een mandoline-orkest, een fluit-orkest, een krontjong-orkest en een fanfare-corps.

Toen wij, in die dure taxi, het enorme erf opreden, werden wij in de immense "Pendoppo" ontvangen onder de muziek van één van al die orkesten, die keurig op het erf stonden opgesteld. In de pendoppo zelf ontelbare stoelen, geplaatst in de vorm van een rechthoek, die aan één zijde open was. Aan de korte zijde van die rechthoek zat, in het midden op een soort troon, de Soenan. Rechts van hem waren twee stoelen vrij voor de Gouverneur en diens vrouw, en links van hem idem voor de Plaatselijke Militaire Commandant met ega. Dan waren er aan die zijde nog wat meer stoelen voor de hoogste ambtenaren en officieren en voor speciale genodigden. Dan kwamen de stoelen in de lange zijden van de rechthoek, waarvan er al enkele bezet waren. Mijn vrouw en ik werden gedirigeerd naar de eerste stoelen aan de rechterzijde, mijn collega naar de eerste stoel aan de linkerzijde. Het bleek, dat wij precies geplaatst werden naar gelang ons inkomen. Bij een volgende receptie waren wij drie stoelen opgeschoven, want wij verdienden inmiddels iets meer.

Ik kon heel mijn aandacht wijden aan de Soesoehoenan, die ik toen voor het eerst in levende lijve zag. Ik had zo mijn aandacht op hem gevestigd, dat ik mij werkelijk niet kan herinneren, of hij de Ratoe Mas bij zich had. Ik zag een omvangrijk man, meer in de breedte, dan in de lengte en, qua leeftijd dichter bij de 80 dan bij de 70, naar ik schatte.. Die omvang, had hij wel nodig, want de brede voorgevel van zijn overigens niet door mij te identificeren uniform, die hij droeg, was bij elke beschikbare centimeter, bedekt met ordetekenen. Er kon, dacht ik, niets meer bij. Later hoorde ik, dat dat zijn hobby was, het verzamelen van orde-tekenen.

Wie schetst mijn verbazing, toen de Plaatselijke Militaire Commandant, heel langzaam het erf opreed en toen hij het Symphonie-orkest had bereikt, dat het "Wie Neerlands bloed" inzette. Toen hij het Gamelan-orkest bereikte, deed dit hetzelfde, al kon ik er met de beste wil van de wereld, dat er niet uit herkennen. Vervolgens het mandoline-corps, of wat dan ook aan de beurt was, en zo ging het door, tot de auto stopte voor de Pendoppo. De cacofonie van geluiden, waarin geen

De Soesoehoenan van Solo, Pakoe Boewono X, hier niet tijdens een officiële receptie in de kraton, maar bij een ongedwongen bezoek aan de badplaats Wendit bij Malang, waar de apenkolonie bij de vorst op audiëntie komt. (foto: Hein Buitenweg)

melodie meer te herkennen was, verscheurde mijn oren. Het was oorverdovend.
Later herhaalde dit zich, toen de Gouverneur het erf opreed, maar nu was het "Wilhelmus" aan de beurt. Toen hij de Pendoppo betreden had en zich naast de Soenan had geplaatst, hield die muzikale verschrikking op. Maar vrijwel op hetzelfde moment, werden door de bedienden de inmiddels rondgediende drankjes, uit de handen gehaald en luttele seconden later vervangen door een glas champagne.
De Gouverneur sprak de Soenan toe, beginnend met "Pakoe Boewono" (spijker van de wereld) en verder een hele reeks orden, die de Soenan had verworven. Al noemde hij ze misschien niet allemaal, het was toch een respectabel aantal, dat hij uit zijn hoofd had moeten leren.
Aan het slot van zijn speech volgde de toast en mochten wij van de champagne drinken. Wij, mijn vrouw en ik, niet wetend wat er nog volgen zou, nipten er een beetje van. Anderen, zagen wij, ledigden het glas "ad fundum". Klopte, want in een mum van tijd, werden de glazen, vol of leeg, weer opgehaald en prompt vervangen door een ander, vol glas.
De Soenan zou spreken. Nadat die zijn verhaal had beeindigd, waarvan ik trouwens geen woord had begrepen, mochten wij weer van de "nieuwe" champagne drinken. Wijzer geworden, ging het bij mij ook "ad fundum".
Daarna werd de stemming wat losser. Er werd zelfs gedanst, Maar uitsluitend de "Quadrille des Lanciers", die wij niet kenden, en wat blijkbaar de enige dans was, die de Soenan onder de knie had.
Later heb ik mij toch nog een keer met die dans kostelijk geamuseerd en met mij vele anderen. De Soenan was namelijk op bezoek geweest bij een Zweeds oorlogsschip, dat op de rede van Semarang lag. Daar moest natuurlijk een contra-bezoek op volgen. Weer zo'n vervloekte receptie.
Dat contra-bezoek werd gebracht door een hooggeplaatst Zweeds marine-officier, die vergezeld werd door een dame, waar hij haar zo gauw vandaan had gehaald wist ik niet, maar het was uitgesproken een beeldje.
De officier werd door de Gouverneur aan de Soenan voorgesteld, maar die had kennelijk niet de minste belangstelling voor 's mans naam, want zijn dikke wijsvinger priemde meteen naar het kruis, bezet met diamanten, dat de officier, als ordeteken, op zijn rokoverhemd had hangen. En het was duidelijk aan de Soenan te zien, dat hij nauwelijks kon aanvaarden, dat hij dat ordeteken niet, althans nog niet, had.
Later werd er weer gedanst en de Soenan vroeg, zoals het hoorde, de dame van de Zweedse zee-officier. De Quadrille. Daar had dat lieftallige wezen kennelijk nog nooit van gehoord.
En toen ontwikkelde zich een schouwspel, waar alle "muurbloemen", mannelijk, zowel als vrouwelijk, zich kostelijk mee amuseerden. De Soenan trok en duwde, schoof en omarmde haar, om het arme mens maar die dans te laten volgen. Er kwam geen spaan van terecht. Wij hadden, ondanks ons amusement, werkelijk medelijden met haar. Wat moet zij zich opgelaten gevoeld hebben.

(wordt vervolgd)

1001 avonturen met de soetil

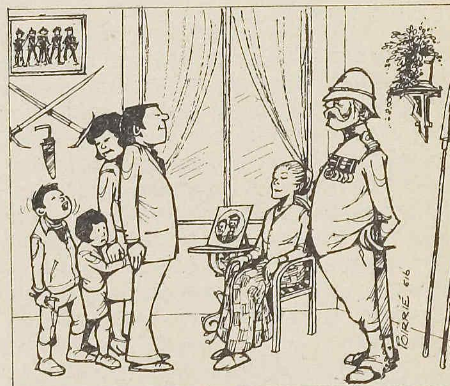
Macaroni of spaghetti sausmix

Hiervoor zijn de brokjes met hamsmaak erg lekker. Deze moeten voor 't gebruik twintig minuten zachtjes koken in ruim water.
1 kopje soja-brokken (hamsmaak)
100 gram gehakt (half om half)
1 busje tomaten-puree van 150 gram
1 groene paprika of 4 à 5 groene pepers
1 middelgrote ui
2 teentjes knoflook
1 bouillontablet
zout, zoet en zuur naar smaak.
De brokjes dus eerst koken in ruim water. Dan verdeel ik ze in kleinere stukjes, maar dit hoeft niet bepaald. Gesnipperde ui, knoflook, paprika of pepers fruiten in een lepel margarine tot "lajoe" = geflenst. Opgieten met vocht van de hambrokjes. Even laten sudderen, dan tomaten-puree er bij doen, bouillontablet, 't gahakt en de sojabrokjes en zoveel water dat 't een smeuiige massa is. Afmaken op smaak. Serveren bij op de gewone manier gaar gekookte macaroni of spaghetti. Een beetje geraspte kaas er bij is erg lekker.

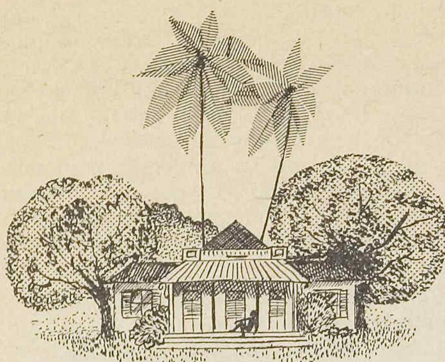
Schoteltje bruine bonen met soja-korrels of brokjes

1 potje bruine bonen kant en klaar van Hak
50 gram soja-korrels of brokjes
100 gram varkensvlees
1 kleine ui
2 teentjes knoflook
1½ blaadje laurier
snufje gemalen kruidnagelen.
1 of 2 gesnipperde rode lomboks of sambal
bouillon-tabletje
zout, peper, azijn en suiker naar smaak.
Sojakorrels weken. Gebruikt u de grotere brokken, dan moeten deze evenals de hambrokjes twintig minuten zachtjes koken. Maar voor dit gerecht dus geen hamsmaak nemen.
't Vlees in kleine blokjes snijden en met de sojakorrels, de gesnipperde ui, knoflook, paprika en de blaadjes laurier smoren in een lepel margarine. Is 't vlees gaar, de bruine bonen er door doen en een flinke scheut water. Ook dit gerecht moet lekker smeuiig zijn. Voor bij een bordje rijst of bij de kentangs. Laurier en kruidnagel mogen iets overheersen.

PLANTERSVROUW

"Waar heeft Opa ook alweer gevochten? In Atjeh of op de Grebbeberg?"

JEUGDJAREN (XII)

IK HERINNER ME.....

......het Bandjirkanaal in Semarang-West, aan de oevers waarvan ik een groot gedeelte van mijn jeugd heb gesleten. Een solide stalen brug over het kanaal vormde de grens tussen de straten Boeloe en Karangbalong.

In de regentijd deed het kanaal zijn naam eer aan. Dan groeide het anders zo vredig stromende water aan tot een woeste, diep-bruine, kolkende massa, die zich in ijlende vaart naar de kust spoedde. Een imposant, maar ook beangstigend gezicht was dat. Van alles kwam er meegesleurd: kisten, vaten, houtblokken, dierenlijken en zelfs hele pisangbomen. En dat alles beukte tegen de brugpijlers aan, waardoor de brug zelf begon te trillen. Het gebeurde niet zelden, dat het waterpeil steeg tot ongeveer 1½ meter onder het brugdek en dan werd alle verkeer over de brug verboden. Kritieke momenten waren dat. Over de verderop gelegen spoorbrug, die op een aantal zware betonnen zuilen steunde, reed het treinverkeer bijna stapvoets. De lager gelegen kampongs en sawahs aan weerszijden van het kanaal werden beschermd door een hoge en brede dijk. Toch gebeurde het wèl, dat het water daarover heen spoelde, waardoor vooral kampong Karangbalong overstroomd geraakte, met alle ellende van dien.

In het droge seizoen bood het kanaal en omgeving een heel andere aanblik. De binnendijkse stroken land waren dan droog gevallen en werden gebruikt als sportterrein voor de katjongs en, tegen de avond, als wandelterrein voor de nontonners. Aan de oevers van het kanaal werd dan druk gevist en gehengeld, ofwel gebaad en gezwommen. Ook ik heb er dikwijls een "frisse" duik genomen in het smerige water. Hengelen deed ik bij voorkeur bij de plek, waar het Boeloe-riool in het kanaal uitmondde, want daar ving je de meeste (stront) visjes!

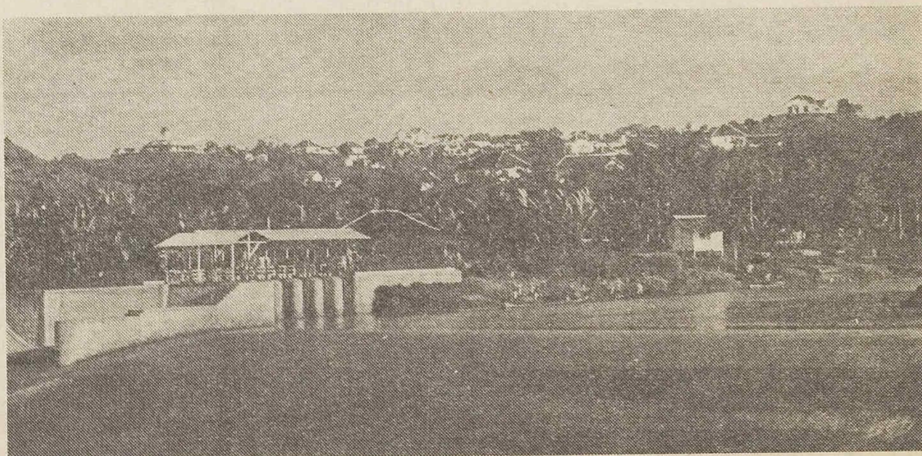
Gewandeld heb ik er ook vaak, de hele dijk af tot aan de zee en de viskwekerijen met de talrijke glodoks, waarop het heerlijk jagen was met katapult of windbuks. Ofwel zwierf ik met vriendjes de sawahs op, jagend op glatiks, perkoetoets of slangen. Nog kan ik over die zalige tijd dromen ......

Aan de andere kant van de Boeloebrug leidde een weg naar het oude vliegveld Simongan. Als je die een 1½ km volgde kwam je bij de sluizen van het Bandjirkanaal. Tussen de twee sluizen in stroomde het water over een breed oppervlak over een betonnen glooiing naar beneden, volgde dan een recht stuk van enkele meters, alvorens weer in het kanaal te plonzen. Die helling was uiteraard zwaar bemost en spiegelglad. Wie kon zich een idealere glijbaan voor de jeugd voorstellen! Heel wat middagen hebben we er zoet gebracht, in ons blootje naar beneden glijdend en dan trachtend over die gladheid weer naar boven te klauteren. Dat ging niet gemakkelijk en een grotere lol was niet denkbaar, dan wanneer een ander met een smak uitgleed en weer naar beneden werd gevloerd.

Op een middag waren mijn broertje Frans en ik weer naar de glijbaan gewandeld, vergezeld van onze vriend Ernst Rauch. Ernst was een potige knul, wat ouder dan wij en in zijn nabijheid voelden we ons steeds goed beschermd tegen de vechtlust van sommige groepen katjongs. We stonden daar dan nabij één der sluizen bovenop de glooiing, waar deze steil naar beneden onder water verdween. Waarom weet ik nog niet, maar pardoes sprong ik daar het diepe water in om wat te gaan zwemmen, hoewel ik wist dat dat gevaarlijk was. Nauwelijks was ik dan ook in het water of ik voelde me onweerstaanbaar naar beneden gezogen worden. Het lukte me een keer of twee om spartelend met m'n kop boven water te komen, maar tegen die zuigkracht was ik niet opgewassen. Ik moest het opgeven en ja, hoor, daar kwamen de visioenen al, de gezichten van mijn geliefde verwanten. "Dág Vadertje, dág Moeder, dág nicht Amalia...... 'k Kan niet meer blijven drijven...... Ik ga naar het Walhalla......"

En nét was ik bij het Walhalla gekomen, toen ik me fors in de oksels gegrepen voelde en naar boven werd getrokken. Daar werd ik op de glooiing getild en kon het overtollig ingeslikte water weer uitkotsen. Sterke Ernst had mijn moeilijkheden gezien en was me nagesprongen. Ik heb die middag verder geen glijbaantje meer gespeeld......

EDWIN KAA

De sluizen van het Bandjirkanaal, met op de achtergrond de stad Semarang.

Uit Toegoe's bewogen historie

I

Naar aanleiding van de vraag van Si Anoe in TT. no. 19, pag. 5 over Toegoe ontvingen wij twee reacties, die wij hieronder weergeven.

"In Januari 1973 bracht ik - na 31 jaar van Java weg geweest te zijn! - een bezoek aan Java en Bali. In Jakarta was een van de zendingspredikanten van de Hervormde Kerk, ds. H. A. van Dop (adres in Jakarta: p/a Sekola Tinggi Theologia, Jalan Proklamasi 27, Jakarta III/20; thans is ds. van Dop met enige maanden verlof in Nederland en bereikbaar via het Zendingsbureau van de Ned. Herv. Kerk, Leidsestraatweg 11, Oegstgeest) zo vriendelijk om mij mee te nemen naar Toegoe om mij de oude Portugese kerk te laten zien en een bezoek te brengen aan de voorganger van de christen-gemeente, de heer Jacob Quiko. Het was een hoogst interessant bezoek aan een zeer oude nederzetting, die ook nog als de bakermat van de krontjong wordt beschouwd.

Ik was in de gelegenheid om vier dia's in Toegoe te maken en op één daarvan staat Jacob Quiko en zijn zoon met het vaandel van Toegoe en twee grote borden, op één waarvan geschilderd staat: Kampong (Kp) Toegoe, tempat lahirnja krontjong (geboorteplaats van de krontjong). De instrumenten worden er ook nog steeds gemaakt. Op de andere foto's staan de oude kerk van Tugu en het huisje van de voorganger.

In 1641 viel de belangrijke Portugese handelsstad Malakka in handen van de Nederlanders, waarop een aantal krijgsgevangenen, nakomelingen van Maleiers en Portugezen, meegenomen werden naar Jakarta, waar ze later werden vrijgelaten (dimerdekakan). Ze hielden daar de naam "mardika's" aan over, hetgeen in het Nederlands "mardijkers" is geworden. In 1661 werden de 23 families van deze mensen, totaal 150 zielen, door de Kerk van Batavia en de autoriteiten van de VOC overgebracht naar een plaatsje, 20 km van Batavia verwijderd. Dat is het tegenwoordige plaatsje Toegoe. Een oude overlevering zegt, dat de naam TUGU ontleend zou zijn aan de aanduiding op een grenspaal waarop het woord PorTUGUese zou hebben gestaan, waarvan het middengedeelte als naam is blijven voortbestaan. Niemand weet of deze verklaring juist is.

Ds. J. M. HOEKSTRA

Boven: de oude kerk van Toegoe; beneden: de Heer Quiko (links) en zijn zoon met het vaandel van Toegoe en twee borden, vermeldend dat Toegoe de bakermat van de krontjong is.

II

Ik ben geboren en getogen in Batavia en ken de omstreken vrij goed. Kampong Toegoe is gelegen in het dorpje TJILINTJING dat je kunt bereiken over de weg van Tandjong Priok via de voormalige zeebadplaats Petit Trouville verder Oostwaarts naar het dorpje Tjilintjing.

De kampong Toegoe was een gesloten enclave uitsluitend bewoond door de Toegoenesen. Deze mensen waren erg schuw en gedoogden geen inmenging van buiten af, zelfs niet van de inheemse bevolking, dus net als bij ons in Staphorst.

Ze hielden zich voornamelijk bezig met land- en tuinbouw en ook met de jacht.

Het waren rustige mensen zonder misdadige aanleg of slechte gewoonten. De Politie heeft nooit last met hen gehad. Ze trouwden in clan-verband en er was geen grote bevolkingsaanwas. De jagers schoten de wilde zwijnen af, de z.g. strand-varkens en van het vlees maakten ze dendeng tjeleng die in Batavia door een Toegoenees die "Oom" werd genoemd langs de deur te koop werd aangeboden. Menige Oom Toegoe is bij ons aan de deur geweest van wie we dan dendeng tjeleng kochten.

Ze waren wel uitzonderlijk gekleed, met een grote zonnehoed, ze droegen een pikoelan met twee gesloten rieten manden waarin de dendeng zat. Of kampong Toegoe ook via de spoorhalte Klender te bereiken zou zijn weet ik niet.

Volgens de encyclopaedie van Ned.-Indië betekent Toegoe in het Soendanees en Javaans "grenspaal, grenssteen". In 1878 werd in de directe nabijheid van Toegoe een grote beschreven steen gevonden, welke door de Mohammedaanse bevolking werd vereerd. Volgens het daarop voorkomende Sanskrit opschrift dateerde de steen (die werd overgebracht naar het Museum van Batavia) uit de 4e of begin 5e eeuw van onze jaartelling.

De Portugese Christengemeente te Toegoe vond haar oorsprong met de aanstelling van een inlandse leraar bij resolutie van 3 nov. 1676, op verzoek van de 40 tot 50 Christen-gezinnen, en kreeg haar vaste vorm door de evangelisatie door Ds. Melchior Leydecker, predikant te Batavia en eigenaar van het land Toegoe.

Omstreeks 1860 onderscheidden de Toegoes zich nog in kleding van de overige inheemse bewoners: korte broeken met gespen aan de knieën, zoals de ouderwetse Gelderse boeren, en vesten met blinkende knopen. Deze klederdracht verdween later geheel. Zij handhaafden hun eigen taal, een verbasterd Portugees, ook toen dit in Batavia niet meer werd gesproken.

In 1687 kreeg Toegoe zijn eerste kerk, die in 1740 tengevolge van de Chinese onlusten werd vernield. De kerk werd herbouwd en trotseerde de eeuwen.

Toen Batavia in 1811 door de Engelse troepen werd ingenomen vluchtten de bewoners van Toegoe en keerden pas terug na het herstel van het Nederlandse bestuur.

Bekende Toegoese namen zijn: Delcruz, Michiels, Marcus, Hendriks, Quico, Cornelis, Andries, Seymons, Salomons, Abrahams, Tomasauw. Door aanhuwelijking treft men later ook Maleise en Chinese namen aan: Kantil, Pendjol, Maulud, Lauw. Ook afstammelingen van uit de Molukken en Minahasa aangetrokken onderwijzers werden in de groep opgenomen.

Nog vermeldenswaard is dat na de souvereiniteitsoverdracht in 1950 26 gezinnen Toegoe verlieten en zich in het toenmalige Nieuw Guinea in een dorpje bij Hollandia vestigden.

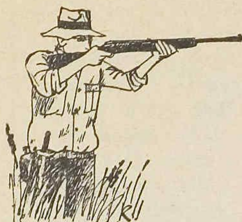
Hun verblijf daar duurde slechts 12 jaren: in 1962 bij het einde van het Nederlands bewind vertrok deze groep naar Suriname.

Ch. M.

De haltes van een boemeltrein waren 1) Station Koningsplein, 2) Mangarai, 3) Rawah Bangke, 4) Klender, 5) Bekassi en vervolgens via Krawang naar Poerwakarta en zo verder naar Bandoeng.

Ik hoop Si Anoe een beetje wegwijs te hebben gemaakt.

MR. A. DE GRAVE

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk"
José Ortega Y Gasset.

Ik kreeg gasten

Ik wilde juist op patrouille gaan, toen een grote Fiat voor de pasangrahan stilhield. Er stapte een dame met een kindje uit, daarna een meneer met een grote snor en toen nog een meneer met een kleine snor. Geweren werden uitgeladen en nog veel meer barang. Die gaan zeker op herten of tjelengs jagen, dacht ik.

Ik ging naar hen toe en de heer met de kleine snor maakte zich bekend als Dr. W. F. De Priester uit Batavia, de dame was zijn vrouw en de andere meneer was zijn lijfsjager, de heer Bazuin. Een Krawang tjeleng-jager zoals later bleek. Ze wilden op tijgers en olifanten jagen en in Palembang had het bestuur hen geadviseerd naar mij toe te gaan; ik wist wel waar het wild te vinden was.

Zij hadden nog maar een week de tijd, want een week ervoor was reeds benut voor een jacht in de buurt van Pankalan-Balai, welke een tijger had opgeleverd.

Daar alle ladangs waren afgeoogst en de olifanten dus naar het diepe oerwoud waren getrokken, had ik de laatste weken geen berichten meer gehad van de aanwezigheid van deze dieren. Bij navraag vernam ik van een autobuschauffeur, dat hij meende dat er nog olifanten in Betoeng waren gesignaleerd en wel in het beroemde moerasgebied. Erg aanlokkelijk was het niet.

Er zat echter niets anders op en wij vertrokken, na mevrouw De Priester plechtig beloofd te hebben, dat wij goed op haar man zouden passen. De geweren van de heren, gewone leger karabijnen zagen er zo onbetrouwbaar uit, dat ik niet kon nalaten ze te proberen. Op 50 meter schoten ze wel een meter naast het doel, waarop gericht was! Ik heb ze toen maar elk een karabijn uit mijn eigen voorraad in bruikleen gegeven.

In Betoeng kregen wij nadere informaties en huurden enige dragers en een gids. Wij liepen tot een uur of vijf, nog steeds op harde grond en namen toen onze intrek in een verlaten ladanghuisje.

Ons avondmaal bestond uit rijst, een aan het spit gebraden kip, djambal roti en sambal badjak. Er kwam geen lepel of vork aan te pas, maar zo'n maal in de rimboe kent zijn weerga niet.

Ik heb eens in Zuid-Sumatra olifanten uit een ladang moeten verjagen. De ladangbewoner nodigde mij "aan tafel" te gaan. Een grote kendil dampende rijst werd voor ons neergezet. Een pisangblad diende als bord. Verder was er een grote pot, waarin sajoer gemaakt van ronde terong met groene lombok en weet ik veel wat nog meer er in. Maar deze sajoer smaakte verschrikkelijk lekker! Dat kon niet bereid zijn door een Palembangse, dat smaakte naar "Midden-Java" en bij navraag bleek dat moeder de vrouw inderdaad uit Kedoe kwam.

En nu terug naar het ladanghuisje, waarin wij de nacht zouden doorbrengen. Wij hadden niet gerekend op de drommen muskieten, die ons belaagden. Vuren werden onder het huisje aangelegd; het natte hout gaf zo veel rook, dat het huis werd gecamoufleerd en wij niet meer konden ademhalen.

Heel vroeg in de morgen stonden we op, onder de bulten van de muskietenbeten en de ogen rood van de dikke rook. Wij verfristen ons aan een kali, dronken wat koffie en namen een flink ontbijt.

Zo opgeknapt trokken we weer achter de sporen aan. Gelukkig voor ons liepen deze over een heuvelrug boven het moerasgebied.

Op deze heuvelrug waren ook ladangs, die nog niet waren geoogst en daar hadden de olifanten het op gemunt. Onderweg vroeg ik de heer Bazuin of hij al ooit eerder op olifanten had gejaagd. "Nou en of", knikte hij en de snor knikte mee. Ik vroeg hem of hij bijlen bij zich had om er straks als wij wat geschoten hadden de stoottanden mee uit te hakken. "Ha, ha", lachte hij, dat was niet nodig, hij deed het op de volgende manier. "Het vlees om de tand snij je even weg, bindt een dikke stok met touwen of handdoek aan de tand vast en de stok als hefboom gebruikend trek je de tanden er zó uit." Van deze nieuwe methode was ik toch wel even stil. Zelf had ik wel bijlen meegenomen.

Wij hoorden opeens een getrompetter en daarna het gerommel van olifantenmagen en opeens stonden wij midden in de kudde. Takken en boompjes werden afgebroken en geknakt, Met de slurf hielden ze de afgerukte takken vast en sloegen er mee tegen een boom net zo lang tot de bast van de tak losliet, welke zij dan met smaak oppeuzelden; de tak zelf werd weggeworpen.

Als zo'n kudde van veertig olifanten hiermee bezig is, geeft dit een kabaal van jewelste. Wij stonden aan de rand van een grote, nog niet helemaal geoogste ladang, welke de olifanten met een bezoek wilden vereren. Wij hoorden de mensen op blikken slaan, mertjon afschieten en schreeuwen, maar de olifanten trokken zich daar geen snars van aan. Tussen de wijfjes in zag ik een mannetje met behoorlijke tanden. Toen hij geheel vrij stond gaf ik Dr. De Priester een sein om te schieten; ik had hem eerder geinstrueerd wáár de olifant te treffen. Ik hield mij ook gereed voor het geval dat Dr. De Priester niet goed zou raken. Ik behoefde echter niet tussenbeide te komen; het beest viel als een blok om, waarop de andere dieren in de richting van het moeras trokken.

De ladangbewoners kwamen opdagen en waren blij, dat zij voorlopig van die slokops bevrijd waren. Zij konden nu tenminste verder de oogst binnenhalen. Het uittrekken van de tanden liet ik nu aan de heer Bazuin over. Het vlees waar de tand de bek verlaat werd weggesneden en met een handdoek en dikke balk aan de tand vastgemaakt en toen ging men trekken. De handdoek werd wel kapotgetrokken en nog was er geen beweging in de tand te bespeuren. Ik gaf de heer Bazuin een stuk touw. Met z'n drieën ging men aan de hefboom rukken, geen beweging. "Geeft U nu eindelijk toe, dat het op die manier niet kan?" "Ja, ik dacht". Ik gaf de bijl aan de gids, waarmee deze na een paar uur de stoottanden wist los te maken. Een mensentand trek je toch ook niet zo maar uit? En dit waren nog wel stoottanden van 1 meter 30!

Later gaf de oude snorrebaard toe, alleen maar op tjelengs te hebben gejaagd.

Het verhaal van die hefboom had hij ook van een "olifantenjager" en dit voor waar aangenomen.

Die nacht brachten wij in een ladang door. De mensen deden veel om ons een lekker maal te kunnen voorzetten. En toen wij de volgende morgen weer vertrokken, kregen we trossen pisangs mee.

Mevrouw De Priester was blij haar man gezond en wel terug te zien. De volgende dag vroeg Dr. De Priester mij of ik zin had in een herte-of-kidangjacht. Men kan een kidang lokken, door het geluid van een hinde na te bootsen.

Men maakt midden in een stuk bamboe van ongeveer 20 cm lang en 5 cm doorsnee een overlange spleet en steekt hierin twee repen pisangblad, welke de bodem van de koker niet mogen raken. Bij de spleet slaat men

(lees verder volgende pagina)

de repen ieder een kant om de bamboe heen en door in deze spleet te blazen, krijgt men hetzelfde geluid als de roep van een kidanghinde. Dit soort jagen noemt men "merauw". Maar als men gaat merauwen, moet men wel de omgeving goed in de gaten houten, want op de lokroep komen niet alleen kidangs af, maar ook tijgers!
Op herten past men een geheel andere mehode toe. Men zoekt een vers spoor op, volgt dit en blaast af en toe op een bamboe welke een "toet" geluid voortbrengt. Het hert blijft op dit geluid telkens nieuwsgierig staan en als men dit spelletje lang genoeg volhoudt, krijgt men het dier wel onder schot. Eerlijk gezegd heb ik zelf nog nooit op deze wijze gejaagd. Ik heb nooit op herten gejaagd om de jacht. Als ik vlees nodig had, ging ik met de koplamp in een dicht bij huis gelegen ladang jagen en keerde terug als ik er een geschoten had. De ladangbewoner vindt het best dat men in zijn tuinen jaagt, want van de buit krijgt hij ook zijn deel.

Op een keer wilde ik weer eens een hert schieten in gezelschap van Achmad, de wasbaas. Hij had een carbid koplamp op z'n hoed gezet en liep voorop de ladang binnen. Plotseling weg licht, weg Achmad, een reeks van lelijke woorden in het Kommerings en toen ik mijn koplamp ontstak, zag ik Achmad met zijn rechter been in een strik, aan een boom bungelen. De eigenaar van de ladang had verzuimd te vertellen, dat hij een strik in zijn tuin had gespannen.
Maar om op mijn gasten terug te komen. Ik bracht hen naar Talang Heni, waar een uitgestrekt grasland midden in het bos lag. Een traag stromende kali had midden in een meertje gevormd, waarin duizenden mliwis dartelden. De hele dag graasden herten, en verwilderde karbouwen in het grasland, terwijl tussen dit wild in varkens de grond omwoelden. Onder dekking van het omgevende bos, kon men deze dieren tot op schotsafstand naderen.
Tegen donker kwamen grote bergeenden paarsgewijs met hun "ngok, ngok" van verre streken aangevlogen. Zij daalden neer op het grasland dan wel gingen ze hoog in bomen zitten. Een bergeend is zo groot als een gans, met een korte nek en de kop van een eend. Zij zijn helemaal wit op de vleugeltoppen na, die zwart zijn. Toen wij bij het grasland aankwamen zagen wij dan ook herten grazen en varkens de grond omwoelen. Aan de rand van het bos liepen al grazend enige verwilderde karbouwen. Voorzichtig en onder dekking van het bos beslopen wij een grote hertebok met een prachtig gewei. Niet lang daarna had mijn gast zijn hert. Het schot had de andere dieren een weinig opgeschrikt zij liepen een eindje weg, doch gingen al spoedig voort met grazen en wroeten.

De karbouwen bleven echter op hun hoede, de kop opgeheven, heftig snuivend, doch geen onraad bespeurend, zetten ook zij even later hun maaltijd voort. Terug in de pasangrahan werd nog gezellig nagepraat of wel nagejaagd. Het gesprek kwam ook op Oost-Afrika, Nairobi, waar het toen nog wemelde van allerlei soorten wild. Als wij er eens in 1940 naar toe gingen voor een safari? Ik ging hiermee accoord en met een "tot ziens" namen wij van elkaar afscheid. Maar de mens wikt en de Jap beschikt. De oorlog deed onze plannen in duigen vallen.

K. GREEVEN

LOGEER ADRESSEN IN INDONESIË

Hieronder drukken wij een bijgewerkte en aangevulde lijst af van particuliere logeeradressen in Indonesië, welke door abonnées gaarne werden aanbevolen.

JAKARTA
Christian Guesthouse "Petra", Jl. Wahid Hasyim 67, tel. 45149, P.O. Box 2683. Overnachting en ontbijt $ 6 p. persoon, incl. kleine was en diensten. Kinderen beneden 12 jaar $ 3.

BOGOR
Hotel "El Sana", Jalan Sawojajar 36, tel. 1552. Kamer m. ontb. v. 2 pers. Rp. 4000,— p. dg. Vol pens. v. 2 pers. p. dg. Rp. 5000,—. Bet. mogelijkh. in Rp. of Dollars.

BANDUNG
Nj. Arnolts-Onong Djayanegara, jl. Riauw 79, Bandung.

*

Mevr. C. Sijnjal, jl. Cipto 17, Bandung.

*

Mevr. Nataningrat-Supit, jl. Damar 5 (weg naar Lembang) Kamer 1e of 2e verd. met terras en mooi uitzicht. Logies en ontbijt Rp. 4000 p. pers. p. dag (ca. *f* 26,—), lunch en diner elk Rp. 1500. Ind., Sundanese, Chinese en Eur. keuken. Auto te huur, Rp. 900 p. uur, benzine Rp. 50 p. liter (okt '74).

*

Fam. Pallencaoe (Cisitu's International Guesthouse "Sangkuriang") Jalan Cisitu 45b (Jalan Sangkuriang) Telefoon 82420-82285-82286-Bandung. Prijs per kamer met eigen gemakken inclusief ontbijt voor een Single vanaf $ 9,—. Voor 2 personen met ontbijt vanaf $ 12,50 + 21 % bel. Ook beschikbaar goedkope accomodatie voor "doe het zelf" reizen, op basis van "share accomodatie" en kost $ 2,50/bed (minimaal 2 bedden - maximaal 4 bedden in een kamer. Gelieve bij aankomst in Bandung op te bellen voor eventuele vrij vervoer bij afhaling van het station. Ook maaltijden beschikbaar voor $ 2,— p. pers. voor Indonesisch eten, $ 2,50 p. pers. voor Europees/Chinees eten. Auto te huur voor Rp. 900 p. uur in de stad. Auto's beschikbaar voor diverse uitstapjes buiten de stad, met speciaal tarief voor de betrokken gast van guesthouse zelf, dit zelf te bespreken met de familie. Voor verdere inlichtingen/reserveringen liefst drie weken van te voren, gelieve contact op te nemen met bovengenoemd adres.

*

Fam. W. Jahja, Dj. Veteran (Bungsu) 51, Bandung-Centrum. Tel. 50645.

SINDANGLAIA
Wisma Pius XII, Sindanglaia, Djawa Barat (nader adres overbodig). Vacantiehuis met zeer groot aantal kamers, o.l.v. een internationale zusters-congregatie. Billijke prijzen.

MAGELANG
Hotel Senopati, Jl. Panembahan Senopati 5. tel. 2117. 2 persoonskamers variërend in prijs van 3000 tot 6000 Rp.

(incl. ontbijt, service, avondthee en snack). In de hoogste prijsklasse met aparte gemakken. Uitstekende keuken. Gunstig gelegen voor bezoek aan Burubudur, Jogja, Dieng etc.

YOGYAKARTA
Mevr. K. R. T. Martohusodo, jl. A. M. Sangaji 43, tel. 2194 Yg. Beschikb. 3 double-rooms met eigen badkamer en toilet. Groot, oud, koel huis. Hartelijke gastvrije ontvangst. De familie kan behulpzaam zijn bij het opstellen van een programma van tochten in de omgeving. Nederl. wordt gesproken. Ook beschikb. een aardige villa in Kaliurang, 25 km ten Noorden van Yogya (± ½ uur rijden) aan de voet van de Merapi met koel klimaat, mooie omgeving en gelegenh. tot bergbeklimming.

*

Mevr. Soemari, Jalan Dr. Sutimo 9, Yogyakarta, tel. 3010. Zeer gastvrij adres. Mevr. Soemari beschikt over uitstekende adressen over heel Java, waar men bereid is houseguests op te nemen. Het hele hoofdgebouw met 3 ruime kamers beschikb. uitsl. voor gasten, Antiek meubilair. Behulpzaam bij 't organiseren van tochten en assisteert bij oplossen van event. problemen. Voor verblijf van meer dan 2 weken kan - zowel voor logies met ontbijt als voor vol- of half pension - reductie worden verleend. Hierover kan gecorrespondeerd worden.

*

Fam. Njoman-Taher, jal. Gambir 17, (Banciro). Jogya. De Heer Njoman is leraar-Engels aan de Mulo geweest en is bereid excursies te organiseren. Het echtpaar spreekt goed Ned. Rustig in stille buurt. Grote kamer beschikb., el. licht en waterl. Prijs in 1973: Rp. 2500 (*f* 16,50) voor 2 pers. per dag voor overnachten en ontbijt.

*

Mej. Ignatia Pradjasuto, Jl. Colombo Samirono Baru 5. Hartelijke ontvangst, billijke prijzen. Single + ontbijt Rp. 2500, double + ontbijt Rp. 4000, lunch Rp. 750, diner Rp. 750.

*

Eenvoudige beschaafde Indonesische familie geeft tegen civiel tarief logies. Fam. Soejitno, Complex Colombo 10, Demangan - Yokjakarta - Indonesia. Zeer goede referenties. Inlichtingen: tel. 85 19 28 / 55 68 35.

SALATIGA
H. Rademaker, Jalan Buksuling 14, Salatiga en J. F. C. Coers, Jalan Jangkungan 20, Salatiga kunnen bemiddelen bij het zoeken naar logeerruimte, excursies, etc. De Heer Coers beschikt soms over enige accomodatie.

SURABAYA
Bij de fam. Dr. Amir Hoesin, bekende oogarts in Surabaya aan de Panglima Sudirman (ex Palmenlaan) 28/30 zijn kamers te huur. Eigen gemakken en toegang.

MALANG
Ir. Tahir, jl. Tenaga 1, Blimbing (Malang). M.I. Darwis, Kawistraat 40, Malang - Indonesia.

*

Familie Soehardjo, zeer goed adres. Europees georienteerd. Jl. Tangkubanprau 1, Malang.

*

Mevrouw Dradjat, Jln. Bromo 9, Malang.

*

Mevr. Hutomo-Wiwoho (Emmy Oei Oen Ho), Taman Wilis I.

*

Hr. Sutrisno, Jl. Diponegoro 19.

*

Guesthouse "Wisata Irdjen", "Kaliklatak" Estate 1013 HA. Rubber, koffie, vruchten, nootmuskaat, kruidnagelen, cacao. 50 km. eigen weg door de plantage. Bergen en de straat van Bali. Eigenaar: De Hr. R. Soehoed Prawiroatmodjo die samen met zijn vrouw ook het beheer heeft over units en bungalows. Westers georienteerd. Adres: "KALIKLATAK" ESTATE BANJUWANGI, Telef. 323-736.

BALI
Singaradja. Fam. Made Oka Nurdjaya, jalan Ngurah Rai 21, tel. 613. Kamer met logies Rp. 700. Ontbijt, lunch, diner Rp. 550 elk. (1974). De zoon woont in Den Pasar en kan gasten van het vliegveld ophalen en naar de stad brengen. Vandaar naar Singaradja per taxi (c. 90 km). Het echtpaar spreekt Nederlands. Electr. licht en voldoende water.

*

Denpasar. Bij Wismasari Inn een prettig gelegen logement in de stad Denpasar, met waterleiding, electrisch licht, ontbijt en cold drinks. Voor reservering verzoeke te voren te schrijven aan de eigenaar en manager: de heer Wayan Dangin WISMASARI INN, jalan Majen Sutoyo No. 1, Denpasar, Bali, Indonesia.

Voor hen die voor hun vacantiereis een uitgebreide planning nodig hebben, kunnen wij U aanbevelen: Indraloka Home Service, Cik Ditiro 14, Yogyakarta, tel 3614, waar Mevrouw Moerdiyono U graag terwille zal zijn bij 't zoeken van logeergelegenheid in Yogja, Jakarta, Bandung, Surabaya en Malang.

*

N.B. Willen degenen, die gebruik maken van de logeeradressen in Tong Tong, eerst schrijven naar het betrokken adres. Dit ter voorkoming van teleurstelling in geval van volboeking of indien het adres inmiddels is opgeheven !

STICHTING

"Hulp Aan Landgenoten in Indonesië"

Nassau Zuilensteinstraat 9 - 's-Gravenhage - Tel. 070 - 24 54 67 - **Postgiro 308**

Voorzitter: Drs. A. TH. BOGAARDT - **Secretaris-Penningmeester:** J. KORTENHORST

Overige bestuursleden: B. Bol, oud-Wethouder van 's-Gravenhage - C. F. van der Peijl, oud lid Tweede Kamer der Staten-Generaal - Mr. P. A. Ursone, ged. comm. Holl. Beton Groep N.V.

Leden van het Comité van aanbeveling: Dr. W. P. Berghuis, oud-lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, te Kampen - Mr. F. C. R. Drossaart Bentfort, Advocaat en Procureur, te Voorschoten - Mr. H. A. M. Th. Kolfschoten, oud-Burgemeester van 's-Gravenhage.

's-Gravenhage, 26 mei 1976

"U weet niet hoe nodig het is dat er hier in Indonesië geholpen wordt". Dat schrijft één van onze trouwste helpsters uit Semarang.

Een blinde moeder (landgenote) uit Bandung stuurde ons een tape:
"Mijn kleine Sissy is door de hulp van HALIN aan haar oogjes geopereerd. Ze kan nu weer zien. Omdat ik zelf blind ben weet ik wat het is dat zij voor dit lot bewaard bleef. En dat heeft zij aan de HALIN te danken".

Onze contactman in Madiun schrijft:
"Sinds 1 april is Madiun al meer dan drie keer door een zware overstroming getroffen. Uw hulp is dus dubbel welkom: voor het werk van de HALIN kan ik alleen maar de grootste bewondering hebben".

Uit Malang:
"Mevrouw S. huilde van plezier bij het bericht van haar steunverhoging. Namens haar: hartelijk dank aan HALIN".

Nog eens uit Semarang:
"Opnieuw werd ik verrast door Uw extra bijdrage voor mijn arme mensen. Goede neuzen hebt gij, want door de zeer overvloedige regens was de benedenstad, waar deze mensen wonen één groot meer geworden. Huizen stuk, dakpannen weg enz. en helaas veel zieken. Laat dit korte woord genoeg zijn U te verzekeren welk machtig goed werk U doet".

Uit een kleine plaats op Midden-Java:
"Mijn broer in Nederland stuurde ons vroeger *f* 30,— per maand. Nu is hij zelf in moeilijkheden geraakt en kan ons niet verder steunen. Wij hebben erg nodig de achterstallige huur te betalen en de schoolkleding van de kinderen en schoenen en schoolboeken. Nu is er niemand die ons helpen kan. Onze hoop is nu op U gevestigd. Kunt U spoedig schrijven alstublieft".

Wij zouden nog honderden soortgelijke gevallen kunnen aanhalen: Allen komen op het zelfde neer: **"Onze Stichting HALIN is voor honderden landgenoten in Indonesië het enige middel om niet ten onder te gaan".**
Wij hier en vooral onze 36 contact-personen (in 28 plaatsen) in Indonesië willen graag deze reddende hand toesteken en méér doen dan waartoe wij NU in staat zijn.
Maar dat kan alleen MET UW HULP.
Alleen met Uw steun kunnen wij MEER mensen met GROTERE BEDRAGEN helpen.

HELP ONS HELPEN !

Wilt U meer weten over ons werk: één briefkaartje en wij zenden U ons jaarverslag 1975 met nadere bijzonderheden.

STORT ZOVEEL MOGELIJK GELD op onze postgiro 308 van de Stichting "Hulp aan Landgenoten in Indonesië" te 's-Gravenhage.

Stichting "HULP AAN LANDGENOTEN IN INDONESIË".

Batik, van top tot teen

Batik als begrip is bezig "verschijnsel" te worden. Misschien wel jammer, want het bijzondere, het "specifiek-batik" gaat in de enorme productie verloren. Er wordt getjapt en geprint dat het een lieve lust is en het is duidelijk te merken dat een groot gedeelte van de miljoenenomzet van de Indonesische batikbedrijven in Europa terecht komt. Ook grote Parijse ontwerpers zochten enkele prachtige handbatiks uit voor hun creaties, maar over het algemeen is het toch het grote publiek dat batik-minded is gemaakt.
Ja, voornamelijk door de pasar malam, want "echte" batiks (niet het materiaal per meter, hier te lande gefabriceerd) is nog nergens in de gewone stoffenwinkels te krijgen. Logisch, want onze eigen textielindustrie wordt zwaar beschermd.
Dank zij de pasar malam dus en de explosies van batik verkoop die daar plaats heeft, kunnen we ons van top tot teen in het Indonesische materiaal steken. Van sterke en gemakkelijke slippers, tot rokken, blouses, japonnen, kaftans, dassen, tassen, beursjes, brillekokers, badjassen; zwempakken,sjaaltjes, hoedjes en petten. In een gala van kleuren en dessins, elck wat wils. En zelfs al wil je niet eens zó erg, een snoezig kleedje, lopertje, zakdoek, je kunt er toch niet van afblijven. En zo'n minuscuul zon- en winddoekje voor kleine meisjes, zoals Fifi hiernaast die draagt, is nog erg praktisch ook. Voor een paar guldens een stukje batik, staat toch erg kenès !

Verkrijgbaar bij Tong Tong

Het nummer van Tong Tong van 1 juli vervalt - Het volgende nummer is van 15 juli!

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.

Bij brieven onder advertentienummer:

DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Beschikb. gemeub. woning m. tuin gedurende winterm. Gem. Breukelen. Wegens tijd. verblijf buitenl. Br. onder nr. 2706.

Berlicum (N.Br.) 6 km. v. Den Bosch, Bosr. omg. logies m. ontb., C.V., w+k. water, douches, toiletten, 1 pers. kms. *f* 17,50, 2 pers. *f* 30,—, per week *f* 110,— en *f* 190,—. MATA HARI TERBIT. Fr. P. v.d. Dungen-Black, Hooghei 50, Berlicum, Tel. 04103 - 1352.

Isr. ouder echtp., biedt aan v. ± 6 mnd. bij afwezigheid v. oorspr. eigen. woonruimte (vrije etage of woning) te bewonen en onderhouden. Ref. aanwezig. Br. onder nr. 2709.

Ind. Ambt. Wed. 49 jr., fin. onafh. zkt ser. kennism. m. beslist nette heer tot 55 jr., om van het leven nog iets fijns te maken. Br. onder nr. 2710.

Gevraagd: vrije étage in Den Haag v. jong werkend echtp. m. 1 schoolgaand kind. Liefst omg. Statenkwartier. Br. m. event. telnr. onder nr 2711.

Ind. Mil. 48 jr., rustig type zkt kam. m/z kost, liefst bij Ind. fam. Omg. vliegb. Ypenburg. Br. onder Nr. 2712.

Te koop weg. hoge leeft.: 4 kmr. flat, 3 hoog, geheel gemeub. met tv, prijs *f* 12.000,—. Colonia Santa Isabel, Alicante, Spanje. Mw. C. Annink, Snelliusstr. 14, Den Haag, Tel. 070 - 32 47 33.

Ind. dame m. 5 kinderen v. 9-18 jr. zkt. kennism. m. nette hr. v. 50-60 jr. Omg. Haarlem-Leiden. Br. onder no. 2713.

RECHTSTREEKS VANAF AMSTERDAM NAAR JAKARTA/MEDAN
RETOUR v.a. . . . . *f* 1.695,--
TICKETS 1 JAAR GELDIG.

Ok geheel verzorgde reizen b.v. 18 dagen naar JAVA en BALI *f* 3.025,--

Inlichtingen bij:
ORIENT TRAVEL B.V.
Singel 512 - Amsterdam - Tel. 020 - 23 74 84 (4 lijnen) - Telex 15275

SEMARANG

JAMU SIMONA

voordelen:
- snelle werking
- betaalbare prijzen
- pilvormig (dus gemakkelijk in te nemen)

JAMU CRISTANOL snel slank worden zonder streng dieet 10.75

JAMU DARSALIN dè jamu Galian Singset! houdt uw lichaam slank, droog, pittig 10.75

JAMU BLUE SINAMON voorkomt en bestrijdt haaruitval, stimuleert de groei van het haar 10.75

nieuw! **JAMU SANATORIN** probaat middel bij hoge bloeddruk

alle JAMU's op kruidenbasis dus..... puur natuur

ANDERE LEVERBARE SOORTEN!!

JAMU WENALIN tegen spier- en reumatische pijnen 10.75

JAMU BUSTERIN verstevigt zwakke borstspieren 10.75

JAMU VITANOL EXTRA STRONG energie- en vitaliteitspillen voor mannen, zowel jong als oud 10.75

JAMU EXTRA SUPER VENUS voor het behouden van uw vrouwelijke aantrekkingskracht en goede gezondheid 10.75

JAMU MAGDALINE tegen maagstoornis en pijn, regelt tevens de ontlasting 10.75

JAMU RINALS dè jamu tegen blaas en nierklachten 10.75

JAMU SINAMON GROEN schoonheidspillen voor vrouwen, bestrijdt rimpels, maakt uw huid mooier en soepeler, geeft u een jonger aanzien 12.95

JAMU SINAMON ROSE gelijk aan Sinamon Groen, maar reduceert ook overmatig vet 12.95

'n product van Toko Jamu Indonesia-Semarang
Import: Indo-Art, postbus 91008, Rotterdam

alleen verkrijgbaar in de betere toko en warong
Ook verkrijgbaar bij Toko Tong Tong

Wilt U een waardevol, blijvend cadeau? **Gaat U dan naar:**

Juwelier Tan Diamantair

Fahrenheitstraat 608, Den Haag. Telefoon 070 - 65 76 65

Eigen Import, daarom goedkoop

In 22 karaats goud:

Armbanden: verscheidene motieven o.a. belah rotan, rotan sekeret, touw-motief, slang-motief, sirikits.

Kettingen: }
Ringen: } zeer ruime keuze.
Hangers: } **Nu verkrijgbaar Tijgerklauwen tegen zeer redelijke prijzen.**

Losse stenen:

Sterrobijnen, stersaffier, smaragd, tijgeroog, lapis lazuli, topaas, opaal, bloedkoralen, turkoois, One Line Black star, amethist (ketjoeboeng) agaten, jade.

Onze specialiteit is BRILJANT

Gevat in ringen, hangers (leontines), broches, etc. Eenvoudig-chique, maar ook zeer exotische zettingen.

Voor elke beurs is er een prachtig sieraad te vinden.

Voor weder-verkopers bij grote afname, speciale prijzen.